

ป. ภูประไพ

294.308
๑231๕
ฉ.2

อนุสรณ์
สมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภพ ขันตยานนท์)

อ นุ ต ร ณ์

ในงานพระราชทานเพลิง

พระภิกษุ ฐมฺมวิทกโก

มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตริภัก จินตยานนท์)

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส

นครหลวงกรุงเทพ — ธนบุรี

วันอังคารที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕

เลขหมู่ 294.308

๑ 2318

๖ 2

เลขทะเบียน 024309

ในการพิมพ์ครั้งแรกโดยพระอภัยมณี
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

“ ความสงบเป็นสุขจริงหนอ ! ”

ขณะใดที่ถึงความระลึกร้อยเอวเมฆาหนอ พงษ์พิ
พิการณลงเดดดวามนัยในกนิพานใจ ไม่เห็น
มีอะไรเป็นแก่นสารมั่นคง งามมาแต่รักคือวง
ล้อมดมหายิปทตฤๅณ: ทำให้ระลึกเมื่อหนอย
ปลิวขวางเป็นดลางไม่เจาไปพัวพันรักใคร่ชอบ
ซึ่งติดข้องอยู่ในอารมณ์ใดฤๅ ฤๅณ: มีนตยใจมา
ลมายชุ่มชื้นเยือดเย็นสงบสงบด้อยภายใน
เป็น สิวหารธรรม ก็ได้ตาตริยอัยทกวันมี ๑.
จอบระทานหม่อมจิตตภวายุคแล้วของพระคุณ
ชมมิตตฤๅ

คำเขียนแผ่นนี้ คุณตรี จินตยานนท์ ได้นำมาให้ข้าพเจ้าเมื่อเดือน
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ บอกว่า ได้จากบนกุฏิเมื่อไปทำความสะอาด
เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านและพิจารณาดูแล้วเห็นว่าค่าสูงยิ่งทางจิตใจผู้แสวงหา
ความสงบ ขอให้อ่านแล้วคิดพิจารณาด้วยปัญญาของตนเองจะเห็นแสงสว่างทางสุข
สงบอันหาค่ามิได้.

ท. เลียงพิบูลย์

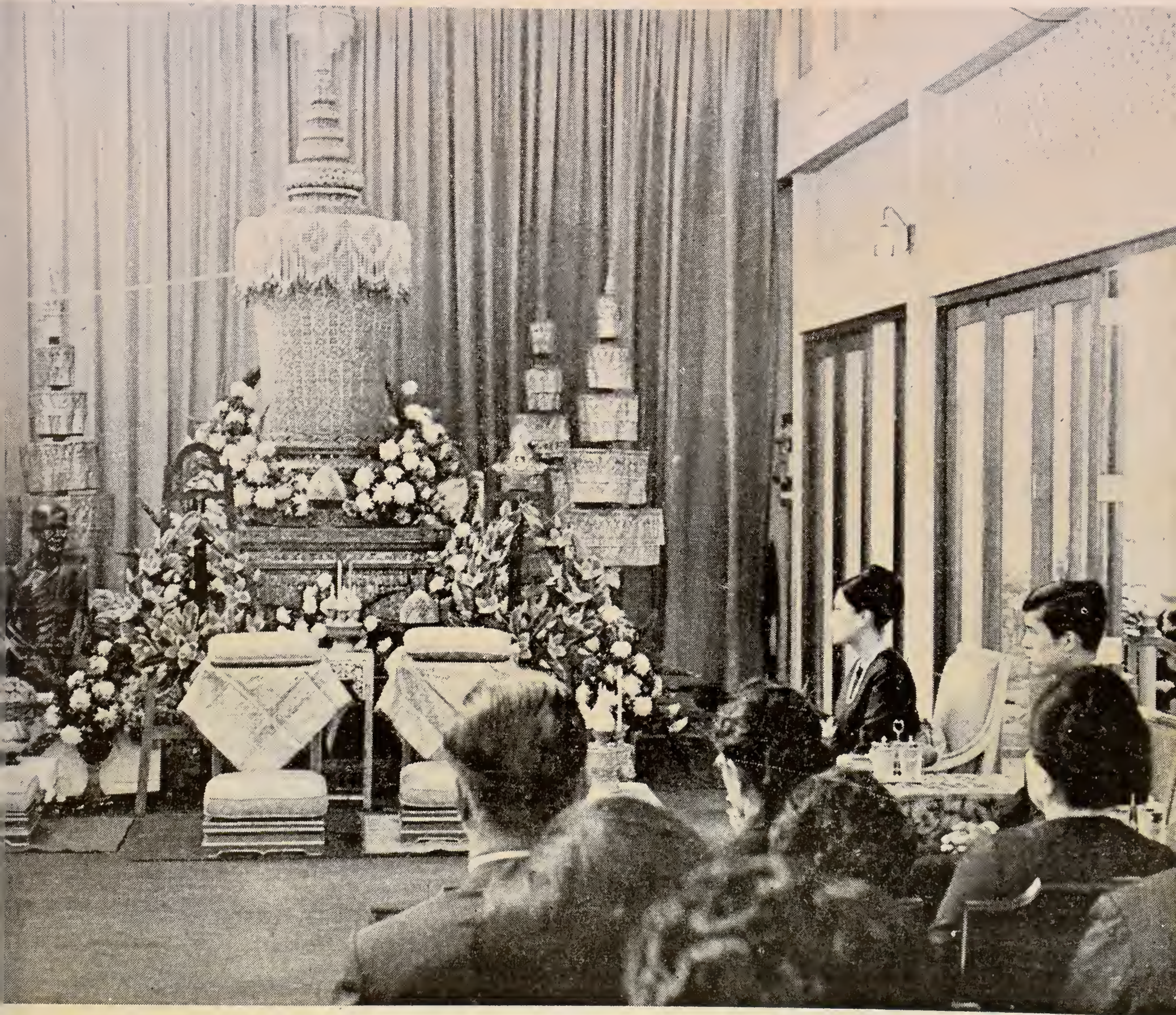
ท่านพระธมมวิตกโก

วัดเทพศิรินทราวาส

พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์)

ทรงถ่ายเมื่อมีการซ้อมรบเสือบ่ที่ค่ายหลวงบ้านโป่ง
จากซ้ายหมู่ คนที่ ๓ (พระยานรรัตนราชมานิต) จากขวา คนที่ ๔
ครั้งแรกที่ได้รบเลือกเข้าไปเป็นมหาดเล็กรับใช้

เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

ศพพระภิกษุ ฐมฺมวตฺตโก (พระยานรรัตนราชมานิต)

๗ ธันวาคม ๒๕๑๔

รำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ธรรมวิตกุโ มหาเสวกตรี
พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) ครั้งนี้ ได้รับพระราชทานพระมหา
กษัตริย์คุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรม
ราชินีนาถ และทรงรับเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพด้วย

พระภิกษุ ธรรมวิตกุโ ได้รับพระราชทานพระมหากษัตริย์คุณมาโดยตลอด
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมในระหว่าง
อาพาธ เป็นการส่วนพระองค์ถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินทรเทพรัตนสุตา และ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
จุฬาภรณวลัยลักษณ์ เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๓ และครั้งที่สองเสด็จพระราช
ดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวิมลวงศากรณ เมื่อวันที่ ๑๑
ธันวาคม ๒๕๑๓ ต่อมาเมื่อพระภิกษุ ธรรมวิตกุโ ถึงแก่มรณภาพแล้ว ก็ได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศพโดยตลอด และ
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราช
กุศลครบรอบ ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ยิ่งกว่านั้น เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๑๔
ซึ่งเป็นระยะเวลาห่างจากวันมรณภาพเกือบ ๑ ปี ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวิมลวงศากรณ มาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล อีกครั้งหนึ่ง
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองผู้เป็นน้องพร้อมทั้งบรรดาญาติของ พระภิกษุธรรม
วิตกุโ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบทวยบังคมใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
ด้วยความรู้สึกในพระมหากษัตริย์คุณอันยิ่งใหญ่ เป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้
และขอเทอดทูนไว้เหนือเกล้า ฯ เป็นสรรพสิริมงคลแก่วงศ์สกุลชั่วกาลนาน.

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า นางเลื่อน บัณฑิตสุนทร
(นางเลื่อน บัณฑิตสุนทร)

ข้าพระพุทธเจ้า นายตริก จินตยานนท์
(นายตริก จินตยานนท์)

ขอเกษะ
กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

๙๒ ตรอกโสมนัส ๒ อ. บ่อมปราบ ฯ
พระนคร โทร. ๘๑๒๕๖๙

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

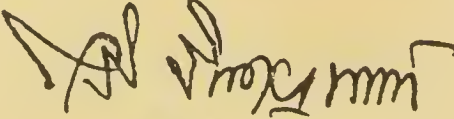
เรื่อง ขอพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ฐมฺมวิทฺกโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตน
ราชมานิต และขอพระราชทานอัญเชิญเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ
เรียน ราชเลขาธิการ

ตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรม-
ราชินีนาถได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์แก่ศพ
พระภิกษุ ฐมฺมวิทฺกโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต มาโดยตลอดนั้น นับ
เป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่กระผมผู้เป็นน้องและบรรดาญาติ ตลอดจนผู้เคารพนับถือ
ท่านฐมฺมวิทฺกโก เป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมมหาที่สุดมิได้

โดยที่ พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิต เป็นผู้ที่ได้ประกอบคุณงามความ
ดีไว้เอนกประการ เป็นมีขวัญแก่สกุลวงศ์และญาติมิตร เมื่อท่านมาถึงมรณภาพเช่นนี้
ย่อมทำให้เกิดความอาลัยเป็นอย่างยิ่ง กระผมจึงได้เก็บศพท่านไว้ ณ วัดเทพศิรินทรา-
วาส บัดนี้ จะครบกำหนด ๑ ปี ในวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๕ นับเป็นเวลานานพอ
สมควรที่จะรับพระราชทานเพลิงศพได้ กระผมจึงใคร่ขอพระมหากรุณาขอพระราชทาน
พระบรมราชานุญาตประกอบกรับพระราชทานเพลิงศพพระภิกษุ พระยานรรัตนราช-
มานิต ในวันใดวันหนึ่งภายหลังวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๕ แล้ว ณ เมรุวัดเทพศิรินทรา-
วาส และเพื่อเป็นเกียรติในวาระสุดท้ายแก่ พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิตกระผม
ใคร่ขอพระราชทานอัญเชิญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ
พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพในครั้งด้วย ส่วนอัฐิ
ของท่าน กระผมได้จัดสร้างเจดีย์สี่ทองแดง รูปทรงพระปฐมเจดีย์ สำหรับเก็บอัฐิของ
ท่านรวมไว้เป็นที่แห่งเดียว ตามความประสงค์ของท่านที่ได้สั่งไว้ก่อนมรณภาพ และ
จะได้เก็บไว้ที่วัดเทพศิรินทราวาส ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอได้โปรดนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละออง
ธุลีพระบาทในโอกาสอันสมควรด้วย จักขอบพระคุณอย่างยิ่ง ทั้งนี้ การจะควรประการ
ใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายตรี จินตยานนท์)

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๗๑๐

สำนักพระราชวัง

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ จะเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ชุมวิทกโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) ป.ม.,ท.จ. ที่เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันอังคาร ที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลาอิสริยาภรณ์ ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมรุพระราชทานเพลิง-สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบปรกติขาว ไว้ทุกข์.

[Signature]
ปิยะ พิมพ์
๑๗๕๓๓๓

วัน	หน้าที่พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระภิกษุ ชุมวิทกโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดย

หน้าที่ราชการ

[Signature]
ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๗๐ ๗

สำนักพระราชวัง

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต

ในการพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ธรรมวิคตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภัก จินตยานนท์) ป.ม., ท.จ. ที่เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ตั้งคนหมายรับสั่งที่แนบมาพร้อมนี้.

ปิยะ/พิมพ์/ ๕๙๖๗ /ทาน.

วัน	หน้าต พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระภิกษุ ธรรมวิคตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภัก จินตยานนท์) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้อัปเดตการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

วิทย์ อินทวงกู

ผู้รับรับสั่ง

ที่ รด ๐๐๐๒/๖๓๕๖

สำนักพระราชเลขาธิการ

๗ ธันวาคม ๒๕๑๔

เรื่อง ทรงรับเชิญเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ชุมมวิคตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์)

เรียน นายตริก จินตยานนท์

อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

ตามที่ท่านขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตประกอบการรับพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ชุมมวิคตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ในวันใดวันหนึ่งภายหลังจากวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๑๕ แล้ว กับขอพระราชทานอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้ด้วย ส่วนอริของท่านได้จัดสร้างเจดีย์สี่ทองแดง รูปทรงพระปฐมเจดีย์ สำหรับเก็บอริของท่านรวมไว้เป็นที่แห่งเดียว ตามความประสงค์ของท่านที่ได้สั่งไว้ก่อนมรณภาพ และจะได้เก็บไว้ที่วัดเทพศิรินทราวาสต่อไป ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาต และทรงรับเชิญเสด็จพระราชดำเนิน ตามที่ขอพระราชทานพระมหากรุณา

ขอได้โปรดปรึกษาคัดต่อกับสำนักพระราชวังและแผนกรักษาความปลอดภัยพิเศษ ประจำกรมราชองครักษ์ เพื่อร่วมกันพิจารณากำหนดวันและจัดทำกำหนดการ แล้วส่งไปยังสำนักพระราชเลขาธิการโดยด่วนด้วย

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลกาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๗๒๔

สำนักพระราชวัง

๒๕ มกราคม ๒๕๑๔

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต
ในการศพ พระภิกษุ ฐมนวิตกุโ มหาเสวกตรี พระยานรัตนราชมานิต (ตริก
(จินตยานนท์) ป.ม.,ท.จ. ข้าราชการบำนาญ สังกัดสำนักพระราชวัง โดยตลอด.

ปิยะ พิภพ
พิภพ ทาน

วัน	หน้าที่ <u>พนักงานพระราชพิธี</u>
	<p>นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระภิกษุ ฐมนวิตกุโ มหาเสวกตรี พระยานรัตนราชมานิต เพื่อทราบ.</p>

โดยหน้าที่ราชการ ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

ผู้รับรับสั่ง

ประวัติย่อของคุณพ่อคุณแม่

เขียนโดย “ชมมวิทกโก”

(พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต)

ในงานบำเพ็ญบุญอายุครบ ๕ รอบ ของ
สทุชมุมวิจาโร พระภิกษุพระนรราชภักดี (ครอง จินตยานนท์)
ผู้เป็นบิดา ณ วัดโสมนัสวิหาร
วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๗๒

ลูกขอประทานเล่าประวัติย่อ ๆ ของคุณพ่อคุณแม่
ไว้เป็นที่เคารพระลึกดังต่อไปนี้

วัยต้น

คุณพ่อนามเดิม “ครอง” เกิด ณ วัน ๖^๙๖๔ ปีมะเส็ง เวลา ๖ น. จุลศักราช ๑๒๓๑ ตรงกับวันที่ ๒๕ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๑๒ ณ ตำบลบางซ้อ จังหวัดพระนคร เป็นบุตรขุนบำเรอราชา (อ้น) สังกัดกรมมหาดเล็กพระราชวังบวร ฯ นามมารดา “กลัด” แรกเข้าเรียนหนังสือไทยและขอมอยู่ในสำนักพระอธิการ สุต วัดแคคลองสามเสน แล้วย้ายไปเรียนในสำนักพระพุทธานุชาจารย์เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิ และได้อุปสมบทอยู่สำนักนี้ ๓ พรรษา พระโพธิวงศาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพุทธานุชาจารย์กับพระวินัยกิจโกศล เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ครั้นลาอุปสมบทแล้วได้เข้ารับราชการ เริ่มมีครอบครัวเมื่อมีอายุ ๒๗ ปี

คุณแม่นามเดิม “พุก” เกิด ณ วัน ๗^๗๖๗ ปีมะแม เวลา ๒๔ น. จุลศักราช ๑๒๓๓ ตรงกับวันที่ ๑๐ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๑๔ ณ บ้านหลังวัดโสมนัสวิหาร ตำบลนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร นามมารดา “นิล” นามบิดา “แห กระแสเสวตร์” รับราชการสังกัดกรมมหาดเล็กรักษาพระองค์ คุณแม่ได้เริ่มมีครอบครัวเมื่ออายุ ๒๕ ปี

วัยกลาง

คุณพ่อเริ่มแรกเข้ารับราชการ เป็นเสมียนข้าหลวงเก็บเงินส่วยมณฑลนครราชสีมา เป็นเสมียนกองข้าหลวงเกษตรราธิการมณฑลราชบุรี เป็นเสมียนเวรเงินกระทรวงธรรมการ เป็นสมุหบัญชีอำเภอบางปลา ย้ายเป็นผู้ช่วยข้าหลวงสรรพากรมณฑลนครชัยศรี รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรี เลื่อนเป็นนายอำเภอเมืองนครชัยศรี แล้วย้ายไปบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์เป็นรองอำมาตย์โท ขุนชาญสุพรรณเขตร์ ย้ายไปเป็นนายอำเภอบ้านบ่อ จังหวัดสมุทรสาคร รับพระราชทานเหรียญรัชมงคลในรัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จประพาสจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นนายด่านภาษีมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร รับพระราชทานเหรียญบรมราชูปถัมภ์ เปลี่ยนบรรดาศักดิ์เป็นขุนพิพัฒนศุภผล ผู้ช่วยสรรพากรแผนกฝิ่น จังหวัดสมุทรสาคร รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลา

ฝ่ายราชการเสือป่า ได้เป็นจ่าตรีถึงจ่าเอกราชनावีเสือป่า

ราชการพิเศษ เคยจัดการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ และสมเด็จพระบรมราชชนนีพระพันปีหลวง ได้รับพระราชทานเสมาพระบรมนามาภิไธยย่อ ลุกตุม ว.ป.ร. ลงยาและเหรียญ ส.ผ.

เริ่มรับราชการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๙ จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ รวมเวลารับราชการได้ ๓๕ ปีบริบูรณ์ คุณพ่อก็มีอายุได้ ๕๒ ปี ความชราพยาธิก็เข้าเบียดเบียน บุตรธิดาเห็นว่า เป็นกาลสมควรที่คุณพ่อจะพักผ่อนได้แล้ว จึงได้ขอร้องให้ท่านกราบถวายบังคมลาออกจากราชการ ท่านก็อนุโลมตาม

ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เลื่อนชั้นเป็นพระนรราชภักดิ์

คุณพ่อได้อยู่กับคุณแม่เป็นคู่ทุกข์คู่ยากกรากกรำลำบากมาด้วยกัน ตั้งแต่หนุ่มสาวจนย่างเข้าวัยสุดท้าย มีความมั่นคงซื่อสัตย์สุจริตมิได้แตกร้าง ได้ช่วยกันบำเพ็ญบุญกุศลและบำรุงเลี้ยงอบรมสั่งสอนบุตรธิดาจนเติบโต มีกำลังกายใจแข็งแรงเป็นที่พึ่งเลี้ยงตนเองได้ อยู่ในจำพวกพลเมืองดี ต่างได้สนองคุณชาติพระศาสนาพระมหากษัตริย์

ตามสติปัญญาความสามารถของตน ๆ พอสมควรกับฐานะ รวมบุตรชายหญิง ๕ ถึง
แก่กรรมเสียตั้งแต่วัยต้น ๒ ยังคงมีชีวิตอยู่ ๓ ตั้งต่อไป

๑. ธมมวิทกโก พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต ตรีก จินตยานนท์
(เกิดที่บ้านหลังวัดโสมนัสวิหาร ณ วัน ๗^{๑๕} ๓ ปีระกา เวลา ๗.๔๐ น. ตรงกับวันที่
๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐ ๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๗ ขอจากโรงเรียนข้าราชการ
พลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แผนกรัฐประศาสตร์ ให้เข้ารับ
ราชการในกรมมหาดเล็กเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ๗ ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ชั้นไต่ทอง พานทอง และสายสพายมงกุฎสยามยศชั้นมหาเสวกตรี
ตำแหน่งเจ้ากรมห้องที่พระบรมมหาราชวัง ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่
๖ ได้กราบถวายบังคมลาอุปสมบทน้อมเกล้า ๗ อุทิศกุศลถวายพระเพลิงที่ ๒๔ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๖๘ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรเถระ) วัดเทพศิรินทราวาส (เมื่อ
ครั้งยังเป็นพระสาสนโสภณ) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพุทธวิริยากร (จันทกนฺตเถระ)
วัดโสมนัสวิหาร กับพระอุดมศีลคุณ (อภคิตตฺตเถระ) วัดเทพศิรินทราวาสเป็นพระ
กรรมวาจาจารย์)

๒. หญิง สมบุญ (ถึงแก่กรรมตั้งแต่อายุ ๗ ปี)

๓. เลื่อน (นางสรรพกิจโกศล ภรรยาของอำมาตย์เอกขุนสรรพกิจโกศล
กิมไล้ บัณฑิตสุนทร นายอำเภอเมืองชัยภูมิ)

๔. ชาย ยังไม่มีนามถึงแก่กรรมเสียตั้งแต่เล็ก

๕. นายตรี จินตยานนท์ ได้อุปสมบทแล้ว ณ วัดเทพศิรินทราวาส เวลา
ขึ้นรับราชการสังกัดกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

วัยสุดท้าย

บุตรได้ปรารภว่า “ชีวิตของคุณพ่อคุณแม่ที่ผ่านโลกมาได้ประสบความสำเร็จ
กระทบความทุกข์ของโลกชัดเจน และได้อบรมบำรุงเลี้ยงบุตรธิดาจนเติบโตมีกำลังกาย
ใจแข็งแรงเป็นที่พึ่งเลี้ยงตัวเองได้ทุก ๆ คนแล้ว นับว่าคุณพ่อคุณแม่ได้บำเพ็ญกฐิน
ธัมมิกัตถแลสัมปรายิกัตถประโยชน์ไว้แล้วพอสมควรกับฐานะแล้ว คุณพ่อคุณแม่มี

อุปนิสัยสนใจศึกษาปฏิบัติธรรมตามพระบรมพุทโธวาที่อยู่เนื่องนิตย์ การที่กายใจยังหมกมุ่นคลุกคลีอยู่ในคฤหัสถ์เพศ ถึงจะปฏิบัติธรรมตามพระบรมพุทโธวาที่ไต่บ้างก็จริง แต่ไม่บริบูรณ์เหมือนเพศบรรพชิต ควรหาโอกาสหลีกกายใจออกจากกิจธุระกังวลทั้งปวง จะให้มีเวลาสงบสงัดเจริญกรรมฐานภาวนาเพิ่มพูนอุปนิสัยวาสนาบารมีเพื่อปรมาตตประโยชน์ต่อไป” ความปรารถนาของบุตรนี้ ตรงกับความมุ่งหมายของคุณพ่อซึ่งตั้งสัจจาธิษฐานไว้เสมอว่า “เมื่อบุตรธิดาเติบโตมีกำลังกายใจแข็งแรงเป็นที่พึ่งเลี้ยงตัวเองได้ทุก ๆ คนแล้วเป็นอันหมดห่วง จะขอบวชเพื่อพยายามสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยปฏิบัติบูชา ให้ตรงกับพระพุทธประสงค์” ด้วยความปีติปราโมทย์คุณพ่อได้ทำหนังสือขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบบังคมลาอุปสมบท ครั้นได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วได้อุปสมบทที่วัดโสมนัสวิหาร เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๑ เจ้าพระคุณพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ณ วัดราชบพิธทรงโปรดประทานพระกรุณาเป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโรวณะ) ณ วัดเทพศิรินทราวาส (เมื่อครั้งยังเป็นพระสาสนโสภณ) กับ เจ้าพระคุณพระพุทธวิริยากร (จนฺตโกตฺตเถระ) ณ วัดโสมนัสวิหารโปรดประทานกรุณาเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ฯ

บรรดาบุตรธิดารูสึกปีติปราโมทย์ เมื่อระลึกถึงประวัติชีวิตของคุณพ่อคุณแม่ที่ได้ผ่านวัยทั้งสามมาด้วยความสงบเรียบร้อย ต่างฝ่ายต่างตั้งตนไว้ชอบเป็นอัครตสัมมาปฏิบัติ ช่วยกันบำเพ็ญกุศลฐัมมิกัตถ แลสัมปรายิกัตถประโยชน์พอสสมควรกับฐานะได้อาศัยพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเหมือนประทีปส่องทางสว่างมา ครั้นถึงวัยสุดท้ายต่างแยกย้ายกันพากเพียรฝึกฝนอบรมปฏิบัติคัตถกาย วาจา ใจ และความเห็นให้ถูกต้องดำเนินตรงตามพระอริยมรรคา เพิ่มพูนอุปนิสัยวาสนาบารมีเป็นปัจจัยเพื่อปรมาตตประโยชน์ได้อาศัยพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเหมือนประทีปส่องทางสว่างไป ชีวิตของคุณพ่อคุณแม่ได้ผ่านโลกมาแล้วดี และกำลังผ่านไปดี สมควรเป็นทิฏฐฐานุคติแบบอย่างที่บรรดาบุตรธิดาแลญาติมิตรทั้งหลายผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสมั่นคงในพระพุทธศาสนา จะพยายามปฏิบัติดำเนินตามตัวอย่างนี้ต่อไปชั่วกัลปาวสาน ฯ

ความรู้สึกรัก

เมื่อข้าพเจ้าได้ไปพบท่านพระครูบุญญาภรณ์โสภณ (ท่านอาจารย์มหาอำพันบุญ—หลง) กับ คุณตรี จินตยานนท์ ที่กุฏิท่านอาจารย์ในวัดเทพศิรินทราวาส ในบ่ายวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เราได้พูดคุยถึงเรื่องประวัติบางตอนของท่าน “ธมมวิทกโกภิกขุ” ภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์)

ข้าพเจ้าพิจารณาคุณก็เห็นว่า ท่านอาจารย์เป็นพระภิกษุที่มีอารมณ์เย็นตลอดเวลา เป็นที่น่าเคารพแก่ผู้ได้พบเห็นและสนทนา คุณตรี จินตยานนท์ ก็มีความกตัญญูสูง แม้จะได้สนทนาและคุ้นเคยกันไม่นาน ก็เหมือนว่าได้คุ้นเคยกันมานานแรมปี เพราะข้าพเจ้าเคารพนับถือผู้ที่มีอารมณ์เย็นเกิดโทสะยาก และยกย่องผู้สูงด้วยความกตัญญูอยู่แล้ว จึงเป็นผู้ต้องนิยยั้ง

ทั้งท่านอาจารย์และคุณตรี จินตยานนท์ ได้ให้ความรู้ในเรื่องประวัติบางตอนที่ข้าพเจ้าไม่เคยรู้มาก่อน ได้ประโยชน์ไม่น้อย การสนทนามีความรู้สึกรักเป็นกันเองตลอดเวลา ทั้งคุณตรี จินตยานนท์ ได้มอบประวัติที่ได้ใช้เวลาพยายามเขียนความทรงจำไว้บ้างใหญ่ เพื่อให้ข้าพเจ้านำไปพิจารณา

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณตรี จินตยานนท์ ผู้มีความเคารพนับถือบูชาและสูง ด้วยความกตัญญูต่อพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต และเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดท่านเจ้าคุณผู้พิศาลตมา เป็นน้องชายผู้เคารพบูชารักผู้มกุศลธรรมสูงยิ่ง แสดงออกถึงความรู้สึกอยากจะทำสิ่งที่เกิดประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สังคมทั่วไป เป็นอนุสรณ์แก่ท่านเจ้าคุณผู้

ข้าพเจ้าอดนึกไม่ได้ว่าคุณตรี จินตยานนท์ สมกับเป็นน้องชายคนเดียวของท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิต ชาติเชื้อไม่ทิ้งแถว ชาติแนวไม่ทิ้งลาย เพราะสูงด้วยความกตัญญูซึ่งหายาก เมื่อได้รับข้อความบันทึกของคุณตรี จินตยานนท์ แล้วความที่เคยหนักใจของข้าพเจ้าที่จะเขียนเรื่องนักคลายลง

ข้าพเจ้าอยากจะพูดว่า หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยข้อความบันทึก เกือบจะพูด
ได้ว่าข้อความทั้งหมดในประวัตินั้น เป็นความพยายามของคุณตรี จินตยานนท์ ส่วน
ข้าพเจ้าก็เพียงแต่เขียนเล็ก ๆ น้อย ๆ ตอนต้น ๆ และตอนปลาย ๆ เท่านั้น ทั้งท่าน
อาจารย์ก็ยังช่วยแนะนำเรื่องและข้อความบันทึกอีกหลายข้อ โปรดอย่าเข้าใจว่าข้าพเจ้า
เขียน มิฉะนั้นจะทำให้ข้าพเจ้าละอายใจที่เป็นคนซุ่มมือเปีย ในบันทึกของ คุณตรี
จินตยานนท์ สูงเกินค่ามาก เพราะบันทึกขึ้นด้วยแรงน้ำใจเกิดจากศรัทธาและความ
กตัญญูต่อท่านเจ้าคุณผู้เป็นพี่ ทั้งยังมีความตั้งใจจะพิมพ์ไว้ถวายต่อเจ้าคุณพี่เป็นอนุสรณ์
ครั้งสุดท้ายในงานพระราชทานเพลิงศพ

ข้าพเจ้าได้พิจารณาอ่านบันทึกนั้นแล้ว มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลายตอนที่ทำให้
ซาบซึ้งและประทับใจในความรู้สึก เช่นตอนหนึ่งท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิตได้นำหญ้า
แพรกมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วเอามาเคียวกิน หลังจากสิ้นเกล้า ฯ สวรรคตแล้ว ทั้งได้
ประกาศกับผู้ที่มาว่า “เมื่อสิ้นในหลวงแล้วจะไม่อ้อใคร กินหญ้าก็ไม่ตาย ช่างม้า
วัวควายกินหญ้าก็มีชีวิตอยู่ได้อย่างแข็งแรง” ซึ่งเวลานั้นมีผู้เข้าใจว่าท่านเจ้าคุณเป็นบ้า
แต่เมื่อได้พิจารณาหาเหตุผลแล้วข้าพเจ้าก็เข้าใจว่าท่านเจ้าคุณพูดออกมาเป็น “ปริศนา”
เพื่อให้รู้ถึงความตั้งใจเด็ดเดี่ยวของท่าน หมายถึงว่าเมื่อสิ้นเกล้า ฯ สวรรคตแล้ว ท่าน
จะยอมอดตายแต่ไม่ยอมรับใช้ผู้ใดต่อไป หรือไม่ยอมเป็นข้าสองเจ้าบ่าวสองนาย สม
ดังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่า “สำหรับพระยานรรัตนราชมานิต
นั้นขอบอก ไม่ว่าใครอย่าไปรบกวนแกเป็นอันขาด เพราะแกตั้งใจจะรับใช้แต่ฉันผู้
เดียว” จะเห็นได้ว่า ต่อมาเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล
ที่ ๗ ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต
ให้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี แม้จะเพิ่มศักดิ์นาให้สูงขึ้นขอให้ท่านสึกออกมารับราชการ
แต่ท่านได้มองเห็นเข้าถึงแก่นของหลักสัจธรรมทางศาสนา เห็นแจ้งความจริงแล้ว จึง
ไม่ยินยอมด้วยตำแหน่งใดในทางโลก แม้ตำแหน่งจะใหญ่โตเพียงใดก็ยังต้องอยู่ในกองทุกข์
หนีไม่พ้น ฉะนั้นท่านจึงได้ดับกิเลสใน ลาม ยศ สรรเสริญ สิ้นลงแล้ว อุทิศชีวิต
ตั้งหน้ารักษาพรหมจรรย์อยู่ในสมณะเพศปฏิบัติธรรม หากความสุขในทางสงบตลอดมา
ถึง ๔๖ พรรษา บันทึกฉบับนี้มีหลายตอนที่ซึ่งใจเมื่อได้อ่านและได้คิด ข้าพเจ้าหยิบ
ยกบางตอนขึ้นมาตามความรู้สึก

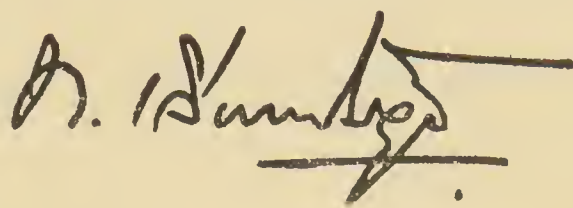
หนังสือเล่มนี้ ผู้บันทึกได้พยายามระบายออกด้วยจิตใจเปี่ยมไปด้วยความรัก
เคารพบูชา ทั้งแรงกตัญญูฝังลึกแน่นเข้าไปในจิตใจอย่างไม่รู้ลืมต่อพระภิกษุพระยา
นรรัตนราชมานิต คงจะเกิดประโยชน์แก่นุชนรุ่นหลังและผู้ได้อ่านต่อกันไป คงจะ
เป็นอนุสรณ์ที่จะอยู่ยงย่นตลอดกาลนานตามความประสงค์ของผู้บันทึกที่ได้เจตนาไว้

เมื่อได้พิจารณาถึงความรู้สึกในหนังสือเล่มนี้ จะเห็นได้ว่าคนเราทุกคนเกิดมา
ไม่มีผู้ใดจะพาสังขาร่างกายหนีพ้นจากความเสื่อมโทรม ความแก่ชรา เกิดความเจ็บ
ความตายไปได้ แม้นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญชำนาญมีความสามารถทางวิทยาการสมัยใหม่
รักษาโรคร้ายมีชื่อเสียง หรือหมอสมัยก่อนหรือสมัยพุทธกาลมีวิชาความรู้จนมีผู้ยกย่อง
สรรเสริญว่าเป็นหมอเทวดา ได้ใช้ความรู้ความสามารถรักษาการเจ็บป่วย ช่วยชีวิตผู้
อื่นทั่วไปให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ ช่วยให้มีชีวิตให้ยั่งยืนอยู่ได้ในขอบเขตของอายุขัย
แต่เมื่อถึงกาลเวลาเกิดขึ้นกับตัวเอง ก็หนีไม่ได้ต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ คือ
สังขาร่างกายก็ต้องดับเป็นธรรมดาทั่วไป ไม่มีใครมีอำนาจสามารถมีชีวิตอยู่นเหนือ
ธรรมชาติ อยู่คู่กับโลกตลอดไปโดยไม่เจ็บไม่แก่ไม่ตายนั้นไม่มี ฉะนั้นเมื่อพิจารณาให้ดี
แล้วก็จะสอนเราว่า จงอย่าประมาท ควรทำความดีสร้างบุญกุศล ละเว้นความชั่วอย่า
สร้างกรรมทำบาป จิตใจเราก็จะสะอาดเกิดสุขสงบในทางธรรม เพราะหลุดพ้นจากความ
โลภ ความโกรธ ความหลง จะเป็นความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม คือ ความ
สบายทางใจ มีความสงบเพราะไม่มีกิเลส

ข้าพเจ้าได้ขออนุญาตคุณตรี จินตยานนท์ ว่าหลังจากงานพระราชทานเพลิง
ศพพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิตแล้ว ข้าพเจ้าจะได้นำเรื่องนี้เข้าในชุด “กฎแห่ง
กรรม” หรือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ต่อไป.

๕๕๒ ถนนเพชรบุรี

พระนคร

(ท. เลียงพิบูลย์)

บันทึกประวัติจากความจำ

(ของตรี จินตยานนท์)

หลังจากท่าน ธรรมวิตกโก ภิกขุ (พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต) ท่าน
เจ้าคุณพีได้มรณภาพลงเมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔

มีท่านส่วนมากที่คุ้นเคยเคารพนับถือเลื่อมใสในเจ้าคุณพี ท่านอยากทราบถึง
ชีวประวัติรายละเอียด ได้ขอให้เขียนประวัติของท่านไว้ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นน้องชาย
คนเดียวของท่านที่ใกล้ชิดสนิทสนม การเขียนประวัติของท่านเพื่อให้ผู้ที่เคารพเลื่อมใส
ในตัวท่านเจ้าคุณพีและอนุชนรุ่นหลังจะได้รู้ เพื่อเป็นเกียรติของชาติศาสนาในเมืองไทย
เพราะท่าน “ธรรมวิตกโกภิกขุ” เป็นผู้ที่มีผู้เคารพนับถือของบรรพชิตและฆราวาสและ
อุบาสกอุบาสิกาและชาวต่างประเทศและประชาชนทั่วไปที่รู้เรื่องของท่านตลอดมา ทั้ง
อยากให้ประวัตินี้ได้อยู่ยืนยงอยู่ต่อไปตลอดกาล

ข้าพเจ้าก็ยังลังเลใจอยู่นานเพราะยังไม่สันทัดการเขียน ยังไม่แน่ใจว่าความ
ทรงจำจะได้รายละเอียดเพียงพอหรือไม่ แม้ข้าพเจ้าเป็นน้องชายของเจ้าคุณพีคนเดียว
ก็จริง แต่เกิดภายหลังท่านเกือบหนึ่งรอบ เพราะท่านเกิดปีระกา พ.ศ. ๒๔๔๐ แต่
ข้าพเจ้าเกิดปีวอก พ.ศ. ๒๔๕๑ ห่างกันถึง ๑๑ ปี เมื่อเวลาเป็นเด็กความใกล้ชิดข้าพเจ้า
กับเจ้าคุณพ็มน้อยเพราะเวลานั้นข้าพเจ้ายังเล็กมาก คุณแม่จึงต้องคอยเลี้ยงดูยังช่วย
ตัวเองไม่ได้ และคุณแม่ก็ต้องติดตามไปอยู่กับคุณพ่อซึ่งรับราชการเป็นนายอำเภออยู่
หัวเมือง ส่วนเจ้าคุณพ็มนั้นเติบโตมากับคุณยายจึงอยู่บ้านหลังวัดโสมนัสตลอดมา ฉะนั้น
เจ้าคุณพ็จึงอยู่ใกล้ชิดกับคุณยายมาก ส่วนข้าพเจ้าเมื่อโตก็อยู่ใกล้ชิดคุณพ่อคุณแม่มาก
เพราะเป็นลูกคนสุดท้อง

ยังจำได้ว่าเมื่อข้าพเจ้าได้เข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ เวลานั้นเจ้าคุณพ็
ก็ได้เข้าไปรับราชการอยู่ในวังหลวงแล้ว เวลานั้นข้าพเจ้ามีอายุเพียง ๖ ขวบเท่านั้น

เจ้าคุณพี่เมื่อบรรณาการก็ค้างคืนอยู่แต่ในวังตลอดอายุราชการ จะมีเวลากลับบ้านก็เพียง
แต่เวลาออกเวรกลางวันกลับมากินอาหารเย็นที่บ้านแล้วก็กลับเข้าวัง ถวายอยู่งาน
สิ้นเกล้า ๆ เมื่อสิ้นเกล้า ๆ รัชกาลที่ ๖ เสด็จสวรรคตแล้วต่อมาก็อุปสมบท เพื่อถวาย
พระราชกุศลต่อสิ้นเกล้า ๆ ตลอดมาจนมรณภาพ

จะเห็นความจำที่ได้เขียนขึ้นนี้อาจมีขาดตกบกพร่องไม่สมบูรณ์ตามที่คิดไว้ แต่
ก็ได้พยายามเขียนเท่าที่ความสามารถและความจำได้นึกได้ ทั้งที่ได้รู้ได้เห็นด้วยตนเอง
และได้รับคำบอกเล่าจากผู้ใหญ่ในวงญาติ และได้เคยซักถามท่านบ้าง ท่านเล่าให้ฟังบ้าง
จะเห็นหากท่านที่รู้ดีกว่าข้าพเจ้าได้เล่าได้เขียนขึ้นนี้ หากมีข้อบกพร่องตอนใดข้อใด
อาจมีอยู่ไม่น้อย ก็โปรดให้อภัยด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง

ข้าพเจ้าจำวันเกิดของเจ้าคุณพี่ได้ดีเพราะท่านผู้ใหญ่เคยพูด และคุณยายก็มี
ความรักและภูมิใจในตัวหลานชายเจ้าคุณพี่ตั้งแต่เล็ก ๆ และพูดยกย่องเจ้าคุณพี่และพูด
ถึงวันเกิด ข้าพเจ้าจึงจำวันเกิดของเจ้าคุณพี่ได้ดีว่าเกิดในวันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญ
ในทางพุทธศาสนา เจ้าคุณพี่เกิดเวลาเช้า พระสงฆ์กำลังออกบิณฑบาตโปรดสัตว์
คือไม่เข้าไม่สายจนเวลากลับวัด วันนั้นเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ปีระกา จุลศักราช
๑๒๕๙ คือตรงกับวันเสาร์ที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐ คินนั้นเป็นวันเพ็ญจันทร์เต็ม
ดวง เจ้าคุณพี่เกิดที่บ้านตำบลหลังวัดโสมนัส ท้องที่อำเภอบ่อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัด
พระนคร คุณยายเลี้ยงคุณตลอดมาจนเติบโต และชื่นชมยินดีในหลายชายของท่านผู้มาก
เคยพูดเสมอตามธรรมเนียมของผู้ใหญ่สมัยนั้นว่า หลานของยายคนนี้จะต้องได้ฟังฝากผี
ฝากไข้ เพราะมีความกตัญญูต่อผู้ใหญ่ไม่มีวันตกต่ำ เมื่อครั้งคุณพ่อรับราชการเป็นนาย
ตำแหน่งอยู่ที่มหาชัย ลูกชายเพื่อนของคุณพ่อได้ไปซ่อมรบเสื่อป่าด้วยและชากลับมา
แวะส่งข่าวให้คุณยายทราบ ว่า ในหลวงท่านได้รับเจ้าคุณพี่ไปไว้ใช้ในวัง พอคุณยาย
ทราบข่าวก็ตกใจมาก เข้าใจว่าในหลวงจับเอาตัวหลานชายไป ถึงกับบนบานศาลกล่าว
กันยกใหญ่ ต่อมาจึงเข้าใจดี เมื่อเจ้าคุณพี่รับราชการเวลาจะออกจากบ้านเข้าวัง ก็ไป
กราบทำคุณยายปฏิบัติเช่นนี้ตลอดเวลา แม้จะติดตามเสด็จสิ้นเกล้า ๆ ไปประทับแรมไกล
ห่างจากพระนคร เจ้าคุณพี่ก็เป็นห่วงคุณยายตลอดเวลาที่อยู่ห่าง ต้องคอยมีจดหมาย

มาขอร้องให้ข้าพเจ้าและคนทางบ้าน ช่วยกันเอาใจใส่ดูแลปฏิบัติคุณยายเพราะท่านแก่แล้ว ให้ท่านมีความสุขสบาย ตั้งจดหมายถึงข้าพเจ้าหลายฉบับเมื่อครั้งยังเป็นจำเียง สัมกับความรักและความเป็นห่วงที่คุณยายมีต่อเจ้าคุณพี่ และเจ้าคุณพี่รักและกตัญญูต่อคุณยายเช่นกัน

ข้าพเจ้าขอลำดับญาติดังต่อไปนี้

- คุณพ่อ — สทุธมมวิจโร ภิกขุ พระภิกษุพระนรราชภักดี (ครอง จินตยานนท์)
- คุณแม่ — อุบาสิกา นางนรราชภักดี (พุก จินตยานนท์)
- คุณตา — แห รัชมหารการกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์
- คุณยาย — นิล
- คุณปู่ — ชุนบำเรอราชา (อ้น) สังกัดกรมมหาดเล็กพระราชวังบวร ฯ
- คุณย่า — กลัด

คุณพ่อ—คุณแม่ มีลูก ๕ คน

๑. เจ้าคุณพี่พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์)
๒. พี่สมบุญ (หญิง) ถึงแก่กรรมเมื่ออายุราว ๖—๗ ขวบ
๓. พี่เลื่อน (หญิง) นางสรรพกิจโกศล (เลื่อน บัณฑิตสุนทร)
๔. เต็กชาย ถึงแก่กรรมแต่ยังเล็ก ยังไม่มีชื่อ
๕. นายตรี จินตยานนท์

เจ้าคุณพี่เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดโสมนัส ไปต่อจบมัธยมที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร ต่อจากนั้นไปเรียนวิชารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศึกษาภาษาอังกฤษพิเศษกับคุณครูเพลิน ซึ่งต่อมาได้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษกลางคืนชื่อโรงเรียน “เศนีเศรษฐดำริ” อยู่ที่นางเลิ้ง สำเร็จก่อนเข้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ในปีนั้นมีผู้สำเร็จพร้อมกัน ๑๒ นาย คือ

๑. นายฮกไถ่ พิศาลบุตร	๒. พระตราษบุรี (จำรัส)
๓. นายตริก จินตยานนท์	๔. นายปริก
๕. นายสวัสดิ์	๖. นายชิน วรคามิน
๗. นายชบุ สุขรูป	๘. นายแจลัม สุมิตมาน
๙. นายแจ่ม นารายนมิน	๑๐. นายจำรัส รัตนประทีป
๑๑. นายกิมไล้ บั้ทมะสุนทร	๑๒. นายสาย นทิกามิน

(คัดจากหนังสือ “รัฐศาสตร์อนุสรณ์” เนื่องในงานประชุมรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๐๑)

ในปีที่สอบไล่ได้แล้วนี้ ภายหลังการสอบไล่แล้วนักเรียนต้องไปซ้อมรบเสือป่าที่จังหวัดนครปฐม ในฐานะนักเรียนเสือป่ารักษาพระองค์ เมื่อกลับจากราชการซ้อมรบแล้วจึงจะได้รับการบรรจุเข้ารับราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทยเพื่อเป็นนายอำเภอต่อไป จำได้ว่าท่านเจ้าคุณพีเป็นนักเรียนเสือป่าหลวงเหล่าเสื่อสาร ขี่รถจักรยาน ๒ ล้อ (มีหลักฐานรูปถ่ายหมู่ร่วมกับล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ แต่งนักเรียนเสือป่าที่บ้านโป่งในปีที่เข้ารับเลือกเข้าไป) ในระหว่างซ้อมรบอยู่นี้ ล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ มีพระราชประสงค์จะได้ให้นักเรียนเสือป่าเข้าไปเป็นมหาดเล็กรับใช้ (นักเรียนปีสุดท้าย) จึงให้ข้าราชการไปคัดเลือกเด็กหน้าตาดี ๆ คล่องแคล่วเข้ามาสัก ๔-๕ คน (สำหรับจำนวนนี้จำไม่ได้แน่แท้) ซึ่งในจำนวนนี้เจ้าคุณพีได้รับเลือกเข้าไปด้วย

ในตอนแรกจะเขียนระยะชีวิตแต่เด็ก เริ่มรับราชการ ออกจากราชการและอุปสมบท กระทั่งมรณภาพ ส่วนต่อไปจะเขียนรายละเอียดอื่น ๆ เท่าที่จำได้ สำหรับประวัติรับราชการได้คัดมาจากเอกสารของสำนักพระราชวัง ซึ่งได้รับความกรุณาจากท่านเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ต่อไปนี้เป็นประวัติรับราชการจนถึงกับมรณภาพ

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๗	โปรดเกล้า ฯ ให้รับราชการในกรมมหาดเล็ก	แผนกตั้ง
	เครื่อง ยศมหาดเล็กพิเศษ	
๑ เมษายน ๒๔๕๘	เงินเดือน เดือนละ ๔๐ บาท	

๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๕๘	ยศ บรรดาศักดิ์ รองหุ้มแพร นายรองเสนาองานประภาช
	เงินเดือนเพิ่ม ๒๐ บาท รวม ๖๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๕๙	ย้ายไปอยู่กองห้องที่พระบรรทม
๓๐ สิงหาคม ๒๔๕๙	บรรดาศักดิ์ หุ้มแพร นายเสนาองานประภาช
๑ กันยายน ๒๔๕๙	เงินเดือนเพิ่ม ๔๐ บาท รวม ๑๐๐ บาท
๓๑ ธันวาคม ๒๔๖๐	ยศ บรรดาศักดิ์ จ่า นายจ่าียง
๑ มกราคม ๒๔๖๐	เงินเดือนเพิ่ม ๑๐๐ บาท รวม ๒๐๐ บาท
๓๑ ธันวาคม ๒๔๖๑	ยศ บรรดาศักดิ์ รองหัวหมื่น หลวงศักดิ์นายเวร
๑ มกราคม ๒๔๖๑	เงินเดือนเพิ่ม ๑๐๐ บาท รวม ๓๐๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๖๓	เงินเดือนเพิ่ม ๔๐ บาท รวม ๓๔๐ บาท
๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๖๔	ยศ บรรดาศักดิ์ หัวหมื่น เจ้าหมื่นสรรเพธภักดี
๑ เมษายน ๒๔๖๕	เงินเดือนเพิ่ม ๑๖๐ บาท รวม ๕๐๐ บาท
๑ ธันวาคม ๒๔๖๕	เจ้ากรมห้องที่พระบรรทม
๓๐ ธันวาคม ๒๔๖๕	บรรดาศักดิ์ พระยานรรัตนราชมานิต
๑ กรกฎาคม ๒๔๖๗	องคมนตรี ร. ๖
๑ มกราคม ๒๔๖๗	ยศ จางวางตรี
๑ เมษายน ๒๔๖๘	เงินเดือนเพิ่ม ๒๐๐ บาท รวม ๗๐๐ บาท
๔ เมษายน ๒๔๖๙	องคมนตรี ร. ๗
๑ เมษายน ๒๔๖๙	โปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกตำแหน่งหน้าที่ราชการกรมมหาดเล็ก หลวง ได้รับพระราชทานบำนาญเดือนละ ๘๔ บาท ๖๖.๒/๓ สตางค์
๒๔ มีนาคม ๒๔๖๘	วันถวายพระเพลิงพระบรมศพปล้นเกล้าล้นกระหม่อม พระ- บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้อุปสมบท ณ พระ อุโบสถวัดเทพศิรินทราวาส มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณวร ครังยังเป็นพระศาสนโสภณเป็นพระอุปัชฌาย์

พระพุทธวิริยากร เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร และพระ
 อุดมศีลคุณ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นพระกรรมวาจาจารย์
 บรรพชาอุปสมบทเสร็จแล้ว ไปถวายพระเพลิงส่นเกล้า ฯ
 รัชกาลที่ ๖ ณ พระเมรุท้องสนามหลวง พร้อมด้วยพระ
 พระอู่ชฌาย์

๘ มกราคม ๒๕๑๔ ถึงมรณภาพ ด้วยความชรา (บันทึก ส.น.ว. ที่ ๓๑๔ ล.ว.
 ๑๑ ม.ค. ๒๕๑๔)

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และสิ่งของที่ได้รับพระราชทาน

- ๒๑ มกราคม ๒๔๕๗ เหรียญราชรุจิทอง
- ๒ มกราคม ๒๗๕๘ เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๕
- ๓๑ ธันวาคม ๒๔๕๙ ตรามงกุฏสยามชั้น ๕
- ๑๘ เมษายน ๒๔๖๐ ตราวชิรมงกุฏ
- ๓๑ ธันวาคม ๒๔๖๐ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก ๕
- ๓๑ ธันวาคม ๒๔๖๑ ตรามงกุฏสยามชั้น ๔
- ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๖๔ เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๓
- ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๕ ตราตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
- ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๖ ตราตติยจุลจอมเกล้า
- ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ ตรามงกุฏสยามชั้น ๑ (ปดมาภรณ์มงกุฏสยาม)
- ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ เหรียญบรมราชาภิเษกทอง (รัชกาลที่ ๗)
- ๔ เมษายน ๒๔๗๕ เหรียญเฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี เงินกาไหล่ทอง

ปรากฏตามประวัติรับราชการว่า เริ่มเข้ารับราชการแผนกตั้งเครื่องเมื่อ

๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๗ รับราชการอยู่ ๑ ปีกับ ๑ เดือนเศษ ก็โปรดเกล้า ฯ ให้ไปอยู่
 ห้องที่บรรทม

สกุล “จินตยานนท์” ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากส่นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖
 โดยพระราชทานให้แก่เจ้าคุณพี่ ตั้ง

ใ้พระ บ.

ขอใ้หม่อมราชวงศ์ของ มหาเจ้านายวิเศษ ชาติ (บุตร สมเด็จฯ
 เจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ) เจ้ากรมมหาดเล็กทรงเครื่อง ว่า อินตยานนท์ (เขียนด้วย
 ตัวอักษรโรมันว่า "Intayanonda") อันเป็นมงคลนาม
 ขอใ้สำนักอินตยานนท์ มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง
 อยู่ในกรุงสยามชั่วนิรันดร์

พระที่นั่งไพศาลทักษิณ
 วันที่ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

คงอ่านให้จบ แลอ่านซ้ำ อ่าน
ให้ สว่าง สว่าง ทั้งด้อย แลเอา
เก็บเอาให้ดี อย่างนี้ทั้งเสีย หมายเอา
ออกมาอ่านเร็วครึ่งหนึ่ง เนื้อจะสั้นเร็ว.

หัวข้อ

เป็นอย่างไรบ้างสหายดีหรือ ดิฉันที่บาง
หรือเปล่า ที่ดิฉันคิดถึงมาก โรงเรียนภาษาอังกฤษไป
ถึงไหนแล้ว พอดีหรือยัง เขียนหนังสืออังกฤษ
ส่งไปให้พี่ชายชื่อ ชื่อภาคเหนือถิ่น ที่ทางปิ่น
มีเด็กชอบหนังสือ ตอใจเท่ากับมือ แต่เขียนหนังสือ
เรื่องสั้นๆ เขียนได้ดีเท่าที่ หนังสือเรื่องอังกฤษ
ก็เขียนได้ พอดีบ้าง เขียนรูปภาพก็ได้ ที่ชอบเด็ก
คนหนึ่งมาก เพราะเขาเรียนแต่งตัวสวยงาม เขาไม่ขี้เกียจ
เล่นไม่ขี้เหมือนมือ ทั้งอ่านหนังสือจบ ถ้าหนังสือ
ออกดูในพี่รักน้องมาก น้องต้องหมั่นเรียนจริงๆ
อย่าเห็นแก่เหนื่อยมากนัก คิดแต่งเหมือนเขาบ้าง พี่
รักมากจริงๆ ถึงเวลาเรียนน้องต้องเรียนจริงๆ อย่าเล่น
น้องเล่น เมื่อเลิกเรียนแล้วกลับบ้าน คงช่วยคุณแม่
แสดงตนลาบทำงานบ้าน เช่นหุงข้าว กวาดเรือนเป่าพัด
เพราะคุณแม่แสดงตนลาบแก่แม่แล้ว เรียนแรงทำผิด
หมดแล้วไปๆทุกๆ น้องจึงยอมไปหมั่นแล้ว ทำ
เพลงแรง คงช่วยคุณแม่ทำงาน หรือทำงานแทนคุณแม่

อย่าให้เขาเรียกว่าโง่อย่างดาด่า ไม่รู้จักดีไม่รู้จัก
ชั้ว ไม่รู้จักจดจำ ต้องให้เขาเอาเชือกร้อยคอก
ตั้งให้เจ็บ แลเอาเชือกมัดกับขอบประตู ไม่รู้จักจำ
ดีเท่าใด ดีเท่าใด ดีไม่รู้จักเจ็บ " เมื่อตอนแม่แฉ
ตอนเคยต้องการให้ช่วยทำอะไร หรือไปไหนทำอะไร
อย่ามันเจ็บหรือทำไม่ได้มัน ต้องรีบทำทันที
อย่าเป็นห่วงเล่น เมื่อเสร็จการแล้วรีบมา แลช่วย
ตอนแม่แฉตอนเคยทำงานเสร็จแล้วจึงค่อยเล่น
กันห้องออกกักกัน ตอนแม่ ตอนเคย แลที่ รักพร้อม
แฉห้องออกกัก: เป็นคนดีต่อไปแล้ว คงทำตามคำ
สั่งสอนของที่ทุกประการ กันห้องจึงดีไม่ทำตาม
คำสั่งสอนของพี่แล้ว ก็ที่กลับมาจากบางมือน
พี่: เหวินเวียวมาฝากห้อง เหวินมละ: ระวังนี้:

ในที่สุดนี้ ขออวยพรให้ห้อง คงมีสุขภาพ
ไม่รู้จักเจ็บคักี้ มีมีสุขภาพแข็งแรง เวียงพอไร
คงจำดีโดยดั่งใจ แม่คนใจดีดีแล้วขึ้นเร็ว
ทำอไรดีเป็นทุกๆ ของตรงมาอาจารย์ ตลอด
ทั้งตอนแม่แฉตอนเคย ทุกเมื่อ เกอณ, ๕๕๕

บอกสร้างรอบ สร้างแล้ว แม่ อัดสองคนที่
จำชื่อไม่ได้ บอกด้วยว่าพี่ดีดีถึงทุกคน
ขอให้มีความสุข แล ดีดีถึง ของ

ที่ ล้วน

(จากพี่) พี่

(๒.๓) ขอให้พี่น้องใจเมตตาตอบที่รักนยัย
หนึ่ง น้องต้องติดใจใจผมเอง แด่:ใจผม
อวดกษมาด้วยรักของสามคำ ที่อวดกษ
เกิน ขอให้พี่ทุกคนใจเมตตาพี่ชาย
รักพี่น้องเกิด.

อ้อ! พี่ชาย น้องต้องหมั่นทำหมั่น
ดูแม่ แลดูพี่ชายนี้: อย่าใจเด็ด

ขอ ศักดิ์ราช สร้างรอบให้ชอบกับชีวิต
ดูพี่ชายมาก รักพี่น้องนี้: ทำแม่แล้ว
ตอบแทนดูพี่ชายในหมัดนี้ พี่ชายเห็น
เกิด จึงใจเด็ดกว่าหมัด เลี้ยงมาไม่หมั่นแรงแ
ไม่เลี้ยงใจสุดแล้ว

พี่ ชาย

อ้อ! พี่ชายหมั่นทำหมั่นของพี่ชาย
ดูพี่ชายด้วย ขอถาม พี่เลี้ยงมาจาก
หมื่น:

ท่านผู้ให้แสงสว่างทางปฏิบัติ

วันหนึ่งเพิ่งจะผ่านวันต้นปีใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ไปได้ไม่กี่วัน อยู่ในเขตของต้นเดือนมกราคม จำได้ว่าเป็นบ่ายวันเสาร์ วันนั้นข้าพเจ้า อยู่บ้าน เสียงโทรศัพท์ดังขึ้น เมื่อยกขึ้นมาแนบหูฟังก็ทราบว่าคุณประยงค์ ดาวมณี เป็นผู้พูดมา และเมื่อรู้ว่าข้าพเจ้าเป็นผู้รับ ก็ได้ยินพูดอย่าง ร้อนรนละล้าละลักว่า

“คุณได้ทราบข่าวหรือยังว่าท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ท่านสิ้นเสียแล้ว” (คำว่า เจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ซึ่งเป็นที่เจนहुเพราะเราสนใจท่านมาก่อน เป็นผู้ที่เราเคารพนับถือ ึ่งบูชาในความกตัญญูอันสูงยิ่ง และยกย่องในการปฏิบัติหลักธรรมอย่างบริสุทธิ์สะอาด ของท่านอยู่ก่อนแล้ว เป็นที่ชื่นใจของเราตลอดมา จึงไม่มีข้อสงสัยจะเป็นอื่นไปได้นอกจากภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต) เป็นข่าวที่ใหญ่สำหรับข้าพเจ้า ทำให้ตื่นตื่นและ ชนลุก รีบบอกไปว่า “ผมยังไม่ทราบข่าว ท่านสิ้นเมื่อไหร่” เสียงคุณประยงค์ ฯ ตอบอย่างเร่งร้อนมาว่า “ผมเองก็เพิ่งรู้ก่อนหน้าจึงรีบโทรศัพท์มาบอกให้รู้ก่อน ทราบว่าท่านสิ้นเมื่อวันศุกร์ที่ ๘ นี้เอง บ่ายวันพรุ่งนี้จะมีการพระราชทานรตนาศพ (วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔) ที่ศาลาละมูนนิรมิต เวลาบ่าย ๔ โมง” ข้าพเจ้าได้รับฟังด้วยความเศร้าสลดใจคอหดหู่ คิดว่างานรตนาศพต้องมีเจ้านายผู้ใหญ่ และข้าราชการพ่อค้ำมากมายเข้าไม่ถึง เพราะท่านเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่ว ไป ที่ทราบถึงการสละกิเลสของท่าน ข้าพเจ้าอาลัยท่านมาก ต่อมาข้าพเจ้าได้ทราบว่า มีผู้เสียน้ำตาเพราะยังปลงไม่ตก ว่าตามธรรมชาติของสังขารย่อมแตกดับเป็นธรรมดา ไม่มีผู้ใดอยู่ได้ตลอดไปไม่รู้ดับ แต่เพราะท่านเป็นตัวอย่างปฏิบัติทางหลักธรรมที่ดียิ่ง เท่าที่ข้าพเจ้ารู้ ในยุคปัจจุบันนี้หาได้ยาก ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดาย่อม

จะมีความรู้สึกเสียตายแทนส่วนรวมทั่วไป ข้าพเจ้าคิดว่าพุทธจักรได้สูญเสียดังยิ่งใหญ่ เป็นประวัติศาสตร์ของเมืองไทย เพราะความดีของท่านที่ปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรมอย่าง บริสุทธิ์ผุดผ่องไม่มีราคะ ซึ่งการปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดียิ่งสมควรแก่พระภิกษุสงฆ์ชาว พุทธอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย และจะเป็นประโยชน์แก่เยาวชนที่กำลังจะศึกษาการปฏิบัติ ธรรมต่อไป

แม้ว่าตัวข้าพเจ้าจะไม่คุ้นเคยและรู้จักท่านมาก่อนก็ดี แต่ความดีของท่านที่ได้ ปฏิบัติมาแล้ว ทำให้ผู้ผู้เห็นต่างก็ยกย่องสรรเสริญทั่วไป แม้ท่านจะไม่เคยเทศน์สั่งสอน เผยแพร่ทางธรรมให้แพร่ออกไปก็ดี แต่ท่านเป็นผู้ที่ปฏิบัติหลักธรรมซึ่งเป็นตัวอย่างที่ หาได้ยาก เพราะท่านพูดน้อยแต่ท่านปฏิบัติมาก อันผู้ปฏิบัติตนด้วยศีลสมาธิปัญญา ปลดเปลื้องรูป รส กลิ่น เสียง แลดับความโลภ ความโกรธ ความหลง ดังเช่น พระภิกษุพระยานรรัตน ฯ นี้ แม้จะไม่เคยรู้จักคุ้นเคยมาก่อน แต่เมื่อรู้ถึงการปฏิบัติ หลักธรรมที่ท่านได้เสียสละหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้วก็มีศรัทธาเกิดขึ้นทางใจ ทำให้ เกิดความเคารพนับถือ ผิดกับบางท่านแม้จะยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เคยรู้จักมาก่อน เมื่อได้ยิน ข่าวความชั่วร้ายของมนุษย์ใจบาปหยาบขำมัวเมาหลงอยู่ในกิเลสตัณหา เราก็นึกถึงก็เจ็บ ไม่อยากพบเห็นเกิดขึ้นทางใจเช่นกัน

สำหรับข้าพเจ้าเป็นผู้สนใจในกรรมดีของผู้ทำความดี อยากจะเทศน์เขียนไว้ เพื่ออนุชนรุ่นหลังจะได้รู้ และมีสิ่งหนึ่งที่ข้าพเจ้าชอบพิจารณาถึงนิสัยแต่ละท่าน แม้ ท่านผู้นั้นจะเป็นบรรพชิต หรือจะเป็นฆราวาสอาจารย์ผู้ทรงความรู้เชี่ยวชาญเป็นปราชญ์ ที่มีผู้ยกย่องนับถือทั่วไป เป็นผู้สอนธรรม ข้าพเจ้าก็มักชอบพิจารณาทดลองพิสูจน์

หากได้รู้ได้เห็นท่านผู้นั้นยังมีอารมณ์ฉุนเฉียวโกรธง่าย แสดงกิริยาออกทำ ทางหรือทางระบายนามณ์ออกมาทางคำพูดหรือหนังสือก็ดี ข้าพเจ้าหมดความสนใจ เพราะถือว่าท่านผู้นั้นรู้เพียงทฤษฎีเท่านั้น ยังปฏิบัติไม่ได้ เมื่อยังไม่สามารถจะดับ อารมณ์ข่มความโกรธของตนเองลงได้ แม้จะมีความรู้ความสามารถเพียงใดก็ถือว่าผู้นั้น ยังอยู่ในกิเลสหนา เพราะทางพระศาสนาท่านให้ดับความโลภ ความโกรธ ความหลง นี้ แต่ความโกรธเป็นกิเลสหยาบ ๆ ไม่ละเอียดย่อนตามอารมณ์รุนแรงนั้น เป็นสิ่งเดียว

ที่จะแสดงให้เห็นได้ง่าย เมื่อโกรธแล้วส่วนมากจะระงับอารมณ์อัดไว้ไม่อยู่ย่อมจะระเบิดออกมาทางกิริยาและคำพูดตลอดทั้งตัวอักษร ส่วนความโลภความหลงนั้นละเอียดอ่อนมองเห็นช้า แต่เมื่อท่านแรกสำคัญคือ ความโกรธระงับไม่อยู่แล้ว สิ่งต่อไปก็ไม่ต้องพูดถึง นี่เป็นความรู้สึกของข้าพเจ้า แต่ผู้อื่นจะเห็นอย่างใดนั้นแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน หากจะกระทบกระเทือนผู้ใดโดยข้าพเจ้าไม่เจตนาก็ต้องขออภัยด้วย

ขออย่าความรู้สึกอีกครั้งว่า พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต ท่านมีความบริสุทธิ์ในศีลสมาธิ กำจัดความโลภ โกรธ หลง ห่างไกลจากรูปรสกลิ่นเสียง สละทรัพย์สินสมบัติทางโลกตลอด ตัดขาดจากต้นเหารากะกิเลสทำลายความลุ่มหลงงมงายออกไปได้ เป็นเหตุจงใจให้พวกเราและศาสนิกชนทั้งหลายพากันนิยมยกย่องเคารพบูชา นับถือด้วยกาย วาจา ใจ เกิดศรัทธาขึ้นมาเอง แม้ท่านจะไม่ได้ออกจากวัดไปเที่ยวเผยแผ่เทศนาสั่งสอนอบรมศีลธรรมประชาชนชาวพุทธทั้งหลาย เช่นสงฆ์ที่ท่านออกเผยแผ่พระศาสนาทั่วไปอย่างปัจจุบันนี้ แต่การปฏิบัติของท่านเป็นตัวอย่างประเสริฐยิ่ง ในยุคนี้หายาก ควรแก่การที่บรรพชิตผู้บวชแต่กายจิตใจยังอยู่ทางโลกและฆราวาสอุบาสกอุบาสิกาที่สนใจในหลักปฏิบัติควรที่จะนำมาพิจารณาศึกษา

ข้าพเจ้ายังรู้สึกเสียดายที่ยังไม่เคยไปพบเห็นและนมัสการท่านมาก่อน ฉะนั้นจึงได้ระลึกถึงคุณความดีของท่านอยู่แต่ภายในความรู้สึก ข้าพเจ้าไม่กล้าพอที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านได้ เพราะรู้ว่าท่านมีทุกสิ่งซึ่งได้บรรลुरुธรรมอย่างเพียบพร้อม เมื่อเปรียบเทียบกับแล้วตนเองก็คือยากไม่สามารถจะมีสิ่งใดอุทิศ เมื่อท่านอยู่เหนือทุกข์ทั้งปวงทางโลก ข้าพเจ้าก็ได้แต่ขอน้อมกายวาจาใจขอนมัสการท่านผู้บริสุทธิ์สะอาด ผู้ซึ่งหลุดพ้นจากความโลภ รัก โกรธ หลง ห่างไกลจากกิเลสต้นหาไปสู่ความสุขสงบอันสูงยิ่ง ความรู้สึกของข้าพเจ้าเคยคิดไว้ก่อนว่า ทุกยุคทุกสมัยย่อมจะมีผู้บรรลุพระอรหันต์ ฉะนั้นเมื่อพิจารณาถึงหลักปฏิบัติของธัมมะวัตถ์โกภิกขุแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าท่านอาจได้ถึงซึ่งความสุขสงบสุดยอดในทางพระศาสนาแล้ว นี่เป็นความรู้สึกของข้าพเจ้าผู้อ่อนทงความรู้ทางพระศาสนาและทงปัญญา อาจผิดถูกประการใดที่ในความเห็นไม่ตรงกับผู้อื่น ข้าพเจ้าก็ขออภัยด้วย

เมื่อข่าวการสูญเสียท่านผู้ปฏิบัติหลักธรรมด้วยความบริสุทธิ์สะอาดได้แพร่ออกไป ทำให้พุทธศาสนิกชนพากันเศร้าสลดใจ และต่อมาข้าพเจ้าก็ได้รับโทรศัพท์จากคุณนายน้อม พุดถึงเรื่องของท่าน “ธมฺมวิทกโก” ท่านผู้ปฏิบัติหลักธรรมบริสุทธิ์สะอาด กำจัดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง และหลุดพ้นจากรูป รส กลิ่น เสียง ในสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์ สละทิ้งทรัพย์สินสมบัติถวายวัดเพื่อบำรุงพระศาสนาต่อไป

ที่สุดคุณนายน้อมก็ขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนประวัติของท่าน ข้าพเจ้าจึงเรียนคุณนายน้อมให้ทราบว่า ข้าพเจ้าคงไม่สามารถที่จะเขียนประวัติของท่านได้ เพราะท่านได้ปฏิบัติธรรมขั้นสูงเกินความรู้ความสามารถของข้าพเจ้าที่จะเข้าถึง อาจทำให้ประวัติอันดีงามมัวหมองเป็นมลทินในการเขียนของข้าพเจ้า คุณนายน้อมรับว่าจะนำรายละเอียดมาให้ ข้าพเจ้าก็หนักใจเพราะรู้ความสามารถของตนเองยังไม่ถึงขนาดที่จะอาจเอื้อมไปเขียนประวัติท่านผู้ปฏิบัติธรรมชาวสะอาดไม่มีราคะ ซึ่งมีพุทธศาสนิกชนทั้งหลายผู้ทรงความรู้สูงยกย่องท่านว่าเป็นเหมือนพระอรหันต์องค์หนึ่ง ฉะนั้นข้าพเจ้าก็ยังไม่แบ่งรับแบ่งสู้ รู้ว่าคุณนายน้อมท่านเป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในท่านภิกษุพระยานรรัตน์ ฯ และทั้งคุณนายน้อมยังเป็นพุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสในหลักธรรม และสร้างบุญบารมีจากทานมีชื่อผู้หนึ่ง

เมื่อข้าพเจ้าพูดทางโทรศัพท์กับคุณนายน้อมแล้ว ก็ต้องใช้ความคิดว่าควรจะทำอย่างไรในความหวังดีและให้เกียรติอันสูงแก่ข้าพเจ้า แต่แล้วต่อมาจำได้ว่าเป็นปลายเดือนมกราคมปีนั้นข้าพเจ้าก็ได้รับโทรศัพท์จากคุณณรงค์ สุทธิกุลพาณิชย์ จากธนาคารกรุงเทพ บอกกับข้าพเจ้าว่า “ธนาคารกรุงเทพได้จองสวดศพเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ วัดเทพศิรินทราวาส ในนามของธนาคารกรุงเทพกับคณะ ท. เลียงพิบูลย์ เป็นเจ้าภาพร่วมกัน ผมไม่ได้บอกคุณ ท. ให้ทราบล่วงหน้า เพราะกลัวจะจองไม่ทัน” ข้าพเจ้าได้ฟังก็ตื่นเต้นเพราะมีความศรัทธาเคารพท่านเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และบอกไปกับคุณณรงค์ สุทธิกุลพาณิชย์ ทางโทรศัพท์ว่า “ผมขอขอบคุณที่ได้กรุณาให้เกียรติอันสูงที่ได้พ่วงไปด้วย ผมยินดีมากเพราะผมและเพื่อน ๆ ทุกคนก็เลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ อยู่แล้ว คั้นเหนที่จองเป็นเจ้าภาพ ผมจะได้จัดไว้”

เสียงคุณณรงค์ สุทธิกุลพาณิชย์ ตอบมาทางโทรศัพท์ว่า “วันที่ ๑๓ มีนาคม”
 ข้าพเจ้ามาคิดดูยังมีเวลาอีกเกือบสองเดือน จึงถามไปว่า “ทำไมจึงช้านักกว่าจะถึงเวลา
 อีกนาน” เสียงคุณณรงค์ ฯ ตอบมาว่า “ระยะใกล้ ๆ จองไม่ได้เพราะมีผู้จองหมดแล้ว
 ถ้าไม่รีบจองก็ต้องเข้าไปกว่านี้อีกมากต้องรอคิว”

หลังจากนั้นวันคืนได้ผ่านไป เมื่อถึงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๔ ข้าพเจ้ากับ
 เพื่อน ๆ ก็ไปร่วมเป็นเจ้าภาพกับธนาคารกรุงเทพ เมื่อข้าพเจ้าไปถึงก็เห็นมีท่านที่มา
 ก่อนหน้าข้าพเจ้ามากท่าน คุณณรงค์ สุทธิกุลพาณิชย์ ได้แนะนำให้รู้จักคุณชิน
 โสภณพานิช และมากท่านที่ยังไม่รู้จักและจำไม่ได้หมด ข้าพเจ้าขึ้นบนศาลาเห็นโกษฐ
 ติ่ง แต่หลังโกษฐมีโลงบรรจุศพของท่านพระภิกษุเจ้าคุณนรรัตน ฯ แทนที่จะอยู่ในโกษฐ
 เห็นจะเป็นเพราะท่านสร้างโลงไว้ก่อนแล้วและสั่งไว้ ข้าพเจ้าตรงเข้าไปจุดธูปแล้วก็
 กราบลงน้อมจิตนมัสการด้วยกายวาจาใจ ระลึกถึงท่านผู้พ้นจากความโลภ รัก โกรธ
 หลง ห่างไกลจากรูป รส กลิ่น เสียง ซึ่งก่อวนให้เกิดกิเลสทั้งหลาย ได้สุดสิ้นลง
 แล้ว เป็นตัวอย่างผู้ปฏิบัติแสวงหาแสงสว่างแห่งดวงธรรม เพื่อหลุดพ้นจากทุกข์
 ทั้งปวง ซึ่งมนุษย์อีกมากมายในโลกยังอยู่ในห้วงแห่งความหลง เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่
 อนุชนผู้ที่จะได้ตัวอย่างปฏิบัติตามต่อไป

คืนนั้นข้าพเจ้าได้ทราบว่า มีหลายท่านร่วมงานสวด และบางท่านก็อุทิศสำหรับมา
 จากต่างจังหวัด มีหลายท่านซึ่งข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสรู้จักในคืนนั้น

ข้าพเจ้ามีโอกาสได้รับเกียรติสนทนากับท่านเจ้าคุณใหญ่ พระธรรมัชฌามณี
 ท่านเจ้าอาวาสและท่านเจ้าคุณอุดมสารโสภณ ท่านได้มอบพระเครื่องแก่ข้าพเจ้า ซึ่ง
 เป็นความกรุณาอย่างสูง และคุณลินจีได้กรุณามอบของหลายสิ่งพร้อมทั้งพระเครื่อง
 ข้าพเจ้าต้องกราบขอบพระคุณ และมีมากท่านที่สนใจในกฎแห่งกรรม ท่านเหล่านั้น
 ข้าพเจ้าเพิ่งรู้จักในคืนนั้น ความจริงข้าพเจ้ารู้จักชื่อเสียงของท่านมานานแต่ยังไม่เคยพบ
 ตัวท่าน คืนนั้นหลังจากพระสวดเสร็จแล้ว เพื่อนได้พาข้าพเจ้าไปแนะนำให้รู้จักกับท่าน
 อาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภณ (มหาอำพัน บุญ—หลง) ผู้ซึ่งข้าพเจ้าเคารพนับถือมา
 ก่อนที่จะพบและท่านผู้หนึ่งที่ข้าพเจ้าได้เคารพนับถือ อาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภณ

(มหาอำพัน บุญ—หลง) ซึ่งพวกเรามีจำนวนไม่น้อยได้เป็นศิษย์ของท่านมาก่อน แต่ข้าพเจ้าก็เพิ่งจะรู้จักตัวท่านในคืนนั้น และได้พบทั้งคุณตรี จินตยานนท์ ซึ่งเป็นน้องท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ซึ่งอยู่ในที่นั้นกับท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภณ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสกราบนมัสการท่านอาจารย์ในคืนนั้น ความจริงท่านอาจารย์มหาอำพัน บุญ—หลง ซึ่งชอบข้าพเจ้าได้เรียกจนติดปาก ข้าพเจ้ารู้จักท่านแต่ชื่อและมีความเคารพนับถือตั้งแต่นั้นไม่เคยพบตัวท่านมาก่อน เคยมีแต่จดหมายและเคยพูดโทรศัพท์บ้างครั้งเท่านั้น ทั้งได้ทราบว่าท่านเกิดในตำบลเดียวกับข้าพเจ้า เมื่อได้ทราบได้พบท่านอาจารย์ก็เกิดความปีติยินดีชื่นทางใจคืนนั้นข้าพเจ้าได้สนทนากับท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภณ คุณตรี ฯ และเพื่อนอีกหลายท่าน หลังจากเสร็จจากงานสวดแล้วเราก็กินอยู่สนทนากันอีกนาน

มีหลายท่านทั้งอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภณ และ คุณตรี จินตยานนท์ ได้ปรารถนาจะให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องของพระภิกษุพระยานรรัตน์ ฯ และคุณตรี จินตยานนท์ ซึ่งเป็นน้องชายผู้ใกล้ชิดกับท่านเจ้าคุณผู้พี่นิตร่วมให้ข้อความอย่างละเอียดพอที่จะหยิบยกขึ้นมาเขียน

ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณทุกท่านที่ได้สนับสนุนให้ข้าพเจ้ารับเขียนเรื่องนี้ นับว่าเป็นเกียรติอันสูงยิ่งที่ข้าพเจ้าได้รับ ที่ได้มีโอกาสเขียนในความเป็นอยู่ของพระภิกษุที่ชาวบ้านชาวเมืองตลอดจนชนเจ้านายและพระสงฆ์ชั้นสูง ทั้งชาวต่างประเทศเคารพนับถือยกย่องว่าท่านได้ปฏิบัติดีพร้อมทั้งสูงด้วยความกตัญญูทุกเวที ท่านเป็นผู้มีก้น้อยหลุดพ้นจากความโลภรักโกรธหลง ตัดสิ้นสุดจากรูปรสกลิ่นเสียงสละทรัพย์สินสมบัติจนสิ้น ไม่มีสิ่งใดห่วงกังวลต่อไป สละทุกสิ่งไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสมบัติของตน

ข้าพเจ้าจึงไม่กล้าที่จะรับปากแน่นอนว่าข้าพเจ้าจะสามารถเขียนเรียบเรียงเรื่องเหล่านี้ได้เพียงไหน เพราะรู้สึกหนักใจ หากข้าพเจ้าเรียบเรียงเขียนขึ้นได้เพียงครึ่งหนึ่งที่ความดีของท่านได้ทำให้ข้าพเจ้าก็พอใจแล้ว ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงรับว่าจะพิจารณาคุณตัวเองเสียก่อน เหตุการณ์เหล่านี้ก็ผ่านมา ข้าพเจ้าก็มีภาระที่จะต้องทำอีกมาก

จนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ คุณประยงค์ ดาวมณี โทรศัพท์มาถามว่าว่างหรือยังท่านอาจารย์อยากจะพบ บังเอิญเวลานั้นข้าพเจ้าต้องรีบเขียนเรื่อง

สำหรับ ส.ค.ส. ปีใหม่ ๒๕๑๕ จะต้องเร่งส่งต้นฉบับไปให้โรงพิมพ์ เร่งให้ทาง
โรงพิมพ์เข้าเล่มให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเดือนธันวาคม ก่อนถึงวันปีใหม่อีกอย่างน้อยหนึ่ง
เดือน จึงตอบไปว่าเมื่อหนังสือพิมพ์ตรวจแก้เสร็จเรียบร้อยแล้วจะรีบไปนมัสการท่าน
อาจารย์

เมื่อข้าพเจ้าได้เดินทางไปพบท่านอาจารย์ที่วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๒๕
พฤศจิกายน เวลา ๑๔.๐๐ น.

วันนั้นท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณ (มหาอำพัน บุญ—หลง) และ
คุณตรี จินตยานนท์ และคุณประยงค์ ทวณัฏฐ์ ได้คอยอยู่ก่อนแล้ว

เรามีเวลาสนทนากันเพียงได้ทราบงานที่จะจัดพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ
พระยานรรัตนราชมานิตกำลังใกล้เข้ามาแล้ว จะเริ่มตกลงวันงานในเดือนมกราคม พ.ศ.
๒๕๑๕ นี้ คุณตรี จินตยานนท์ ได้กรุณาให้ความรู้รายละเอียดข้าพเจ้ามากมายที่จะเป็น
ประโยชน์ในการเขียนครั้งนี้ แต่วันนั้นเวลาบ่ายข้าพเจ้ามีเวลาไม่มากนัก เราก็นัดต่อ
วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน เวลาบ่าย ครึ่งนี้ได้รายละเอียดพอที่จะนำมาเล่ามาเขียนเป็น
คำให้สัมภาษณ์ของคุณตรี จินตยานนท์ และข้าพเจ้าจะนำเอาคำของเพื่อน ๆ และท่าน
ที่เคารพนับถือที่เคยสนทนากับท่านพระภิกษุพระยานรรัตน ๖ ที่เกิดประโยชน์ในข้อคิด
รวบรวมลงไปด้วย

เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เมื่อถึงวันเวลาข้าพเจ้าก็ได้มาพบ
กับ คุณตรี จินตยานนท์ ที่กุฏิท่านอาจารย์ เราก็เริ่มสนทนาถึงเรื่องการทำงานเพื่อไม่ให้
เวลาเสียไป คุณตรี จินตยานนท์ ได้เล่าถึงความจำในเรื่องอดีตของพระภิกษุพระยา
นรรัตนราชมานิต ครั้งเมื่อท่านเริ่มเข้ารับราชการครั้งแรกจนใกล้ชิดพระยุคลบาท
ล้นเกล้าล้นกระหม่อมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนเป็นที่โปรดปรานไว้วาง
พระราชหฤทัย เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ถ้าจะนับย้อนหลังจาก พ.ศ. ๒๕๑๔ ก็ประมาณ
๕๗ ปีผ่านมา นับว่าเป็นประวัติในอดีตที่น่ารู้ น่าศึกษา

เมื่อพิจารณาดูแล้ว ก็รู้ว่าอันดวงชะตาชีวิตของมนุษย์เราแต่ละบุคคล
ย่อมจะมีสิ่งที่ผิดแปลกแตกต่างแล้วแต่กรรมดีกรรมชั่วในอดีตจะหนุนนำ บางครั้งดวงชะตา

ชีวิตก็เล่นตลกขบขันกลับพาชีวิตให้ไปสู่ความรุ่งโรจน์อย่างนึกไม่ถึง ซึ่งเวลานั้นพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิตยังเป็นนายตริก จินตยานนท์ อยู่ในวัยหนุ่ม ได้รับตำแหน่งหน้าที่เชิญเครื่องโต๊ะเสวยครั้งแรกรับใช้เมื่อในหลวงทรงร่วมโต๊ะเสวยพร้อมกับข้าราชการผู้ใหญ่หลายท่าน นายตริก ฯ มีหน้าที่เปิดน้ำโชคารินใส่แก้วถวายในหลวงและรินให้ข้าราชการผู้ใหญ่ทั่วกันในที่นั้น

จะเป็นเพราะความไม่ชำนาญหรือประหม่าเมื่ออยู่ต่อหน้าเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน จึงเปิดน้ำโชคาที่บรรจุขวด สมัยนั้นขวดโชคาหรือน้ำมะเน็คใช้แบบเดียวกัน ใช้ขวดทำพิเศษ คอขวดคอดข้างหนึ่งและโป่งออกมาข้างหนึ่ง สีขวดแก้วไม่ขาวเป็นสีค่อนข้างเขียวอ่อน ๆ แต่ความหนาเป็นพิเศษ มีลูกแก้วกลม ๆ แทนจุกขวดอัดขึ้นมาคั่นแหวนยางตอนปากขวดไว้แน่น เวลาเปิดใช้ไม้สำหรับเปิดกดคั่นลูกแก้วให้ลงไป หรือมือแข็งก็ใช้หัวแม่มือกดคั่นลูกแก้วให้ลงไป ก็จะเกิดเสียงดังพุดด้วยแรงคั่นของลมอัดไว้ภายใน ฟุ้งขึ้น จะเป็นฟองเมื่อเวลาเทน้ำในขวดไหลลงแก้ว แต่ก็ต้องตะแคงขวดให้ลูกแก้วลงไปค้างอยู่ในช่องทำไว้โดยเฉพาะ มิฉะนั้นเวลารินน้ำในขวดลูกแก้วก็จะตกลงมาปิดปากขวดเทน้ำไม่ออก

นายตริก จินตยานนท์ ในเวลานั้นจะขาดความชำนาญหรือความประหม่าเมื่อเปิดแล้วยกขวดโชคารินลงแก้วตะแคงผิดทาง ลูกแก้วก็กลับตกลงมาอุดปากขวดแล้วยกขวดขึ้นตั้งตรงลูกแก้วก็ตกลงแล้วเทใหม่แต่ก็เข้าแบบเก่า นายตริก ฯ ตกใจกลัวมากทำอะไรไม่ถูก คนเรายังกลัวก็กลนลานก็ยิ่งผิด ไม่รู้จะทำอย่างไรก็เอานิ้วชี้ อีกมือหนึ่งแหย่เข้าไปในปากขวดคั่นลูกแก้วไว้ไม่ให้ปิด แล้วก็รินน้ำโชคาออกมา แต่ลงในแก้วไม่มากไหลกระจายไปข้าง ๆ แก้ว ทำให้บริเวณนั้นเปียกแฉะ โชคาหกเลอะผ้าปูโต๊ะ นายตริก จินตยานนท์ มีความหวาดกลัวในหลวงจะทรงกริ้วยิ่งนัก นึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคยเคารพนับถือยึดมั่นเวลานั้นในพระพุทธรูป ๓ องค์ คือ หลวงพ่อพระแก้วมรกต วัดพระแก้ว หลวงพ่อพระพุทธรชินสีห์ วัดบวรนิเวศน์ และหลวงพ่อบุชชินราช วัดเบญจมบพิตร เมื่อคับขันไม่มีทางออกก็นึกถึงพระเป็นที่พึ่ง จึงได้นึกอธิษฐานจิตอยู่ในใจ ขอความช่วยเหลือคุ้มครองจากหลวงพ่อดังกล่าวทั้งสามองค์ จะเป็นด้วย

บารมีของพระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์ หรือบารมีของกรรมดีที่เคยสร้างสมไว้แต่อดีต จะเป็น
วาสนามีความรุ่งเรืองใกล้ชิดพระยุคลบาท จึงทำให้ในหลวงทรงเอ็นดู

ตามปกติธรรมดาแล้วในหลวงท่านจะต้องทรงกริ้วมาก แต่เมื่อเห็นกิริยา
ท่าทางของนายตรีภ จินตยานนท์ ตื่นกลัว พระองค์ท่านกลับทรงพระสรวลเห็นเป็น
เรื่องขบขัน ทรงหันไปรับสั่งกับเจ้าพระยาราม ๑ ว่า “เจ้าเด็กคนนั้นมาจากไหน”
เจ้าพระยารามราชมพากราบบังคมทูลว่า “เป็นนักเรียนเสอबाटทรงโปรดเกล้าให้คัดเลือก
มาเมื่อคราวซ่อมรบ พระเจ้าข้า” ต่อจากนั้นมาในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙ จึงมี
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ย้ายนายตรีภ ฯ เข้าไปประจำห้องที่พระบรรทม นี้ก็เห็น
ได้ว่าชตาชีวิตนี้เป็นสิ่งลึกลับ การทำสิ่งใดลงไปจะเป็นการบกพร่องเพราะไม่สันต์ดีมิได้
เจตนาจะให้บกพร่อง พยายามทำดีที่สุด บางครั้งก็ทำให้ผู้ใหญ่เห็นความซื่อและให้
ความเอ็นดู บางครั้งก็ถูกตำหนิโทษ ไม่มีสิ่งใดแน่นอน ชตาชีวิตได้ผลักดันให้นายตรีภ
จินตยานนท์ เข้าไปรับใช้อยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาทจนเป็นที่โปรดปรานเจริญในหน้าที่
ราชการ จนเป็นเจ้ากรมห้องที่พระบรรทม ทรงไว้วางพระราชหฤทัย เป็นตำแหน่ง
สำคัญและสูงในราชสำนัก จนได้บรรดาศักดิ์ตามลำดับมาถึงเป็นพระยานรรัตนราชมานิต
เป็นชั้นพระยาพานทองเมื่ออายุยังน้อย ตลอดเวลาราชการใกล้ชิดพระยุคลบาทไม่เคย
ถูกในหลวงทรงกริ้วเลย พระยานรรัตนราชมานิตสูงด้วยความกตัญญู มีความจงรักภักดี
ต่อองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แลเอาพระอุปชฌาย์อาจารย์ บิดามารดา
และคุณยายผู้เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด ทนุถนอมรักใคร่มาแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ เพราะคุณแม่
ติดตามคุณพ่อซึ่งไปรับราชการอยู่ตามหัวเมือง ตั้งที่คุณตรีภ จินตยานนท์ ได้บันทึก
ความทรงจำ นับแต่เริ่มแรกเท่าที่รู้จนบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้า ฯ และศึกษาธรรมจนมองเห็นทุกข์เวทนาของสัตว์โลกที่ยังหลงมกมาย
ติดอยู่ในวัฏฏไม่สิ้นสุด ท่านได้ศึกษาปฏิบัติจนบรรลุธรรมชั้นสูงเป็นที่เคารพนับถือของ
ประชาชนชาวพุทธทั่วไป ดังที่ชาวของผู้นุธรรมทั้งหลายลือกันว่าท่านสำเร็จเป็นองค์
อรหันต์ตลอดเวลาการปฏิบัติ ท่านรู้ถึงเวลามรณภาพ นี่เป็นความรู้สึกของผู้เขียนและ
จากคำบอกเล่าของคุณตรีภ จินตยานนท์ แต่ข้อความที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นบันทึกความ
ทรงจำของคุณตรีภ จินตยานนท์ โดยตรง ดังต่อไปนี้

ตามปกติเจ้าคุณพีเป็นคนมีรูปร่างผอมบาง ไม่แข็งแรง แต่เมื่อเข้าไปประจำทำงานในห้องที่พระบรรทม มีหน้าที่ถวายอยู่บนนวดเวลาในหลวงบรรทมเป็นประจำ จนกว่าจะบรรทมหลับ ซึ่งกินเวลาเป็นชั่วโมง ๆ บางวันถ้ามีพระอาการทรงประชวร เล็กน้อยก็ต้องนวดอยู่ตลอดเวลาวางมือไม่ได้ ถ้าวางมือก็จะตื่นบรรทม การมีร่างกายอ่อนแอไม่แข็งแรงทำให้เจ้าคุณพีต้องปรับปรุงตนเอง เพื่อได้สนองพระเดชพระคุณ ล้นเกล้า ๆ ให้ได้เต็มที่ โดยการฝึกออกกำลังกายใช้เครื่องช่วยประกอบ เช่น ชันดาวน้ ต้มเบล กรีบ อินเดียนคลับ บาร์ จนมีร่างกายแข็งแรงผิวกว่าเดิมเป็นคนละคน ยิ่งกว่านั้นโดยที่ล้นเกล้า ๆ ทรงมีพระวรกายอ้วน เส้นสายอยู่ลึกจะต้องจับนวดแรง ๆ จึงจะถูกเส้น การบีบขยำสุมไปก็ไม่ถูกเส้นสายยอมไม่ได้ผล เจ้าคุณพีจึงพยายามหาทางที่จะศึกษาในเรื่องสรีระวิทยาเกี่ยวกับเส้นเอ็นในร่างกายของคน จึงไปหาเจ้าคุณดำรง แพทย์คุณ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ในสมัยนั้น เพื่อขอศึกษาโดยดูการผ่าศพพยายามไปพิจารณาศึกษา จนพอจะเรียนรู้เส้นเอ็นต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์บ้าง จนสามารถนำความรู้มาเป็นประโยชน์ได้ ถวายการนวดเพื่อนล้นเกล้า ๆ จนเป็นที่พอพระราชหฤทัยและโปรดปรานได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นพิเศษ ความจงรักภักดีของเจ้าคุณพีที่ถวายต่อล้นเกล้า ๆ นั้นเป็นผลสนองทำให้ล้นเกล้า ๆ ทรงมีพระเมตตาห่วงใยเป็นพิเศษ มักจะรับสั่งกับผู้ใกล้ชิดว่า “สำหรับพระยานรรัตน ๆ นั้นขอใครง้ออย่าไปรบกวนแกเป็นอันขาด เพราะแกตั้งใจปฏิบัติรับใช้ฉันแต่ผู้เดียว”

ระหว่างรับราชการอยู่นี้ เจ้าคุณพีค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพมือตามตำราต่างประเทศ อ่านตำรายาคี และใช้เวลาว่างราชการศึกษาวิชาสกตจิตเพ่งกลิน ซึ่งการเพ่งกลินนี้เป็นเรื่องที่คุณพ่อศึกษาอยู่แล้ว เจ้าคุณพีเห็นว่า จะทำความสงบให้กับจิตใจได้ก็ศึกษาบ้าง ปรากฏว่าห้องพักของเจ้าคุณพีบางครั้งมีคนรบกวนติดต่อบ่อย ๆ จึงติดป้ายเขียนไว้หน้าห้องว่า “เจ้าของห้องต้องการความสงบ ไม่มีราชการห้ามติดต่อ” การศึกษาในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ล้นเกล้า ๆ ทรงทราบ รับสั่งเตือนด้วยความเป็นห่วงว่า พระยานรรัตน ๆ อย่าหมกมุ่นกับวิชาเหล่านี้สักเลย จะเป็นบ้า หาเวลาพักผ่อนควรหาความสุขสำราญเสียบ้าง แต่เจ้าคุณพีก็ยังใช้เวลาว่างจากราชการ พอมิ

เวลาก็ศึกษาในเรื่องดังกล่าวอยู่เรื่อย ๆ ตามนิสัยชอบ เจ้าคุณพื้มีความรู้ความชำนาญ ภาษาต่างประเทศมาก

เรื่องการขอพระราชทานที่ดินและบ้าน เจ้าคุณพื้ก็ได้กระตือรือร้นที่จะขอพระราชทานแต่อย่างใด จนกระทั่งในหลวงรับสั่งว่า “เขาขอที่ดินกันทั้งนั้น ทำไมแกไม่ขอไว้สำหรับลูกหลานจะได้ยู่ต่อไป” เจ้าคุณพื้ปล่อยเรื่อยมาจนในตอนสุดท้ายก็มาถึงที่ดินของหลวงหลังวัดโสมนัสวิหาร ซึ่งเป็นที่เดิมเคยอยู่มาก่อน ย้ายมาอยู่ข้างวัด จึงถวายหนังสือกราบบังคมทูลขอที่โต๊ะเสวย ซึ่งมีเจ้าคุณราม ๆ นั่งรวมอยู่ด้วย ในหลวงทรงรับหนังสือแล้วก็ส่งให้เจ้าคุณราม ๆ พิจารณาถวายความเห็นเช่นรายอื่น ๆ ตามปกติ เจ้าคุณราม ๆ กราบบังคมทูลว่า ที่ดินแปลงที่ขอนั้นเป็นมรดกของพระองค์เจ้าดิถลัก ๆ พระราชทานให้ผู้ใดมิได้ เป็นอันว่าเจ้าคุณพื้ไม่สนใจจะขอพระราชทานอีก เรื่องเลยมาอีกกระยะหนึ่ง ต่อมาในหลวงทรงพระกรุณาพระราชทานที่ดินอยู่สี่แยกราชเทวี เชียงสะพานหัวช้างเนื้อที่ ๕ ไร่ พร้อมกับพระราชทานเงินปลูกบ้านหนึ่งหมื่นสองพันบาท โดยไม่ได้กราบบังคมทูลขอแต่อย่างใด

ก่อนที่คุณพ่อจะรับแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระนรราชภักดีนั้น แต่เดิมคุณพ่อรับราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีบรรดาศักดิ์ชั้นประทวนโดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงแต่งตั้งเป็นขุนชาญสุพรรณเขตร์ ภายหลังย้ายสังกัดไปอยู่กรมสรรพากรกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนพิพัฒน์ศุภผล ในการไปช้อมรบนสนามจันทร์นครปฐม ลั่นเกล้า ๆ รับสั่งกับเจ้าคุณพื้ว่าจะเลื่อนยศจากบรรดาศักดิ์เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้ากรมมหาดเล็กห้องที่พระบรมมหาราชวัง จะทรงแต่งตั้งให้เป็นพระยา ๆ แต่เจ้าคุณพื้กราบบังคมทูลว่าสูงเกินกว่าผู้บังเกิดเกล้ามาก เพราะผู้บังเกิดเกล้ายศเพียงขุน ลั่นเกล้า ๆ รับสั่งว่า ลูกเป็นพระยา พ่อเป็นขุนเท่านั้นหรือ ทรงรับสั่งให้คุณพ่อเข้าเฝ้า แล้วรับสั่งกับเจ้าคุณพื้ว่า ข้าจะแต่งตั้งพ่อเจ้าเป็นพระนรราชภักดี ลูกเป็นพระยานรรัตนราชมานิต กลับไปคราวนี้ให้ไปรับสัญญาบัตรที่ในวังเป็นพิเศษ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณลั่นเกล้า ๆ (คุณพ่อเล่าว่าเมื่อเข้าเฝ้าที่สนามจันทร์ คุณพ่อไว้หนวดเพราะเป็น

ข้าราชการมาแต่แผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง ซึ่งนิยมไว้หนวด ในหลวงรับสั่งว่า อ้อไว้หนวดด้วยหรือ แต่พอเข้าเฝ้ารับสัญญาบัตร คุณพ่อโกนหนวดออก พอเงยหน้าขึ้นจากถวายบังคม ในหลวงรับสั่งว่า อ้าว ตัดหนวดทิ้งเสียแล้วหรือ)

เมื่อคุณพ่อออกจากราชการแล้ว ข้าพเจ้าพบแบบ ส. ขอรับบำนาญอยู่ที่ใต้โต๊ะเขียนหนังสือ จึงถามคุณพ่อว่า ทำไมแบบ ส. เขียนไว้แล้วไม่ได้ยื่น คุณพ่อบอกว่า เจ้าคุณพี่ของเจ้าเขาไม่ให้ยื่น โดยให้เหตุผลว่าในหลวงอุปการะเลี้ยงดูเจ้าคุณพี่ของเจ้าแล้ว พี่เจ้าเขาจะจ่ายค่าเลี้ยงดูให้พ่อเอง ไม่จำเป็นต้องรบกวนขอให้สิ้นเปลืองพระราชทรัพย์อีกจำนวนหนึ่ง เรื่องนี้เป็นการแสดงความจงรักภักดีในล้นเกล้าฯ ของเจ้าคุณพี่อีกเรื่องหนึ่ง

เมื่อเจ้าคุณพี่ได้อุปสมบทที่วัดเทพศิรินทร์แล้ว ต่อมาภายหลังคุณพ่อก็อุปสมบทที่วัดโสมนัสฯ เจ้าคุณพี่ขอร้องไม่ให้คุณพ่อไปเยี่ยมที่วัดเทพศิรินทร์ เพราะตามวิสัยสงฆ์นั้นจะแก่อ่อนอายุทางโลกนั้นไม่สำคัญ ให้ถือวันบวชก่อนหลังแก่และอ่อนพรรษา ผู้อ่อนพรรษาจะต้องเคารพผู้แก่พรรษากว่า เจ้าคุณพี่แก่พรรษากว่าจึงอยากเทิดทูนคุณพ่อป้องกันความไม่สบายทางจิตใจ วินัยสงฆ์กับวินัยทหารทางโลกก็คล้ายกัน เคยเห็นพ่อเป็นเพียงจำ แต่ลูกเป็นชั้นนายพัน เมื่ออยู่ในเครื่องแบบในงานต่าง ๆ พ่อก็ต้องทำความเคารพลูกตามวินัยทหารเช่นกัน

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ตั้งแต่เริ่มรับราชการจนกระทั่งล้นเกล้าฯ สวรรคตไม่เคยถูกกริ้วเลย ทั้ง ๆ ที่ล้นเกล้าฯ กริ้วผู้น้อยที่สุด เคยเล่าว่าตามปกติเวลารับสั่งหาหรือเข้าเฝ้าเวลากริ้วอยู่ก่อน เจ้าคุณพี่มักอธิษฐานบนบานศาลกล่าว ส่วนมากก็อ้อนวอนขอความคุ้มครองจาก พระพุทธชินสีห์ วัดบวรนิเวศน์ พระพุทธชินราช วัดเบญจมบพิตร และพระแก้วมรกต พร้อมทั้งเพ่งกระแสดจิตขอให้พระเมตตาไม่กริ้วแล้วกราบลง พอเงยหน้าขึ้นสพพระเนตรก็มักจะหายกริ้ว นี่ก็เป็นกรณีหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นบุญแก่คู่บารมีที่คงเคยสร้างสมไว้แต่ปางก่อน จึงทำให้ถูกพระราชหฤทัยไปทุกอย่าง มีเรื่องชวนขันเรื่องหนึ่ง คราวหนึ่งเสด็จไปในราชพิธีซึ่งจะต้องทรงเครื่องจอมทัพเรือ ในการนี้เจ้าคุณพี่ก็ได้จัดเครื่องทรงติดเหรียญตรากับหุ่่นและถวายการตบแต่งจนเสร็จ คง

เหลือแต่การเกาะขอกระบี่กับเข็มขัดอย่างเดียว ซึ่งกระบี่ทหารเรือนกมอยู่องค์เดียว ซึ่งเคยทรงอยู่เป็นประจำ เจ้าคุณพื้เห็นว่าส่วนสำคัญอื่น ๆ ได้จัดถวายเรียบร้อยแล้ว จึงถอยออกจากที่นั้นไปมอบภาระการติดกระบี่ไว้แก่มหาดเล็กรองลงมา พอจะพ้นห้อง ก็ได้ยินเสียงทรงกริ้วทวาดมหาดเล็กว่า “ทำไมสิ้นเต๋อขนมาอย่างนี้” เจ้าคุณพื้หันกลับ เข้าไปด้วยความตกใจ ก้มลงกราบพ่วงจิตวิงวอนเช่นเคยปฏิบัติ แล้วก็เอามือจับสายกระบี่ ดึงชนดิ่งลงพอเป็นพิธีซึ่งไม่ทำให้สายกระบี่ยาวลงมาเลย ลั่นเกล้า ๆ ก้มดูและรับสั่งว่า เออ เอละค่อยยาวลงไปหน่อยใช้ได้แล้ว เรื่องเช่นนี้ภาษาชาวบ้านก็คงจะว่าเพราะ ชตาตรงกันหรืออย่างไรแน่

ข้าราชการในราชสำนักซึ่งอยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาทส่วนมากได้รับพระมหากรุณา พระราชทานพระราชพินัยกรรม เจ้าคุณพื้ก็ได้รับเช่นเดียวกัน ในพระราชพินัยกรรม พระราชทานไว้เดือนละ ๑,๐๐๐ บาท บำนาญต่างหาก แต่เมื่อสวรรคตแล้ว อภิรัฐมนตรี รัชกาลที่ ๗ พิจารณาตัดทอนให้เหลือรวมทั้งบำนาญด้วยเดือนละ ๗๐๐ บาท เท่า เงินเดือนที่ได้รับอยู่ แต่ต่อมาเงินบำนาญซึ่งได้รับทางสำนักพระราชวัง ๘๔ บาท ๖๖ ๒/๓ สตางค์ ก็มีอันสังกัดเพิ่มขึ้นเป็น ๖๘๕ บาท ส่วนพระราชพินัยกรรมซึ่งได้รับทาง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ไม่ได้เพิ่มคงเดิม

ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อตอนเด็ก ๆ เคยไปค้างในวังกับเจ้าคุณพื้ ๒ ครั้ง ครั้งแรก ตอนรับราชการใหม่ ๆ ไปค้างที่พระที่นั่งอัมพร ฯ ตอนเช้าในหลวงยังไม่ตื่นบรรทม ได้ลงไปเดินดูกุศุสิดานี่ ส่วนรายละเอียดห้องพักของเจ้าคุณพื้จำไม่ได้ว่าอยู่ใกล้ชิดกับ ในหลวงเพียงใด ส่วนในคราวที่ประทับอยู่วังพญาไทเคยไปกลางวันกุศุสิดานี่ ซึ่งขนย้าย ไปจากพระที่นั่งอัมพร ครั้งสุดท้ายจำได้แน่นอนเพราะโตมากแล้ว จำได้ว่าโรงเรียน ปีดเทอมตรงกับงานเฉลิมพระชนม์พรรษา หยุดอยู่บ้านหลายวัน เจ้าคุณพื้เห็นว่า รบกวนคุณแม่มาก จึงพาไปค้างด้วยและให้อ่านภาษาอังกฤษให้ฟัง จำได้ว่าหนังสือแบบ ्हัดอ่านภาษาอังกฤษ บีโศการ์ตรีท เจ้าคุณพื้พาไปค้างในวังหลวงพระที่นั่งบรมพิมาน ซึ่งเป็นที่ประทับในหลวง ห้องเจ้าคุณพื้อยู่ติดห้องพระบรรทม ตรงเฉลียงมีประตูเปิดถึง ห้องพระบรรทมและห้องทรงพระอักษร เจ้าคุณพื้สั่งกำชับเป็นหนักหนาว่าอย่าเปิด

ประตุนั้นเป็นอันขาด เคารวะห้ามยามร้ายเปิดไปพบในหลวงเข้าพูดจาไม่เป็นจะยุ่ง ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเข้าไปใกล้ประตุนั้นเลย ปีนั้นเป็นระยะที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลภาเทวี ทรงดำรงตำแหน่งพระอัครราชเทวี งานเฉลิมพระชนม์พรรษาปีนั้นโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการแต่งแฟนซี ส่วนมากแต่งแขกอินเดียแบบมหาราชา เพราะในหลวงและพระอัครราชเทวีทรงเครื่องมหาราชาและมหารานี การประกวดแฟนซีนั้นจัดทำกันที่โรงโขนหลังพระที่นั่งบรมพิมาน สลับฉากกับการแสดงละครอนพระราชนิพนธ์เรื่อง “ศกุนตลา” แสดงโดยข้าราชการกรมมหรสพ จำได้ว่าหลวงยังเยี่ยมครูแสดงเป็นตัวทฤษัณต์ การแต่งกายแฟนซีคราวนั้นเจ้าคุณพี่แต่งงิ้ว เป็นตัวเต็กเซ็ง ขุนนางฝ่ายขุนผู้ซ้อสัตย์ของเจ้ากรุงจีน ไปเข้าเครื่องและแต่งตัวที่ทำนาราชวงศ์ การแต่งงิ้วนั้นเรื่องมาก ใส่หมวกหน้ากระบังมังกร ๒ ตัวชูลูกแก้ว มีหางนกยูงยาว ๆ ติดอยู่บนหมวกสองข้างโค้งลงมา ตูมรุ่มไปหมด ระหว่างเข้าเครื่องขุนนางจีนรอการเข้าประกวดนั้นหน้ากระบังซึ่งสวมศีรษะกับ มีบางส่วนบับขมับอยู่จนทนปวดไม่ไหว เจ้าคุณพี่ถึงกับเป็นลมเหงื่อแตก คุณหน้าขุนบริรักษ์พิมาน (สาหร่าย กระแสร์เศวต) ซึ่งขณะนั้นรับราชการอยู่กรมชาวที่ต้องช่วยถอดกระบังออกให้ดมยาดม ตากพัดลมอยู่พักใหญ่จึงทุเลาและสวมกระบังใหม่เมื่อใกล้เวลาจะเข้าเดินผ่านถวายเป็นตัว จำได้ว่าเวลาเข้าไปถึงหน้าประตูประทับตรงไปคุกเข่า ใช้สองมือจับไม้งาโบกโค้งไปข้างหน้า ๓ ครั้ง ถวายบังคมแบบขุนนางจีน แล้วกราบบังคมทูลเป็นภาษาจีนว่า “หวาจู้บ้วนส่วย บ้วน บ้วน ส่วย” จะแปลเป็นไทยว่าอย่างไรก็ไม่ทราบ เพราะเจ้าเจ้าของเครื่องงิ้วสอนมาอย่างนั้น ดูเหมือนเจ้าคุณพี่ได้รับการตัดสินเป็นที่ ๒ ที่ ๓ ไม่แน่แน่กเท่าที่เล่ามานักก็เพียงเพื่อให้ทราบความใกล้ชิดซึ่งคนสามัญธรรมดาไม่มีพวกมีพ้องสนับสนุนอย่างเจ้าคุณพี่ ได้เข้ามาใกล้ชิดพระยุคลบาทนั้นเกล้าฯ ตลอดจนการแต่งแฟนซีซึ่งมีจุดประสงค์แสดงถึงการเป็นขุนนางฝ่ายพลเรือนตงจิน ซึ่งมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

อีกเรื่องหนึ่งที่ทราบมากคือ เรื่องที่ตอนนั้นเกล้าฯ ทรงมีพระชายาและพระราชินี ระยะนั้นข้าราชการในราชสำนักส่วนมากก็ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตแต่งงานกันเป็นส่วนมาก สำหรับเจ้าคุณพี่ก็ยังคงเป็นโสดไม่ชวนชวายเป็นเรื่องการหา

คู่ครองแต่อย่างใด จนลั่นเกล้า ฯ ทรงปรารภว่า ใคร ๆ เขาก็มีเมี้ยนทั้งนั้น พระยานรรัตน์ ฯ ไม่คิดบ้างหรือ เจ้าคุณพีก็กราบบังคมทูลว่า จะขอถวายการปฏิบัติลั่นเกล้า ฯ แต่พระองค์เดียวโดยไม่ให้มีเรื่องกังวลใจในทางครอบครัว ไม่อยากห่างลั่นเกล้า ฯ เท่าที่อยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาทก็มีความสุขมากเพียงพอแล้ว เรื่องนี้ถึงกับลั่นเกล้า ฯ มีพระราชหัตถ์ชี้แจงเหตุผลในการที่เห็นสมควรให้เจ้าคุณพีมีครอบครัว และเจ้าคุณพีมีหนังสือกราบบังคมทูลเหตุผลที่ไม่สมควรจะมี เพราะเป็นการตัดทอนความสุขที่จะถวายแก่ลั่นเกล้า ฯ การโต้ตอบโดยจดหมายนี้มีจำนวนหลายฉบับ ไม่ทราบว่าเจ้าคุณพีเก็บไว้ที่ใดหรือทำลายแล้ว ข้าพเจ้าไม่ทราบ ทราบเพียงแต่ว่าตอนจบลั่นเกล้า ฯ รับสั่งว่าฉันตั้งใจจะให้แกมีความสุขอย่างฉันและคนอื่นบ้าง แต่เมื่อแกไม่เห็นด้วยก็ตามใจ เรื่องนี้ก็เป็นอย่างนี้ถึงที่เจ้าคุณพีไม่ยอมแต่งงาน

เมื่อตอนที่ลั่นเกล้า ฯ ทรงประชวรหนัก เจ้าคุณพีมีความห่วงใยในพระอาการ ทรงประชวรมาก ต้องถวายการพยาบาลประจำตลอดเวลา นอกจากเข้าพอมีเวลาก็รีบปลีกตัวออกมาเข้าห้องอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้าอย่างรีบร้อน แล้วก็รีบกลับขึ้นไปถวายการพยาบาลลั่นเกล้า ฯ ไม่จำเป็นไม่ยอมห่าง โดยมีกล้วยหอมหิ้วติดมือขึ้นไปวันละ ๑ หวี เพื่อกินเมื่อหิวโดยให้ทางบ้านจัดหาส่งไปให้เช่นนี้ทุกวัน เมื่อลั่นเกล้า ฯ ประชวรใกล้สวรรคต เจ้าคุณพีทุกซักร้อนหนักกังวลในพระอาการประชวรมาก แทบไม่เป็นอันกินอันนอน ในระยะนี้มีข้าราชการบริวารไปชุมนุมกันอยู่มาก บางคนก็สูบบุหรี่ควันพุ่งห้องพระแท่นบรรทม ทั้ง ๆ ที่แพทย์ต้องการให้ในห้องมีอากาศบริสุทธิ์ เพราะลั่นเกล้า ฯ ประชวรถึงต้องเจาะพระนาภีมีกลิ่นหนองไหลออกมาต้องใช้น้ำหอมดับกลิ่น ต้องใช้สำลีชุบน้ำหอมไอเคอโคโลนค้อย ๆ เช็ดบริเวณรอบ ๆ แผลที่เจาะพระนาภี เมื่อในห้องเหม็นควันบุหรี่ทำให้อากาศในห้องไม่บริสุทธิ์ บางคนก็ลงไปหาความสนุกเฮฮาเล่นไพ่กันแถวโรงโขนข้างพระที่นั่ง แทนที่จะมาคอยเฝ้าดูพระอาการแสดงความวิตกห่วงใย ทำให้เจ้าคุณพีอารมณ์เสีย คิดว่าลั่นเกล้า ฯ ประชวรหนัก ไม่ได้ถวายความจงรักภักดีแล้วยังมาแสดงความสนุกสนานทำเสียงดังได้ยินขึ้นมาถึงห้องทรงประชวร ทั้งบางคนก็ยังเข้ามาสูบบุหรี่ในห้อง เจ้าคุณพีโกรธมากทนไม่ไหว ถึงกับเที่ยวไล่ตำตะตอยข้าราชการ

บริวารบางคนกระจัดกระจายไป ในเย็นวันเกิดเหตุนี้ คุณท้าวอินทร์ได้รับมาหาคุณแม่ที่บ้าน และขอให้รีบเข้าไปในวังด่วน เพื่อปลอบใจเจ้าคุณพี่ที่กำลังเสียใจจนเป็นบ้าแล้ว คุณแม่ก็ตกใจรีบไปด่วน พอไปถึงในวังเจ้าคุณพี่เห็นคุณแม่ไปหาก็เข้ามากราบเท้าและบอกว่า ลูกไม่ได้เป็นบ้าเป็นหลังอย่างที่เล่าลือกัน เท้าที่ทำได้เพราะทนการกระทำของบางคนไม่ได้ ที่ชั่วก็มีที่ดีก็มาก เวลาในหลวงตี ๆ ก็ประจบสอพลอหาประโยชน์ส่วนตัวกัน เวลาประชวรหนักแทนที่จะแสดงความจงรักภักดีห่วงใย กลับสนุกสนานเฮฮากันจนไม่ไหวจึงต้องว่ากล่าวอะอะเสียบ้างเพื่อให้สำนึกผิด ลูกรู้สึกตัวดีทุกอย่างเท่าที่กระทำไป เมื่อคุณแม่ทราบเช่นนั้นก็กลับบ้านมาเล่าให้ทางบ้านฟัง ในเรื่องความจงรักภักดีและห่วงใยในล้นเกล้า ๆ นี้ ในระยะหนึ่งล้นเกล้า ๆ สลับไปจนมีข่าวลือออกมาภายนอกว่าสวรรคต ต่อมาก็ทรงฟื้นขึ้นและทรงพระชนม์ต่อมาได้อีกระยะหนึ่ง ตอนฟื้นจากสลบครั้งนั้นรุ่งเช้าเจ้าคุณพี่รีบปลีกเวลาด่วนมาบ้านและให้ทางบ้านกว้านซื้อพวงมาลัย เบียดอกมลิสตร้อยพวงขนาดกลาง ๆ ไม่ใช่เล็กจิ๋วอย่างที่ขายกันในท้องตลาดเป็นจำนวน ๓๐๐ พวง เพื่อนำไปแก้บนพระแก้วมรกต เพราะบนไว้ตอนในหลวงสลบ เจ้าคุณพี่บนขอให้ในหลวงฟื้นขึ้นมา อย่าเพิ่งจากไปเลย จะแก้บนด้วยพวงมาลัย ทางบ้านต้องให้คนช่วยเที่ยวกว้านซื้อหลายตลาด เพราะต้องการด่วนเวลามีน้อยแต่ก็ได้ครบ ๓๐๐ พวง แล้วเจ้าคุณพี่ก็นำไปถวายพระแก้วมรกต โดยผูกเป็นราวยาวร้อยพวงมาลัยแขวนถวายหน้าพระอุโบสถพระแก้วในเย็นวันนั้น

ข่าวเรื่องเจ้าคุณพี่เป็นบ้านยังมีเรื่อยมาอีก แม้หลังในหลวงสวรรคตแล้ว เจ้าคุณพี่ให้คนเก็บหญ้าแพรกมาล้างน้ำสะอาดแล้วใส่ถาดเอามาเคี้ยวกิน และบอกกับผู้ที่มาพบเห็นว่า เมื่อสิ้นในหลวงแล้วจะไม่ง้อใคร กินหญ้าก็ไม่ตาย ช้างม้าวัวควายกินหญ้าก็มีชีวิตอยู่ได้อย่างแข็งแรง จากนั้นมาเจ้าคุณพี่ก็เริ่มไม่รับประทานอาหารที่ต้องปรุงแต่งด้วยเนื้อสัตว์ เริ่มทดลองกินถั่วงาและผักให้เห็นว่าเมื่อสิ้นบุญล้นเกล้า ๆ แล้ว เจ้าคุณพี่ก็ยังไม่ถึงพระมหากษัตริย์ ไม่ยอมกินดีอยู่ดีเพื่อจะได้ระลึกถึงล้นเกล้า ๆ ตลอดเวลา จึงกินอยู่ง่าย ๆ ไม่ต้องรบกวนผู้ใด ก่อนบวชไปลาเจ้าคุณราม ๆ ท่านยังถามว่า “เจ้าคุณจิตใจปกติหายดีแล้วหรือ”

ส่วนเรื่องการหมั้นคุณครูชุบ เมนะเศวต เกิดขึ้นภายหลังเมื่อสิ้นเกล้า ฯ สวรรคตแล้ว เนื่องจากเวลานั้นเจ้าคุณพืกำลังมีความเสียใจมากในการพลัดพรากจากไป ของสิ้นเกล้า ฯ โดยทางผู้ใหญ่เห็นว่าหากให้เจ้าคุณพืมีครอบครัวแล้วคงจะค่อย ๆ คลาย ความโศรกเศร้าเสียใจที่สิ้นเกล้า ฯ เสด็จสวรรคตลงได้ ทั้งบ้านคุณครูชุบอยู่ใกล้กับบ้าน ข้าพเจ้า เจ้าคุณพืและคุณครูได้พบปะคุ้นเคยสนิทสนมกันมาก่อน ผู้ใหญ่จึงได้ตกลง จัดการหมั้นกันไว้ ยังไม่กำหนดจะแต่ง แต่เจ้าคุณพืตั้งใจแน่วแน่ว่าจะบวชถวาย พระราชกุศลก่อน ผู้ใหญ่คิดว่าสึกออกมาแล้วก็ตั้งใจจะจัดการให้แต่งงานกัน แต่ผล สุดท้ายเมื่อบวชแล้ว เจ้าคุณพืก็ผิดการสึกเรื่อยมา จาก ๑ พรรษา เป็น ๓ พรรษา และ จาก ๓ พรรษา เป็นไม่มีกำหนด ช้ายังอบรมสั่งสอนธรรมะชักจูงจนคุณครูชุบ ได้บวชชีเป็นอุบาสิกาอยู่ในบวรพุทธศาสนาระยะหนึ่ง เป็นเวลาหลายปี แต่โดยความ จำเป็นของชีวิตเกิดความไม่สะดวกในการที่จะครองความเป็นชีได้โดยตลอด จึงสึกออกมาผจญกรรมในโลกต่อไป แต่ก็ยังคงครองชีวิตเป็นโสด เป็นแม่พิมพ์ของชาติ มีอาชีพ เป็นครูสอนเด็กตลอดมา คงเคารพบูชาซื่อสัตย์สุจริตเด็ดเดี่ยวต่อเจ้าคุณพืตลอดมาไม่ เสื่อมคลาย นับว่าเป็นสตรีที่น่าเคารพนับถือผู้หนึ่ง

เรื่องเกี่ยวกับในรวไรแว้ง เท่าที่นึกได้และเขียนไว้ตามสติปัญญาของข้าพเจ้า เห็นจะมีเพียงนี้ ส่วนความพิสดารต่าง ๆ ที่นึกและเขียนไม่ได้ก็คงยังมีอยู่บ้าง เพราะ ยังนึกไม่ออก

ต่อไปนี้เป็นเรื่องทางบ้านต่อเรื่อยไปจนถึงระยะที่บวชอยู่ เขียนตามความนึก คิดและสติปัญญาของข้าพเจ้าเท่าที่นึกได้

ก่อนอื่น เพื่อกันลืม ขอเขียนเกร็ดเล็กน้อยที่จำได้ ตั้งแต่เด็ก ๆ ไว้เสียก่อน ๒ เรื่อง เรื่องแรกคือ ปกติตอนเด็ก ๆ เจ้าคุณพืเคารพนับถือคุณยายมาก เพราะ คลุกคลีอยู่กับคุณยาย คุณพ่อรับราชการอยู่หัวเมือง คุณแม่ก็ติดตามไปอยู่หัวเมืองด้วย ความคุ้นเคยอย่างใกล้ชิดนี้ทำให้เจ้าคุณพืรักเคารพคุณยายมาก ตอนเข้าทำงานใหม่ ๆ ในหลวงประทับที่พระที่นั่งอัมพร เย็นวันหนึ่งออกเวรกลับมาบ้านและเล่าว่า เมื่อวัน ออกเวรกลับมาบ้านครั้งที่แล้ว ข้ากลับพบยายแก่นั่งขอทานอยู่ที่ข้างสะพานม้ฆวาท

รังสรรค์ รูปร่างท่าทางเหมือนคุณยายไม่ผิดเพี้ยน ระลึกถึงพระคุณของคุณยายแล้วจิตก็เกิดความสงสารมาก เงินที่มีติดตัวอยู่เพียง ๕ บาทให้ไปหมด เมื่อเดินเลยคุณยายนั้นไปเล็กน้อย หยุดเหลียวมองดูยังได้ยินคำให้ศีลให้พรไม่หยุดปากว่า “ขอให้พ่อเจริญเป็นเจ้าคนนายคนเถิดพ่อคุณ” คงเป็นเพราะว่าการให้ทานด้วยเงิน ๕ บาทสมัยนั้นจะเป็นของยากสักหน่อยในความนึกคิดของคุณยายผู้นั้น อีกเรื่องหนึ่ง ขณะในหลวงประทับอยู่พระราชวังพญาไท เจ้าคุณพีเล่าว่า เมื่วนอกเวรมากินข้าวที่บ้านครั้งที่แล้ว ตามปกติเจ้าคุณพีไม่เคยค้างที่บ้านเลย ค้างวังตลอดมา ครึ่งนั้นขากลับดึกไปหน่อย นั่งรถแจ๊ก (รถลากสมัยก่อน) พอมาถึงแถวสะพานยมราช สมัยก่อนถนนแคว้นนั้นขนาดท่อมสองท่อมก็หากคนเดินยาก จึงนึกสนุกขึ้นมาบอกให้แจ๊กวางคานลง ส่วนเจ้าคุณพีก็ถอดเสื้อนอกสีชมพูออกถกผ่านุ่งสีกรมท่าขึ้นในลักษณะถกเขมร แล้วสั่งให้แจ๊กขึ้นไปนั่งแทน ตอนแรกแจ๊กตกใจ เจ้าคุณพีจึงบอกว่าอวลองดูว่าความรู้สึกขณะลากรถจะเป็นอย่างไร ผลที่สุดแจ๊กก็ต้องยอมขึ้นนั่งให้เจ้าคุณพีลากรถไปจนเกือบถึงวังพญาไท ก็วางรถจัดผ่านุ่งใหม่ แล้วขอเสื้อนอกจากแจ๊กซึ่งฝากถือไว้มาสวม ให้แจ๊กลากต่อจนถึงที่ แล้วให้รางวัลแจ๊กไป ๕ บาท เล่นเอาแจ๊กตะลึงงงนึกสงสัยคงแปลกใจเกิดมายังไม่เคยพบคนเช่นนี้เลย เข้าใจว่าคงเอาไปเล่าให้พรรคพวกฟังเป็นของแปลกไม่ค่อยเคยปรากฏ สองเรื่องนี้แสดงอัธยาศัยอย่างหนึ่งของเจ้าคุณพี

เจ้าคุณพีเป็นบุคคลที่มีความกตัญญูทศเวทีสูงมาก โดยเฉพาะกับคุณยายและคุณแม่เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้ เจ้าคุณพีเคารพบูชาอย่างยิ่ง ทุกคราวมาถึงบ้านและกลับไปเข้าวังจะต้องกราบที่เท้าคุณแม่และคุณยายทั้งขามาและขากลับไม่ขาดเลย ปกติราชการที่ปฏิบัติอยู่ก็มักอยู่เวร ๑ วันออกเวร ๑ วัน ฉะนั้นโดยมากก็มาบ้านเย็นหนึ่งวันเย็นหนึ่งเป็นนิจ เมื่อมาบ้านก็ถอดเครื่องแต่งกายอาบน้ำ และรับประทานอาหารเท่าที่ชอบ เพราะเครื่องเสวยและอาหารในวังโดยมากเป็นของดี ๆ ส่วนเจ้าคุณพีเคยรับประทานอาหารแบบชาวบ้านธรรมดา เมื่อเจอหมูเห็ดเป็ดไก่ กับข้าวฝรั่ง ของหวานแบบฝรั่ง ลูกไม้ของเมืองนอกก็ไม่ถูกปาก การไม่นิยมของนอกนั้นจนกระทั่งมาบวชแล้วก็ไม่ชอบนั้น บอกว่าลูกไม้ของเมืองไทยเราดีกว่าของนอกมากนัก ราคาก็ถูกกว่า ส่วนมาก

ชอบมะละกอและส้มโอ ตอนเด็ก ๆ เมื่ออยู่บ้านก็อยู่กับคุณยายและคุณน้าซุ่ม (น้าผู้หญิงน้องสาวคุณแม่) ซึ่งเป็นคนสมัยเก่า อาหารที่ทำรับประทานก็มีแต่อาหารธรรมดา ไม่มีวิจิตรพิสดาร เมื่อกลับบ้านจึงมาหาของชอบรับประทาน เป็นต้นว่า แกงเผ็ดไม่ใส่กะทิ น้ำพริกกะปิ น้ำพริกปลาร้า น้ำพริกมะขามเปียก มะขามอ่อน ต้มยำปลากรอบ ต้มโคล้งปลาสดกับใบมะขามอ่อน น้ำปลาหวาน ผักชี พังพวย ปลาตุ๋นย่าง น้ำปลาแมงดา ยำใบโอบก ยำกะทือ แกงซี่เหล็ก (ที่เรียกว่าแกงต้มเปอะ) แกงเรียงผักต่าง ๆ อย่างที่ที่สุกกี้ไช้จารเม็ดใส่น้ำปลาหอมซอยและมังคุด สำหรับอาหารที่เจ้าคุณพี่ชอบเหล่านี้ บางคราวที่เสด็จประพาสพักแรมตามหัวเมือง เช่น พระราชวังบางปะอิน ถึงกับต้องหากคนแก่จำได้ว่าชื่อลุนสิทธ์ ติดตามไปเป็นคนครัว มีเตาหุงต้ม หม้อแกงครก สาก พร้อมเพื่อทำอาหารให้รับประทาน เพราะการไปพักแรมนานวันไม่ได้มารับประทานอาหารที่บ้านทำให้ต้องชวนขวยจัดหาอาหารที่ถูกปากรับประทาน

การแต่งกายก็แต่งอย่างมัยย์สัถัธรรมดา ปกติทำงานในวังก็นุ่งกางเกงผ้าขาวเหน็บผ้าเช็ดหน้าขาว เสื้อผ้าขาวเป็นประจำ เมื่อออกจากวังกลับบ้านก็นุ่งผ้าพันสีกรมท่า เสื้อนอกสีขี้ม้า (สีทหารรุ่นเก่า) ถ้าสวมหมวกก็สวมหมวกฟางนักเรียน รองเท้าเหน็บอย่างรองเท้าพระ โดยมากใช้รองเท้าพม่าทำด้วยหนังแพะไม่มีเชือกเย็บใช้หนังเย็บไปในตัว แม้จะมีผ้าม่วงหางกระรอกและเสื้อแพรสำรองไว้ก็ไม่ค่อยได้ใช้เลย เพราะตามปกติไม่ยอมทิ้งงานไปไหน มีหน้าที่แต่งองค์และถอดเครื่องถวายเป็นงานนวดและมารับประทานอาหารเย็นที่บ้าน ไม่เคยเห็นเจ้าคุณพี่ไปงานรับเชิญเลี้ยงที่ใด ๆ เลย แม้แต่ตามเสด็จในพิธีต่าง ๆ ก็ไม่เคยเห็น นอกจากตามเสด็จเวลาไปประทับต่างจังหวัด ซึ่งจะต้องเป็นผู้ถวายเป็นปฏิบัติในหลวงเท่านั้น จำได้แน่นอนว่าเคยเห็นนุ่งผ้าม่วงหางกระรอกสีชมพู สวมเสื้อนอกแพร ถุงน่องรองเท้าขาว เมื่อไปทอดกฐินที่วัดสุนทรธรรมทาน (วัดแคนางเล็ง)

วันหนึ่งเจ้าคุณพี่เล่าว่า กำลังเดินจากวังหลวงจะกลับบ้าน ระหว่างทางถนนราชดำเนินเลยสะพานผ่านพิภพมาทางสี่แยกตึกดิน ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาคนหนึ่งแต่งตัวภูมิฐาน นุ่งผ้าม่วง สวมถุงน่องรองเท้าหนังรถยนต์ผ่านมาพบ ก็หยุดรถทันทีลงมายก

มือไหว้ถามว่า ท่านเจ้าคุณจะไปไหน เจ้าคุณพิศกโใจบอกว่า เวลาพบผมนอกเวลา
ราชการในลักษณะเช่นนี้คราวหลังอย่าได้ทักทายเลย ดูสาระรูปคุณกับผมแตกต่างกัน
มากมาย ใครที่เขาได้เห็นเข้าคุณจะอายเขา เวลาที่อยู่ในวังจึงค่อยเป็นนายเป็นบ่าวเป็น
พระเป็นพระยากัน ขอแต่ในหน้าที่ราชการเถิด ขอตัวเวลานอกหน้าที่ราชการ ผม
แต่งตัวอย่างนี้ คุณแต่งตัวโก้ นุ่งรถยนต์ คราวหน้าขอเสียที

สำหรับเครื่องยศที่ได้รับมานั้นไม่เคยเห็นเคยแต่งเลย นอกจากเครื่องเสื่อป่า
ที่ตามเสด็จหัวเมืองบางคราวและถ่ายรูปมาให้เก็บไว้ที่บ้านโดยมากเท่าที่เห็นก็เป็นรูปหมู่
สำหรับเครื่องยศตามปกติเมื่อได้รับพระราชทาน ทางห้างผู้ตัดเครื่องแบบก็ตัดใส่หีบมา
ให้ เพราะข้าราชการในราชสำนักวัดตัวไว้แล้วทุกคน ใครได้ยศอะไรใหม่ก็ตัดส่งมาให้
เท่าที่จำได้ก็มี ห้างฮารี แบดแมน แอนด์โก (กรมประชาสัมพันธ์เดี่ยวนั้น) ห้าง
ยอนต์ แซมสัน แอนด์ซัน (กรมโยธาเทศบาลเดี่ยวนั้น) ห้างไวท์ อะเวย์ เล็ดลอส
และ สุนทรภณทัวกิยะสถาน เมื่อรับมอมมาก็เอามาเก็บไว้บ้านไม่เคยเห็นเคยแต่งเลย
คุณแม่ก็เป็นผู้เก็บรักษา ขยายออกมาตากเดือนละครึ่ง

ในคราวได้รับสายสพายและทำพิธีรับพระราชทานที่วัดพระแก้ว เจ้าคุณพิเล่า
ว่า มีข้าราชการผู้ใหญ่สูงอายุเดินคุยกันมาข้างหลัง แต่เสียงดังมากไปหน่อย บอกว่า
ดูซิ ในหลวงทำไมจึงโปรดเกล้า ๆ พระราชทานยศถึงสายสพายให้เด็ก ๆ วานขึ้นนี้ได้
เจ้าคุณพิได้ยินเข้าจึงหันกลับไปยกมือไหว้ท่านข้าราชการผู้นั้นและบอกว่า กระผมเอง
ไม่ได้ตั้งรณขอร้องให้ ในหลวงท่านพระราชทานดอกขอรับ แต่เมื่อท่านโปรดเกล้าก็ไม่
ทราบว่าจะทักทานประการใด กระผมเพียงรับราชการสนองพระเดชพระคุณ และจงรัก
ภักดีโดยเต็มความสามารถเท่านั้น โปรดอภัยแก่กระผมด้วยเพราะมิได้ตั้งใจจะทะเยอ
ทะยานทำให้ข้าราชการสูงอายุ ๒ ท่านนั้นเห็นใจ วันเดียวกันนั้นเมื่อเสร็จพิธีแล้วก็ถอด
เครื่องลงหีบที่ในวัง ขนมาบ้านในตอนเย็น พอเปลื้องเครื่องผ้าพันสีกรมท่าและเสื้อ
นอกสีชมพูออก นุ่งผ้าขาวม้าแล้วก็เปิดหีบเครื่องยศที่ได้รับพระราชทานใหม่ในวันนั้น
ออก หยิบสายสพายออกมาคล้องให้คุณแม่ดู และบอกว่าสายสพายนี้นี้ได้รับพระราชทาน
วันนั้น ถ้าผมคล้องอย่างนี้ออกไปข้างนอกตำรวจคงจับฐานหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแน่

เป็นอันว่าทางบ้านไม่เคยเห็นเจ้าคุณพี่แต่งเครื่องยศที่ได้รับพระราชทานเลย เห็นก็
เพียงรูปถ่ายแต่งเสื้อบาธรรมาและแต่งเครื่องสากลและเอามาให้เก็บไว้ที่บ้าน ไม่เคย
เห็นที่แต่งตัวจริง ๆ เลย หรือจะมีงานสำคัญนาน ๆ แต่งครังก็ได้ที่ข้าพเจ้าไม่เห็น
โดยที่เจ้าคุณพี่ถือว่าคุณแม่เป็นที่เคารพสูงสุด ตั้งแต่เริ่มทำงานเงินเดือนที่
ได้รับจะนำมามอบให้คุณแม่ครบจำนวนทุกเดือน แล้วขอไปใช้ส่วนตัวเท่าที่จำเป็น จะ
ทำบุญทานอะไร ก็มอบภาระความเป็นใหญ่ในเรื่องการเงินทั้งหมดไว้กับคุณแม่ สุดแต่จะ
เห็นควร ตลอดระยะเวลาที่รับราชการจนออกจากราชการกระทั่งมาบวช

สำหรับผู้มีอุปการะคุณแต่เด็ก ๆ มี คุณยาย คุณน้าซุ่ม (น้าผู้หญิง) คุณ
น้าขุนบริรักษ์พิมาน เมื่อทำงานมีเงินเดือนก็อุปการะโดยสม่ำเสมอผ่านทางคุณแม่ มี
อยู่รายหนึ่งชื่อหม่อมปราง (ดูเหมือนจะเป็นหม่อมละครเจ้าพระยามหินทร์ ฯ) เรียก
กันตามปกติทั่วไปที่บ้านข้าพเจ้าว่า หม่อมยาย บวชเป็นชีอยู่ข้างบ้าน เคยเลี้ยงดูเจ้า
คุณพี่มาแต่เล็กตลอดมาจนถึงข้าพเจ้า โดยมาช่วยคุณแม่เลี้ยงทุกวันจนเย็นค่ำ พอ
เจ้าคุณพี่เริ่มทำงานได้เงินเดือนก็ขอให้คุณแม่จ่ายเงินเดือนให้หม่อมยายเดือนละ ๔ บาท
ตลอดมา จำได้ว่าเช้า ๆ ข้าพเจ้าจะต้องเป็นคนเอากับข้าวไปให้หม่อมยายทุกวันเป็น
ประจำจนกระทั่งท่านถึงแก่กรรมด้วยความชรา นี่เป็นการแสดงความกตัญญูทเวที่ส่วน
หนึ่งของเจ้าคุณพี่

เรื่องเกี่ยวกับของหลวง ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นของหลวงมีในบ้านแม่แต่ชิ้นเดียว
เจ้าคุณพี่กำชับเด็กรับใช้ที่อยู่ด้วยในวังเป็นหนักหนาמיให้นำอะไรติดมือมาบ้านเลย ตอน
หลังเมื่อในหลวงสวรรคตแล้ว พบช้อนกาแฟมีตรา ร.ร. ๖ อยู่ที่บ้าน ๑ ชิ้น เจ้าคุณพี่
ถึงกับสอบสวนหาคนที่เอามาและให้รีบเอาไปคืนทันที

นึกขึ้นได้อีก เจ้าคุณพี่ติดบุหรืมาแต่เด็ก เพราะได้รับการควบคุมน้อยห่าง
พอห่างแม่ก็ถลำสูบจนติด สมัยนั้นสูบบุหรืทรานกอินทรีย์ สูบเรื่อยมาจนกระทั่งไป
ทำงานในวังจึงได้พยายามอดแต่ก็อดยากเพราะสูบมานาน ต้องใช้วิธีขบเม็ตแดงโมแข่ง
กัน คือซื้อเม็ตแดงโมมาไว้มาก ๆ พออยากสูบบุหรืก็เรียกเด็ก ๆ คนใช้ในวังของตน
เองบ้าง ของคนอื่นบ้าง มาขบเม็ตแดงโมแข่งกันว่าใครจะขบได้ก่องโตกว่ากัน พอให้

ลีมอยากบุหรี ทำอย่างนี้อยู่ไม่นานจึงออกบุหรีได้ เรื่องการออกบุหรีนี้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าไม่ต้องการให้ชนชื่อว่า ทำงานในวังสุบบุหรีของหลวง เพราะบุหรีที่ในหลวงทรงนั้นมีมากมายหลายอย่าง มีบริษัทยุบบุหรีชื่อ ซีปาปายาโนบุโรส ตั้งอยู่ที่ถนนสี่พระยาเป็นผู้ส่งผ่านเข้ามา บุหรีชีกาเรตตัวแบน ๆ กั้นหุ้มแพรสีแดงจำชื่อได้ชนิดหนึ่ง ชื่อ “ชวณชน” ส่วนบุหรีชีกากั้นมีปลอกตราครุฑ ตรามงกุฏ และตราคิงยอร์ช เคยเห็นเต็กเก็บปลอกมาให้ดู โดยที่เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาท ถ้าจะซื้อสุบของตนเองตามชนิดที่ชอบในท้องตลาด ก็คงป้องกันการครหานินทาไม่ได้ว่าสุบบุหรีของหลวง เจ้าคุณพีจึงเลิกสุบแต่นั้นมา เจ้าคุณพีเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์มั่นคงไม่ยอมเห็นประโยชน์ส่วนตัวอุทิศชีวิตเพื่อราชการ ภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดตามิได้หาความสุขส่วนตัวเป็นใหญ่ ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ขึ้นเสวยราช ทรงพิจารณาเห็นว่าพระยานรรัตนราชมานิตเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์มั่นคงทงสูง ด้วยความกตัญญูกตเวที ทั้งมีความรู้สูงสมควรเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย จึงได้ทรงแต่งตั้งให้เข้ารับราชการตั้งที่ข้าพเจ้าได้อัญเชิญบางตอนในสัญญาบัตรตอนหนึ่งมีใจความว่า “ขอประกาศแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงว่าผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งจะได้พบอ่านคำประกาศนี้ให้ทราบ ว่า เราได้ตั้งให้จางวางตรีพระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) ป.ม., ท.จ., ว.ม.ล., ว.ป.ร. ๓ ซึ่งเป็นที่รักใคร่ไว้วางใจของเราเป็นองคมนตรีรับปรึกษาราชการในตัวเราเพิ่มศักดิ์นาขึ้นอีก ๑,๐๐๐ เพื่อจะได้ช่วยเราคิดทำนุบำรุงแผ่นดินให้เป็นคุณเป็นประโยชน์มีความเจริญสมบูรณ์ ฯลฯ” แต่เจ้าคุณพียึดมั่นในทางศีลธรรมหลักพุทธศาสนา อุทิศกายถวายตัวถวายชีวิตแก่ทางศาสนาเสียแล้ว จึงไม่ได้ยินดีลาภยศสรรเสริญในทางโลก แม้จะใหญ่โตเพียงใดก็ยังคงต้องอยู่ในกองทุกข์หนีไม่พ้น นอกจากทางหลักศีลธรรมมีศีลสมาธิปัญญาที่สามารถจะหลุดพ้นความทุกข์ไปได้ เพราะตัดขาดทางโลกไม่ยินดียินร้ายในสิ่งใด จึงไม่ได้รับตำแหน่งตามพระราชประสงค์ที่ทรงพระกรุณาแต่งตั้งตามสัญญาบัตร

เจ้าคุณพีมีนิสัยมัธยัสถ์ โดยเฉพาะสำหรับตนเองแล้วไม่ยอมให้สิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ เคยสอนว่า การกินข้าวต้องกินให้หมด ไม่ให้เหลือติดช้อนชามแม้แต่

เมล็ดเดียว สำหรับมือหนึ่งถ้าทุกคนเห็นว่าเล็กน้อย ถ้ามากคนลองคิดดู อาหารก็เหมือนกันทำให้เหมาะกับคนกิน อย่างมาก อย่างน้อย อย่างต้องให้สิ้นหมดเปลืองไป เพราะเรากินทั้งกินขำง ต้องทำพอกินให้หมดอย่าเหลือทิ้งเป็นเศษอาหาร อย่างน้อยก็ให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลผู้นั้นแม่แต่สัตว์กึ่งดี หากคนทั้งชาติไม่ประหยัด ทำอย่างเดียวกันนานเข้าเป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี จะเพิ่มปริมาณเป็นทวีคูณ ลองคิดดูว่าจะเป็นจำนวนเท่าใด เจ้าคุณพ่มีเมอบวชแล้วทำตัวอย่างให้ญาติพี่น้องเห็นการปฏิบัติในเรื่องประหยัด เช่นของที่ส่งไปกับอาหารมี ไม้กลัด ใบตอง เชือกกล้วย เป็นต้น ไม้กลัดก็ส่งกลับไปและชี้แจงว่า ไม้กลัดมีปลายแหลมใช้กลัดได้ ๒ ทาง ถ้ายังไม่ทุกข์ขอให้ใช้เรื่อยไปจนกว่าจะแทงไม่เข้า ส่วนเชือกกล้วยนั้นถ้ากรอบชุน้ำก็จะเห็นยวชนใช้ผูกตอไปจนกว่าจะเปื่อย สำหรับใบตองที่ล้างส่งกลับไปถ้ายังไม่แตกถึงกับแห้งกรอบก็ให้ใช้ห่อส่งกลับมาได้อีก สิ่งเหล่านี้จะเห็นว่าท่านปฏิบัติอย่างเห็นประโยชน์ของความประหยัด ไม่ควรเสียก็อย่าให้เสีย ของขบฉันที่ส่งไปถวายก็กำหนดไปให้พอดีไม่ให้เหลือทิ้ง ท่านบอกว่าอาหารที่ท่านฉันบางอย่างเหลือให้หมายังไม่กิน เพราะฉะนั้นให้ทำไปเท่าที่ส่งไปพอดี อย่างต้องให้เหลือทิ้งสิ้นเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ ตัวอย่างนี้ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าทุกคนได้ปฏิบัติก็จะมีคุณค่าช่วยประเทศชาติได้มากมาย ซึ่งมนุษย์ในยุคนี้การกินอยู่อย่างสุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายในสิ่งไม่จำเป็น เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจของชาติ

นิสัยมานะอดทนพยายามของเจ้าคุณพ่มีมาก ทำอะไรทำจริงไม่ท้อถอย ร่างกายอ่อนแอผอมก็พยายามปรับปรุงให้แข็งแรงตามต้องการ ไม่เคยเป็นหมอนวดก็หัดนวดจนเก่ง สามารถถวายการนวดแก่สิ้นเกล้า ๆ จนเป็นที่โปรดปราน หัดเป็นหมอดูจนเก่งเป็นที่เลื่องลือกันทั่วไปในสมัยนั้น เว้นมาแต่บวชแล้วถึงดไม่ดูให้ใครเลย ตอนข้าพเจ้าบวชเจ้าคุณพ่ให้ท่องปาฏิโมกข์ ข้าพเจ้าท่องไปได้เหนื่อยเดียวไม่ทันจบก็สึก ต่อมาระยะหนึ่งข้าพเจ้าไปพึ่งเทศน์วันอาทิตย์ที่ โบสถ์วัดเทพศิรินทราวาสได้พบเจ้าคุณพ่ ท่านบอกว่าฉันท่องแทนให้เรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระอุปัชฌาย์ประทานไตรแพรให้ ๑ ไตรถวายพระอื่นไปแล้ว สำหรับการท่องสวดมนต์จนแตกฉาน (สวดมนต์ ๑๒ ตำนาน)

ประกอบการเพ่งจิตซึ่งเจ้าคุณพี่ฝึกจากตำรายุคี เมื่อเจ้าคุณพี่ไปเฝ้าศพคุณยายที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ในงานศพคราวนี้ได้ถวายเงินวัดไป ๕๐๐ บาท ท่านเจ้าคุณพระศาสนโสภณ (แจ่ม) เจ้าอาวาสถวายหนังสือสวดมนต์แปล ซึ่งท่านจัดแปลและพิมพ์ขึ้นเองให้มา ๑ เล่ม เจ้าคุณพี่เริ่มท่องจนจบ เมื่อจบแล้วก็ส่งหนังสือไปเก็บที่บ้านโดยบอกว่า “หนังสือสวดมนต์ที่เจ้าคุณศาสนโสภณประทานมา ได้พยายามท่องบ่นจนจบทุกตัวอักษรเก็บไว้ในสมองแล้ว จึงส่งมาเก็บไว้ในตู้พระไตรปิฎก” การท่องบททวนในเวลากลางคืนโดยที่ในกุฏิไม่ได้ใช้ไฟฟ้าถ้าเกิดท่องติดตอนใดก็จุดเทียนดู เมื่อดูแล้วก็ดับเทียนท่องบททวนต่อไป นับว่าเป็นความพยายามที่ทำได้ไม่่ง่ายนัก แต่เจ้าคุณพี่ท่านเก่งจำแม่นและลึมยาก

การฉันอาหารข้าซากไม่เปลี่ยนแปลงหลังจากงศอาหารเจต่อมา ๒๕ ปี เท่าที่ข้าพเจ้าทำนำไปถวายตลอดมา เจ้าคุณพี่บอกว่าต้องใช้ความพยายามถึง ๓ เดือน จึงสำเร็จเพราะร่างกายกับจิตใจทะเลาะกัน ใจจะกลืนแต่ความรู้สึกทางร่างกายไม่ยอมรับ ต้องพยายามทำใจให้เข้มแข็งตลอดเวลา ไม่ยอมอ่อนแอให้ความรู้สึกเอาชนะทางร่างกายภายใน โดยการพิจารณาตามหลักพุทธศาสนาจนทางร่างกายกับจิตใจเข้ากันได้สำเร็จจึงฉันได้เป็นปกติเรื่อยตลอดมา จากนั้นมาท่านได้ถวายพระราชกุศลคือ ในวันสำคัญในทางพุทธศาสนาท่านจะงดเว้นไม่ฉันอาหารตลอดวัน คือในวันมาฆบูชา วิสาขบูชา และวันถวายเพลิงพระพุทธสรีระ ตัดกังวลในเรื่องกินในวันนั้น มุ่งจิตใจให้บริสุทธิ์และนั่งฟังเทศน์อยู่ในอุโบสถตลอดคืน โดยนั่งอยู่ท่าเดียวไม่เปลี่ยนอิริยาบถจนรุ่งแจ้งวันใหม่จึงฉันอาหาร สำหรับวันพระต่อมาท่านฉันแต่กล้วยน้ำว้าสุกอย่างเดียว ไม่ฉันอาหารอื่น บอกว่าต้องการเพื่อล้างท้องในระยะ ๗ วันต่อครั้ง

ระยะหนึ่งที่กรามข้างแก้มบวมเป็นแผลในปาก เจ้าคุณพี่บอกว่าอาจเป็นมะเร็ง เพราะคุณย่าเป็นมะเร็งกรามข้าง เป็นกรรมพันธุ์ แต่ก็ไม่ขาดลงโบสถ์ไหว้พระสวดมนต์เลย ระหว่างกลัดหนองยังไม่แตก มีอาการทรมานมาก พูดสวดมนต์ลำบากอ้าปากไม่ขึ้น เวลาสวดมนต์กว่าจะอ้าปากเป็นเสียงออกมาได้ก็กินเวลานาน แต่ก็พยายามโดยไม่ขาดลงโบสถ์เลย เมื่อแผลแตกมีหนองออก อาหารที่ส่งไปถวายก็ให้เอากลับไม่ฉัน

หลายวัน ๕-๗ วัน โดยสั่งว่าหนองแตกแล้ว ถ้าฉันอาหารก็จะพาเอาหนองลงไป
 กระเพาะอาจเกิดโทษต้องงั้น แต่ก็ให้นำเอาอาหารไปทุกวันเพราะไม่รู้ว่าหนองจะ
 แห้งเมื่อใด ในระยะที่แผลแตกมีหนองไหลนี้ นอนไม่ได้ต้องนั่งหลับโดยเอาหมอนกอง
 สูงถึงอก ก้มหน้าหนุนบนหมอน อ้าปากให้หนองไหลลงกระโถน พอรืดคุหนองแห้ง
 จึงรับอาหารไว้ฉัน บอกว่าหนองแห้งหมดแล้ว เมื่อหายแล้วยังปรากฏแผลเป็นที่แฉก
 เป็นรอยบุ๋มเห็นชัด เจ้าคุณพื้มีความอดทนต่อเวทนาที่เจ็บปวดแสนสาหัส เมื่ออาหาร
 ก็ไม่ยอมขาดการลงโบสถ์ไหว้พระสวดมนต์เลย ไม่ได้อาศัยหยูกยาเป็นเครื่องช่วย

เมื่อพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับปากและฟันแล้ว ก็ขอเล่าเรื่องฟันไว้ด้วย คือฟันที่
 เจ้าคุณพื้ส่งกลับไปบ้านทุกซี่ไม่มีรอยบุ๋มเป็นแฉกเลย หลุดออกมาเฉย ๆ เข้าใจว่าเหงือก
 ไม่ได้ เพราะผลจากการเล่นมวยว้ยหนุ่ม ถูกนวมต่อยจนเหงือกกับฟันเกาะกันไม่แน่น
 เมื่อฟันหลุดออกมาเมื่อใด เจ้าคุณพื้จะใส่กลักไม้ขีดไฟส่งไปบ้านโดยเขียนหนังสือกำกับ
 ไปว่า “ ฟันซี่นี้หลุดออกมาเมื่อเวลา.....น. วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
 ส่งมาให้ดูเพื่อระลึกปลงสังขารว่า ร่างกายนี้ไม่เที่ยง ชำรุดทรุดโทรมและจะดับไปใน
 ที่สุด

สำหรับเรื่องถูกกัก สมเด็จพระอุปัชฌาย์อนุญาติให้งดการลงโบสถ์ ๑ วัน ใน
 วันนั้นท่านเล่าว่าค่าวันหนึ่งท่านไปสร้งน้ำหลังกุฎี เพราะมีตแลไม่เห็น จึงไปเหยียบงู ๆ
 กัดท่าน เรื่องคางคกโขก รายละเอียดในเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ทราบจากท่านอาจารย์พระครู
 บัญญัติภรณ์โสภณ (พระมหาอำพัน บุญ--หลง) ท่านเจ้าคุณพื้เล่าให้ท่านอาจารย์ฟังว่า
 เย็นวันหนึ่งท่านเดินจะไปลงโบสถ์ได้เห็นต้นไม้ในกระถางต้นหนึ่งรู้สึกว้าเจาเหี่ยว ท่าน
 นี้กว่าก่อนจะสร้งน้ำภายหลังลงโบสถ์แล้ว ท่านจะเอาน้ำมารดต้นไม้ในกระถางนั้น เมื่อ
 ถึงเวลาจะสร้งน้ำท่านได้เอาน้ำมารดต้นไม้ในกระถางนั้น ในขณะที่ตรูรู้สึกว้าถูกสัตว์กัด
 ปนหลังเท้าซ้าย ๔ เขียว ท่านนึกว่าคงเป็นงู เมื่อผู้ที่อยู่ข้างเคียงกับท่านเอาไฟฉายมา
 ส่องเห็นมีคางคกอยู่ข้างกระถางตัวหนึ่ง ท่านนึกว่า “ คางคกกัดกันไ้ ” เมื่อถูกกัด
 ยี่อาการปวดมาก ท่านได้ไปเรียนให้ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์ทราบว่า ท่านถูก
 ความคากัด ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์เรียนท่านว่าจะบอกให้อาตมาทราบ ท่านห้าม

ไม่ให้บอกเพราะเกรงว่าอาตมาจะเอาหมอมานฉีดยาท่าน ท่านได้ไปถามนายชิตคนรักษาโบสถ์ว่า คางคกกัดเป็นอย่างไร นายชิตตอบว่า ตายครับ ท่านเลยบอกนายชิตว่า ถ้าพรุ่งนี้ท่านไม่ลงมาจากกุฏิ ท่านก็ตายนะ ภายหลังนั้นท่านก็สร่งนาขึ้นไปข้างบนกุฏิแล้วเอาผ้ารัดเข้าซ้ายแน่น แล้วก็ใช้วิธี Inhibiting Pain ขัปลัดความปวด ท่านได้ปฏิบัติต่อสู่จนรุ่งสว่างจึงหายปวด ส่วนขาข้างซ้ายได้เข้าลงมายังบวมอยู่ ท่านคงปฏิบัติต่อไป บวมลดลงมาทางปลายเท้าจนแห้งหายเป็นปกติ วิธีบำบัดโดยทางโยคะ Inhibiting Pain นี้แจ้งอยู่ในตำรา The Hindu—Yogi “Science of Breath” by Yogi Ramacharaka หน้า ๕๗

อีกครั้งหนึ่งท่านอาจารย์เล่าว่า วันหนึ่งท่านพระภิกษุพระยานรัตนราชมานิตเล่าให้ท่านฟังว่า หลังจากฟังพระเทศน์ในวันพระ เมื่อท่านเดินกลับกุฏิกำลังจะก้าวขึ้นบันไดไปห้องชั้นบน รู้สึกว่าร่างกายซีกซ้ายของท่านหมดแรงคล้ายจะเป็นอัมพาตไปแถบหนึ่ง ทรงตัวต่อไปไม่ได้ ท่านมีสติจึงทรุดลงนั่ง ท่านเอามือข้างขวาค้ำตรงหัวใจ และตรวจดูชีพจรก็ยังเต้นดี ท่านจึงใช้ Directing the Circulation มายังซีกซ้าย ต่อมา รู้สึกค่อย ๆ ร้อนขึ้นจากปลายนิ้ว และร่างกายทางซีกซ้ายก็ค่อย ๆ อบอุ่นขึ้นเป็นปกติ แล้วขึ้นไปห้องชั้นบนได้ ท่านบอกว่า ตอนบ่ายกลับลงจากโบสถ์ ก็มีอาการอย่างเดียวกันอีกครั้งหนึ่งและตอนค่ำอีกครั้งหนึ่ง แต่ท่านใช้วิธีเดียวกันก็หายได้ผลเป็นปกติ นับแต่นั้นมาก็ไม่ปรากฏว่าเป็นอีก

วิธี “Directing the Circulation” นี้แจ้งอยู่ใน “Science of Breath” หน้า ๕๗

ในยุคนี้มีฝรั่งชาวต่างประเทศสนใจในพระพุทธศาสนา และบางท่านก็ได้เข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ส่วนมากเป็นชั้นปัญญาชน บางท่านก็มีปริญญาและเป็นผู้ที่มีฐานะมั่งคั่งและได้พิจารณา เกิดเลื่อมใสในหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพราะมีหลักปฏิบัติทางจิตใจไปสู่ความสงบอันแท้จริงห่างไกลจากกิเลสตัณหา ส่วนมากท่านได้ปฏิบัติไปอยู่ห่างไกลจากชุมชน ไปหาความวิเวกตามป่าเพื่อหาความสงบทำสมาธิ หากมีเรื่องขัดข้องยังไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร ท่านก็มักจะนึกถึง “ท่าน ธมฺมวิตกโก ภิกษุ” มาขอความเห็นความรู้เพื่อแก้ไขเหตุการณ์ทางปฏิบัติให้ปลอดภัยไปรื่อง เพราะรู้ว่าท่านเป็นผู้ปราศเปรื่องในทางภาษาตะวันตก สามารถจะชี้แจงในหลักธรรมที่ละเอียดอ่อน

ในภาษาตะวันตกให้เข้าใจได้ดี ทั้งท่าก็เป็นพระฝรั่งรู้ภาษาไทยไม่มากนัก จึงจำเป็นที่จะ
 ต้องหาผู้ชำนาญทางภาษาตะวันตกและมีความรู้ปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น มีความ
 สามารถแก้ปัญหารธรรมได้ ได้ทราบจากท่านอาจารย์พระครูปัญญารัตน์โสภณ (มหาอำพัน
 บุญ-หลง) ท่านเล่าว่าครั้งหนึ่ง ท่านพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิตทำวัตรในโบสถ์
 เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็มีพระฝรั่งรูปหนึ่งคอยเวลาหาโอกาสที่จะเข้าพบสนทนากับท่าน เมื่อ
 เห็นว่าท่านได้สวดมนต์ไหว้พระทำวัตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระฝรั่งรูปนั้นคอยเวลา
 อยู่แล้วก็เข้าไปก้มลงกราบท่านพระภิกษุพระยานรรัตนฯ แล้วพูดเป็นภาษาอังกฤษว่า
 “ท่านอยากจะได้ความรู้ในการปฏิบัติระงับกามวิตกเพื่อจิตสงบ ท่านเองได้เข้าไปบำเพ็ญ
 เพียรอยู่ในป่าหาความสงบแล้วแต่ก็ยังมีกามวิตกเข้าไปรบกวน ก่อความไม่สงบเป็น
 นิสารณแก่สมาธิ จึงได้มาขอความกรุณาขอให้ท่านพระภิกษุเจ้าคุณนรรัตนฯ บอกวิธี
 กำจัดเพื่อระงับการรบกวนของกามวิตกนั้น เพื่อจะได้ปฏิบัติธรรมด้วยความสงบต่อไป”
 ท่านธมมวิตกโกภิกขุ ก็ได้ให้โอวาทในเรื่อง “หน่ายกาม” และได้อธิบายบอกวิธีปฏิบัติ
 เป็นภาษาอังกฤษจนเป็นที่เข้าใจของพระฝรั่งองค์นั้นแล้ว พระฝรั่งองค์นั้นกราบนมัสการ
 ลาท่านไปด้วยความปีติ

เมื่อท่านอาจารย์พระครูปัญญารัตน์โสภณ (มหาอำพัน บุญ-หลง) ได้ฟัง
 ท่านชอบเรื่องหน่ายกามนี้มาก จึงขอร้องให้ท่านเจ้าคุณนรรัตนฯ เป็นผู้บอกท่านอาจารย์
 เป็นผู้เขียนจดเป็นภาษาอังกฤษและขอให้ท่านบอกเป็นภาษาไทยด้วย เพื่อบันทึกไว้
 ควบคุมกันไป จะได้เป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน ท่านอาจารย์บอกว่าเป็นครั้งแรก
 ที่ท่านให้โอวาทเรื่องหน่ายกามแก่พระฝรั่ง ท่านบอกให้จดแล้วก็ขอร้องกำชับให้ท่าน
 อาจารย์นำข้อความภาษาไทยนี้ไปให้ท่านเจ้าคุณพระธรรมไตรโลกาจารย์ตรวจก่อน หาก
 จะมีการจัดพิมพ์ขึ้นภายหลัง ท่านอาจารย์ก็มอบเรื่องหน่ายกามมาให้ทั้งภาษาอังกฤษและ
 แปลเป็นไทยเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้:—

Sensual craving arises through unwise thinking on the agreeable and
 delightful.

กามฉันทหรือกามตัณหา เกิดขึ้นจากความไม่ฉลาด หลงคิดเห็นอารมณ์

ต่าง ๆ เป็นที่ถูกใจและน่ายินดี

It may be suppressed by the following 6 methods:—

สามารถข่มไว้ได้ด้วยวิธีทั้ง ๖ ดังต่อไปนี้:—

1. Fixing the mind upon an idea that arouses disgust.

เพ่งใจให้เห็นอสุภามรณะ คืออารมณ์ที่ปฏิญญาเกลียดไม่งามของสังขารร่างกาย
จนให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายความรักใคร่ หายความกำหนัดยินดี

2. Meditation upon the impurity of the body.

เพ่งพิจารณาพิจารณาความปฏิกูลของร่างกาย (แยกออกเป็นอาการ ๓๒ ที่เรียกว่า
กายคตาสติภาวนา มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น)

3. Watching over the six doors of sense.

ใช้สติสำรวมอินทรีย์ เพื่าระวังทวารทั้ง ๖ (คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
เมื่อได้ประสบพบเห็นรูปเสียงกลิ่นรสโผฏฐัพพะและธรรมารมณ์ อย่าให้ความรักใคร่
กำหนัด ยินดียินร้ายเกิดขึ้นภายในจิตใจ)

4. Moderation in eating.

ให้รู้จักประมาณการบริโภคอาหาร อย่าให้อิ่มมากเกินไป จะเป็นเหตุให้
เกิดความกำหนัดทางกายและลุกลามเข้าไปถึงจิตใจให้เกิดความเศร้าหมองด้วยฉันทราคะ

5. Cultivating friendship with the good.

ทำความวิสาสะคบหาสมาคมสนทนา ปราศรัยสนิทสนมคุ้นเคยกับ กัลยาณมิตร
เพื่อนผู้ดีงาม ที่จะชักชวนให้สนทนาไปในทางที่จะให้เสื่อมคลายหายความรักใคร่กำหนัด
ยินดีและยินร้าย ในรูปเสียงกลิ่นรสโผฏฐัพพะและธรรมารมณ์

6. Right instruction.

ฝึกฝนปฏิบัติตนในทางที่ถูกตรงตามไตรสิกขา คือ:— ศีล สมาธิ ปัญญา

๑. พยายามกำจัดตัดกิเลสเครื่องเศร้าหมองอย่างหยาบ ที่ล่วงออกมา
ทางกายวาจา ด้วยศีล

๒. พยายามกำจัดตัดกิเลสเครื่องเศร้าหมองอย่างกลาง คือ นิวรณ์ทั้ง ๕
มี กามฉันท์ พยาบาท ถีนะมิทธะ อุทธัจจะกุกกุจจะ วิจิกิฉณา

- ด้วยสมาธิ ย่นย่อนิวรรณ์ ๕ ลงเป็น ๓ คือ:— ๑. ราคะโลภะ ๒. โทสะ
 ๓. โมหะ ๑. กามฉันทนิวรรณ์ ความพอใจในกามเป็นฝ่ายราคะโลภะ
 ๒. พยาบาทนิวรรณ์ ความซึ่งเคียดโกรธเคือง เป็นฝ่ายโทสะ ที่เหลือ
 อีก ๓ คือ ถีนะมิทธะ ความหดหู่ว่างเหงา อุทธัจจะกุกกุกจะ ความ
 ฟุ้งสร้านรำคาญและวิจิกิจฉา ความลังเลสงสัยทั้ง ๓ นี้ เป็นฝ่าย
 โมหะ
๓. พยายามกำจัดตัดกิเลสอย่างละเอียด ที่เกิดทางทิฏฐิความเห็นด้วย
 ปัญญา ด้วยการพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงของสังขาร ซึ่งมี
 ลักษณะเกิดขึ้น เสื่อมสิ้นดับไป ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา

The sensual craving is for-ever destroyed upon the entrance into Anagamiship.

กามฉันทหรือกามตัณหา^๕ สลัดกำจัดตัดได้อย่างเด็ดขาด ต่อเมื่อเข้าสู่กระแส
 พระอนาคามีมรรค บรรลุถึงพระอนาคามีผล

เจ้าคุณพื้มีนิสัยไม่ชอบทำบาปมาแต่ไหนแต่ไร เพราะได้เห็นตัวอย่างจาก
 คุณยายและคุณแม่ซึ่งไม่ประกอบปาณาติบาตเลย ซื่อปลาที่ยังไม่ตายตีมากก็ต้องแช่น้ำ
 ไว้ก่อน ถ้าไม่ตายก็ปล่อยไปไม่ต้องทำกิน เมื่อรู้สึกว่าคุณได้ประกอบกรรมไว้กรรมนั้นก็
 เกาะกินจิตใจอยู่ เจ้าคุณพื้เล่าว่าเมื่อเด็ก ๆ ครั้งหนึ่งไปหัวเมืองกับคุณพ่อ ด้วยความซน
 ทำให้ลิงซึ่งเลี้ยงผูกไว้ที่ชานเรือนห้อยคอแขวนทิ้งไว้ ลิงไม่สามารถจะช่วยตนเองได้
 พอไปวิ่งเล่นเพลิน นึกขึ้นได้ก็วิ่งกลับมาดู ปรากฏว่าลิงตัวนั้นตายเพราะหายใจไม่ออก
 ด้วยถูกโซ่รัดหลอดลม เหตุที่ซุกซนจนเป็นเหตุให้ลิงตายโดยไม่เจตนาเป็นนิวรรณ์เกาะ
 กินใจอยู่เรื่อย ๆ ประกอบกับเรียน หมอตุลาฯ มีอทำให้หวังว่าจะต้องตายด้วยอุบัติเหตุ
 เจ้าคุณพื้บอกว่า ไม่ว่าทำบุญอะไรต้องอุทิศกุศลให้ลิงตัวนั้นเสมอไม่มีเวลาลืมได้เลย
 นี่เป็นบาปเรื่องหนึ่งที่ข้าพเจ้าทราบมา

เหตุที่เจ้าคุณพื้มาบวชถวายพระราชกุศลที่วัดเทพศิรินทราวาส สำหรับความ
 ตั้งใจเต็มที่จะบวชถวายในวันพระราชทานเพลิงนั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบละเอียด ทราบมาว่า

ตามปกติการทำบุญถวายพระราชกุศลพระบรมศพสิ้นเกล้าฯ นั้น มีการถวายสลากภัตต์ โดยกำหนดให้ข้าราชการบริพารชั้นพระยาพานทองสายสพาย รับเป็นผู้จับสลากถวายคนละองค์ เจ้าคุณพิชัยสลากรุกสมเด็จพระอุปัชฌาย์สมัยยังเป็นพระศาสนโศภน พอใจเกิดศรัทธาในบุคคลลักษณะของสมเด็จพระอุปัชฌาย์ พอเสร็จพิธีวันนั้นก็ตามไปวัดและขอบวชในวันถวายพระเพลิงสิ้นเกล้าฯ และส่งทางบ้านให้จัดการเครื่องอัฐฐะบริขารในเรืออุปสมบทจนเรียบร้อย

เมื่อบวชแล้วมีแขกเหรื่อมารบกวนมาก บางคนก็นำเอาอาหารและสิ่งของอื่นมาถวาย บางคนก็มาขอร้องให้ดูดวงชะตา บางคนก็มาปรับทุกข์เรื่องต่างๆ เจ้าคุณพิชัยบอกให้นำของที่นำมาถวายท่านนั้นไปถวายพระข้างกุฏิองค์อื่น โดยบอกว่าท่านมีพอแล้ว ถวายองค์อื่นก็ได้บุญพอๆ กัน เพราะถือศีล ๒๒๗ ข้อเหมือนกัน เรื่องนี้เป็นเหตุให้บางคนนำเรื่องที่ไม่ยอมรับแขกเข้าไปฟ้องสมเด็จพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระอุปัชฌาย์ถึงกับต่อว่าเจ้าคุณพิชัยในพระอุโบสถว่า มีคนมาต่อว่า ว่าทำไมไม่รับแขกและไม่รับของถวายที่มีผู้ศรัทธา เจ้าคุณพิชัยกราบเรียนว่า การที่มารับแขกเพื่อถวายพระราชกุศลสิ้นเกล้าฯ และศึกษาหลักสัจธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการส่วนตัว และยังไม่รู้แจ้งเห็นจริงแตกฉานในธรรมะซึ่งเป็นสิ่งละเอียดอ่อน ต้องการความสงบเวลาศึกษาพิจารณาให้ถึงแก่นแท้เพื่อให้เข้าถึงเมื่อได้ปฏิบัติ ถ้าหากมีผู้ต้อนรับแขกมากมายก็หาเวลาจะทำกิจที่ควรปฏิบัติไม่ได้ เพราะแต่ละคนมีแต่เรื่องยุ่งๆ ยุ่งๆ มีทั้งหญิงและชายขอให้ดูหมอบ้าง เล่าเรื่องยุ่งๆ ให้ฟังบ้างเป็นเรื่องส่วนตัวส่วนมากทางโลก ทางมัวเมาค้นหาที่ช่วยเหลืออะไรไม่ได้ ไม่ใช่กิจของสงฆ์ ทั้งเสียเวลาในการที่จะศึกษาธรรมด้วย ตนเองก็ยังปฏิบัติไม่ได้ผลอะไร จึงกราบเรียนขอการรับแขก มุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนตัวสมกับที่มุ่งเข้ามาบวชเพื่อถวายพระราชกุศลแต่สิ้นเกล้าฯ สมเด็จพระอุปัชฌาย์ทราบเหตุผลที่กราบเรียนแล้วก็เห็นใจจึงไม่ฝืนใจเจ้าคุณพิชัย ตอนที่ข้าพเจ้าบวชอยู่ด้วยกุฏิโล่งเตียนมีเพียงหนังสือ จีวร ที่จำวัด โลงศพ โครงกระตุก มนุษย์เท่านั้น

ในกุฏิของเจ้าคุณพิชัยไม่มีของอะไรมีค่า ท่านมักจะอยู่แต่ในกุฏิและลงกลอนไม่รับแขก จะพบท่านได้ก็ตอนลงโบสถ์สวดมนต์เสร็จเรียบร้อยแล้ว มีเวลาสนทนาบ้าง หรือ

บางท่านที่ศรัทธาก็คอยเวลาที่ท่านผ่าน เมื่อมีของมาถวายท่านก็รับไว้อย่างไม่ขัดศรัทธา แล้วท่านก็คืนให้บอกว่าอาตมาฝากให้ไปถวายพระองค์อื่น ฉะนั้นในกฎของท่านจึงไม่มีอะไร นอกจากของจำเป็นใช้และไม่ยอมรับสิ่งใดเข้าในกฎ เรื่องโครงกระดูกมนุษย์ ข้าพเจ้าทราบดีจากที่มาว่า ก่อนอุปสมบทเจ้าคุณพี่รู้จักกับนักเรียนแพทย์คนหนึ่ง เรียนแขนงสรีระวิทยา จึงสั่งไว้ว่าเมื่อเรียนสำเร็จแล้วขอให้จัดทำโครงกระดูกให้สักโครงหนึ่ง เพื่อเป็นการทดลองความสามารถที่ใคร่าเรียนมา เมื่อเสร็จแล้วขอให้แจ้งให้ทราบ ต่อมาราวปี ๒๔๗๓ ข้าพเจ้าสึกแล้ว และออกมารับราชการ นักเรียนแพทย์ผู้นั้นเรียนสำเร็จทำงานอยู่โรงพยาบาลศิริราช นมัสการไปให้เจ้าคุณพี่ทราบว่า ได้ประกอบโครงกระดูกให้เรียบร้อยแล้วนัดให้ไปรับได้ที่โรงพยาบาลศิริราช ข้าพเจ้าก็ไปตามนัด ขึ้นไปตึกชั้น ๓ ผ่านห้องเรียนสรีระวิทยา มีเครื่องมือการทดลอง ผ่ากระโหลก เลื่อยกระดูก มีอ่างน้ำประจําเป็นที่ๆ สำหรับนักเรียน ขณะที่ข้าพเจ้าไปเป็นเวลาเที่ยงวัน จึงไม่มีนักเรียน คงพบแต่แพทย์ผู้นั้นและโครงกระดูกส่วนต่างๆ เต็มไปหมด แพทย์ผู้นั้นพาไปห้องทำงานและเปิดม่านสีดำออก ก็เห็นโครงกระดูกสำเร็จร่างท้งตัวห้อยอยู่กับไม้แขวนแกว่งดังกอกแกก แพทย์ผู้นั้นชี้แจงให้มานมัสการให้เจ้าคุณพี่ทราบว่า เหตุที่ล่าช้าเพราะหาคนรูปร่างใหญ่ๆ อุทิศร่างบริจาคให้โรงพยาบาลยากเต็มที กว่าจะได้ศพขนาดที่ต้องการก็กินเวลาเป็นปี เมื่อได้แล้วกว่าจะประกอบเสร็จก็เสียเวลามาก เพราะสมัยนั้นยังจะต้องเอาศพหมกทรายไว้จนเน่าเปื่อย และหมั่นคุ้ยพลิกกลับไปกลับมาเป็นเวลานานจนกว่าเนื้อจะล่อนเหลือแต่กระดูก แล้วยังต้องเอามาต้มด้วยน้ำยาให้สะอาด ขัดถูให้เรียบร้อยจึงเอามาประกอบเป็นโครง และจัดทำส่วนที่ขาดหายไปด้วยไม้กอกจนครบทุกชิ้น โดยเฉพาะกระดูกนิ้วมือนิ้วเท้า และกระดูกซี่โครง ต้องทำเพิ่มเติมหลายชิ้น ถึงกระนั้นก็ยังไม่ดีเท่าของนอกเพราะเขามีเครื่องมือดี และมีโรงงานประกอบโครงกระดูกโดยเฉพาะของเขาสะอาดเป็นเงาเลยที่เดียว ส่วนของเราสีเทาๆ น่ายากก็ไม่มีอย่างดี ข้าพเจ้าจำได้ว่าดูเหมือนทางโรงพยาบาลคิดราคา ๓๐๐ บาท เวลาเอามา ก็ถอดจากขอแขวนกลงใส่ไปในกล่องใส่หวมกบปิดฝากล่องผูกเรียบร้อย ส่วนไม้แขวนก็ถือมาต่างหาก นำไปถวายเจ้าคุณพี่เป็นเสร็จการ และแขวนอยู่กฎุชั้นล่างเป็นอนุสรณ์กรรมฐานของเจ้าคุณพี่ตลอดมา

พูดถึงโครงกระดูกก็เลยพูดถึงเรื่องหัวกระโหลก ตามปกติเจ้าคุณพื้มีหัวกระโหลก คนไว้ที่กุฏิ ๑ หัว ไม่ทราบที่มา เมื่อข้าพเจ้าบวช เจ้าคุณพื้อยากได้อีกจึงสั่งให้หา ลุงชายคุณหน้าขุนบริรักษ์ ฯ ชื่อสมย์ไปหามาได้จากวัดที่เศษศพของโรงพยาบาลศิริราช ๓ หัว เอามาถวาย เจ้าคุณพื้ให้ใส่บิบบไว้ในตู้หลังกุฏิ เอน้ำใส่จนท่วมทั้ง ๓ หัว เอา โซดาใส่ลงไป เมื่อฉ้นแห้งแล้วก็ให้ข้าพเจ้าและพระพรช่วยกันติดไฟต้มเพื่อให้เนื้อหนัง หลุด ปรากฏว่าน้ำหนักตระเก็นถุกมือ สบง อังสะ และตามตัว เพราะต้มไปก็ต้อง เขียวพลิกกลับ เมื่อน้ำกระเด็นมาติดก็เหม็น อาบน้ำถูสบู่อย่างไรก็ไม่หมดกลิ่น เล่นเอา ข้าพเจ้าจันอาหารไม่ลงไปหลายวัน ถึงกับคุณโยมทางบ้านทักว่าทำไมผอมหน้าตาซีด เขียว ข้าพเจ้าก็บอกว่า จันอาหารไม่ลงเหม็นกลิ่นหัวกระโหลกอยู่เรื่อย เจ้าคุณพื้รู้เข้า เลยให้เลิกต้ม ให้สมย์เอากลับไปไว้ที่เดิม แต่ปรากฏว่าสมย์เอาไปทิ้งไว้โคนต้นโพธิ์ข้าง โบสถ์วัดแคนางเลิ้ง เต็ก ๆ แถวนหนที่ซน ๆ เอาก่อนอิฐขว้างปาล้อเลียนจนถึงกับสื่อ กันว่า ผีหัวกระโหลกหลอกหลอนคนอยู่เป็นเวลานาน

อีกเรื่องหนึ่ง ก็เรื่องโลงใส่ศพใบซึ่งบรรจุท่านเจ้าคุณพื้เมื่อมรณะภาพแล้ว เพราะเดิมเมื่อต๋อโลงนี้เสร็จแล้ว เจ้าคุณพื้สั่งว่า ถ้าฉันทายไม่ต้องมีพิธีต๋องอะไร ไม่ ต้องอาบน้าศพ ไม่ต้องมัด เพียงแต่ยกวางลงในโลงปิดฝา แล้วก็ยกโลงยัดเข้าไปใน อยชั้วข้างกุฏินี้ เพราะฉันทายเจ้าของชงชั้วไว้แล้ว ต๋อจากนั้นจะคิดอะไรกันต๋อไปก็ว่ากัน ใหม่ อย่าให้ต๋องยุ่งยากไกลาหลเพราะคนตายอย่างที่ทำกันทั่วไป แต่ครั้นมรณะภาพจริง ๆ เข้าทางวัดและญาติทำอย่างท่านสั่งไม่ได้ เพราะอย่างน้อยก็ม็ผู้คนเคารพนับถื่อมากมาย ทั้งสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถก็ได้ทรงพระมหากรุณาเสด็จพระราชดำเนิน มาทรงเยี่ยมเมื่ออาพาธถึง ๒ ครั้ง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ฯ โลงศพนี้ต๋อ ในระยะที่พระครูวรวงศ์ (จรรยา) ยังบวชอยู่ได้จ้างเจ๊ก (ตุเหมือนชื่อจุ่น) ช่างไม้มา ทำการก่อสร้างในวัด เจ้าคุณพื้เห็นว่าฝีมือดีจึงว่าจ้างขอให้ต๋อโลงใส่ศพขนาดเท่าใส่ ท่าน ๑ โลง โดยให้ตากไม้ให้แห้งไม่มีการหดตัวอีกแล้ว เจ๊กผู้นี้เก้ต๋อให้ ตุเหมือนเราคา ๒๕ บาท เสร็จแล้วก็เอามาตั้งไว้ในกุฏิชั้นล่างบนเขาไม้ ๒ ตัว ห้องเดียวกับโครงกระดูก วันหนึ่งเจ้าคุณพื้มารับบิณฑบาตที่บ้านแล้วว่า เมื่อวานนี้เทตลงลงในโลงที่ต๋อไว้

ว่าจะเข้าไม้ดี ผ่าปิดสนิทหรือไม่ จึงครองผ้าพาดสังฆาฏิลงนอนปิดฝาโลง ให้พระ
 บังสกุลแบบศพจริง ๆ เรียบร้อยแล้วจึงค่อยเปิดฝา ปรากฏว่าพอเปิดออกมากระดูกตัว
 ไม่ได้เพราะหายใจไม่ออก หมดความรู้สึก อากาศในโลงหมดด้วย โลงปิดสนิทมาก เล่น
 เอาพระที่ชักบังสกุลตกออกตกใจกันอยู่พักหนึ่งจึงฟื้นขึ้นมา นี่ก็เป็นเครื่องพิจารณามรณา
 นุสสติของเจ้าคุณพี่

เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าหลวงสวรรคต มีข้าราชการบริพารผู้จงรักภักดีบวชถวาย
 พระราชกุศลองค์หนึ่ง บวชอยู่วัตรราชบพิธจนตลอดชีวิต (ดูเหมือนจะชื่อพระยา
 สิริราชฤทธิไกร เป็นนายทหาร แต่ก็ไม่แน่นัก สืบดูที่วัตรราชบพิธอีกก็จะดี) แต่ท่าน
 ผู้หมบบุตรภรรยาแล้วสละครอบครัวออกบวช เจ้าคุณพี่เห็นว่าท่านเจ้าคุณองค์นั้นบวช
 อุทิศพระราชกุศลถวายพระพุทธเจ้าหลวง (พ่อ) และท่านบวชอุทิศพระราชกุศลถวาย
 พระมงกุฎเกล้า ฯ (ลูก) จึงอยากได้ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ให้ข้าพเจ้าไปติดต่อกับร้าน
 ถ่ายรูปฉายานรสิงห์ พาช่างไปถ่ายที่วัตรราชบพิธ (รูปปรากฏอยู่ในหนังสือประวัติซึ่ง
 ยุวพุทธภิกษุสมาคมชลบุรีพิมพ์จำหน่าย) ท่านเจ้าคุณผู้นั้นได้รับความยกย่องให้เป็นพระ
 ชนถานานุกรม ได้รับพระราชทานพัดยศสมถ (พัดยศ) เข้าใจว่าได้รับในรัชสมัย
 ล้นเกล้า ฯ พระมงกุฎ ฯ ต่อมาเมื่อเจ้าคุณผู้นั้นมรณภาพแล้ว ทางราชการได้นำพัดยศ
 สมถมาถวายเจ้าคุณพี่ แต่ท่านสละสิทธิ์ไม่ขอรับ เพราะท่านต้องการจะปลดเปลื้อง
 ภาระให้หมดสิ้นไปขอในทางปฏิบัติอย่างเดียว คงจะมีความแน่วแน่ว่าจะปฏิบัติในทาง
 สัจธรรมโดยไม่ออกจากเขตวัดไปแห่งใดตลอดเวลาต่อมา และไม่ต้องการให้มีอะไรในกฎ
 มีสมบัติอะไรเป็นชั้นเป็นอันเป็นข้อผูกพัน ท่านตั้งใจไว้ว่าจะไม่รับนิมนต์ทำงานหลวง
 งานราษฎร์ และท่านก็ได้ปฏิบัติมาแล้ว

ตอนข้าพเจ้าสึกแล้วถวายนาฬิกาไว้ให้ดูเวลา ๑ เดือน เจ้าคุณพี่เอาไว้ใช้อยู่
 พักหนึ่ง ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าท่านส่งนาฬิกาหนักกลับคืนมาเมื่อใด จำได้แต่ท่านบอกว่าไม่
 ต้องใช้ต่อไปแล้วความรู้สึกจะบอกตัวเอง คือเขามตรู้สึกตัวตนนั้นจะเป็นเวลานั้น เมื่อ
 รู้สึกจะไปห้องน้ำหรือบัสสาวะจะเป็นเวลานั้น รู้สึกง่วงจะจำวัดจะเป็นเวลานั้น ความ
 รู้สึกของร่างกายที่ฝึกดีแล้วนั้นจะบอกเวลาได้ไม่ผิด นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งในการพยายามฝึก
 ความรู้สึกของร่างกายจนไม่ต้องอาศัยนาฬิกา

ในระยยะบวชใหม่ ๆ เจ้าคุณพี่ไปรับบิณฑบาตรที่บ้านทุกวัน โดยเดินออกทางหน้าวัด ผ่านยศเส มหานาค สะพานขาว สะพานเทวกรรม ผ่านหน้าวัดโสมนัส ฯ เข้าบ้านทางตรอกข้างวัด ขากลับมาทางถนนจักรพรรดิ ผ่านหน้าวัดสระเกษ เลี้ยวซ้ายสี่แยกแม่น้ำศรี ผ่านโรงเลี้ยงเด็ก เลี้ยวถนนพลับพลาไชย เข้าถนนหลังวัดเทพศิรินทร์ การไปรับบิณฑบาตรที่บ้านนี้จำได้ไม่แน่แน่ แต่เข้าใจว่าหยุดไปภายหลังเมื่อคุณยายถึงแก่กรรมและเผาแล้ว เมื่อ ปี ๒๔๗๑ ซึ่งเป็นปีที่ข้าพเจ้าบวชก็ไปบิณฑบาตรด้วยกันทุกวัน เวลามีคนจะใส่บาตรท่านก็ชี้ให้ใส่พระองค์ที่มาข้างหลัง คือข้าพเจ้าและพระพรเพราะถึงแม้จะรับมาเองก็ไม่ได้ฉันเพราะฉันเฉพาะอาหารเจ ไม่มีเนื้อสัตว์ซึ่งทางบ้านทำถวาย ตอนที่เลิกบิณฑบาตรก็เนื่องจากความไม่สะดวก เพราะบวชอยู่นานก็มีผู้สนใจเกิดศรัทธาท่านมากขึ้น เขาเจตนาจะถวายท่าน จัดไว้โดยเฉพาะท่านองค์เดียว แต่พระองค์อื่นที่ท่านไม่ทราบก็แย่งตัดหน้าไปรับ ทำให้ผู้ที่ตั้งใจศรัทธาท่ท่านก็ไม่พอใจแต่จำใจต้องใส่เพราะมาเปิดฝาบาตรตรงหน้า ทั้งที่ใจไม่เลื่อมใสในพระองค์นั้น ท่านก็เกิดสังเวชใจขึ้นมา ให้อาหารที่รับมามากก็ฉันไม่ได้ ถึงเป็นอาหารที่พอฉันได้ก็มากเกินไป ความจำเป็น คิดว่าควรจะให้พระภิกษุอื่นรับไปดีกว่า เพราะอาหารที่บ้านถวายมาพอดีกับความต้องการแล้วอย่าให้มากเกินไป ต่อจากนั้นท่านก็เลยเลิกออกบิณฑบาตร จึงให้ทางบ้านจัดอาหารตามสั่งมาถวายที่วัดเท่าที่จำเป็นไม่มากไม่น้อย

อีกประการหนึ่ง การถึงแก่กรรมของคุณยายเป็นการพลัดพรากจากไปของผู้ที่เจ้าคุณพี่เคารพบูชาอย่างสูงอีกครั้งหนึ่ง (ครั้งแรกสิ้นเกล้า ฯ) ถึงกับปรารถนาอยากจะทำอกรุดงค์ไปตามป่า ทางบ้านได้ทำกรุดงค์แต่ก็ไม่ได้ออกกรุดงค์ ซึ่งขณะนั้นยังมีบางส่วนเก็บไว้ที่บ้าน เพราะหลังจากเผาศพคุณยายแล้ว เจ้าคุณพี่ก็เริ่มไม่ยอมออกจากวัดเลย คุณพ่ออาพาธพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ คุณแม่เจ็บ เผาศพคุณแม่ก็ไม่ไประหว่างอาพาธและเจ็บก็เขียนข้อธรรมไปให้ข้าพเจ้า และญาติผู้ปฏิบัติพยาบาลไขข้อให้ช่วยอ่านให้ฟัง เวลาพระราชทานเพลิงและเผาก็สั่งการให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ดำเนินการ คุณพ่อพระราชทานเพลิงที่วัดโสมนัส ฯ คุณแม่เผาที่วัดมกุฏ ฯ โดยที่วัดโสมนัส ฯ ยังไม่มีเมรุเผาศพถาวร เจ้าคุณพี่จึงสั่งการให้จัดสร้างเมรุใช้วางบนที่ลานหินหน้าวัด โดยทำ

เป็นเมรุสำเร็จถอดได้ประกอบตั้งชน^{๕๕} ไม่มีการขุดดินเลย เป็นการไม่เบียดเบียนสัตว์ซึ่งไม่รู้ไม่เห็นก็ต้องตายไปเนื่องจากขุดดินเป็นเวรกรรมผูกพันกันต่อไป เมรุขุดขึ้นเมื่อถอดเก็บไว้ที่วัดโสมนัสฯ แล้ว ต่อมาทางวัดได้ขอไปจัดสร้างเป็นเมรุถาวรในวัดต่างจังหวัด การไม่ไปเยี่ยมใช้คุณพ่อคุณแม่ ตลอดจนไม่ไปในงานพระราชทานเพลิงศพ และเผาศพคุณพ่อคุณแม่นี้ เข้าใจว่าเนื่องจากการเริ่มจะปฏิบัติไม่ออกจากวัด และไม่รับนิมนต์ต่อไป ผู้นิมนต์ก็คงจะเกรง เห็นแล้วว่าโยมคุณพ่อคุณแม่ของท่านเองก็ยังไม่ไป เพราะท่านรู้แจ้งว่าการพลัดพรากจากกันเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ปุถุชน จากนั้นแม้ใครจะนิมนต์ไปในเรื่องอื่น ๆ เจ้าคุณพื้ก็ไม่รับนิมนต์

เจ้าคุณพื้ประกอบการกุศลเพื่อให้คุณยาย คุณพ่อ คุณแม่ เกิดความปิติปราโมทย์ในผลบุญซึ่งเกิดจากการบริจาค เสียสละ เป็นผลดีแก่จิตใจก่อให้เกิดความเมตตา เผื่อแผ่ บรรเทาความโลภสืบต่อไปภายนอก ข้ำพเจ้าไม่อยากจะเขียนจนกลายเป็นเรื่องโอ้อวดเกินไป จะเขียนไว้พอเป็นสังเขป

ก่อนก่อนอุปสมบท ทอดกฐินวัดสุนทรธรรมทาน (วัดแค นางเล็ง)

เมื่อถึงเวลาก็อ่านหนังสือธรรมะให้คุณยาย คุณแม่ฟังทุกวัน

ได้จัดให้คุณแม่ตักบาตรในพรรษาวันละ ๑๐๐ องค์ หลังจากออกพรรษาแล้ว จำนวนพระที่มารับบาตรน้อยลง (ปกติตอนข้ำพเจ้าเด็ก ๆ คุณแม่ตักบาตรวันละ ๑๕ องค์)

วันโกนให้ทานซี ตั้งแต่เช้าถึงเพล บ่ายให้เรื่อยไปคอยจนไม่มีซีผู้มารับอีก

ตอนคุณแม่ร่างกายไม่แข็งแรงตามวัยชรา บางเวลาถึงวันพระไม่สามารถเดินทางไปฟังเทศน์ที่วัดได้ เจ้าคุณพื้ให้สร้างพระพุทธรูปไว้บูชาไว้กราบที่บ้าน ๓ องค์ เท่าตัวเจ้าคุณพื้องค์หนึ่ง เท่าคุณแม่องค์หนึ่ง เท่าคุณพ่อองค์หนึ่ง จารึกชื่อประจำไว้ทุกองค์ (จำได้ว่าสร้างที่บ้านนายอู๊ด บ้านช่างหล่อ องค์ละ ๕๐๐ บาท) และสร้างองค์เล็ก ๆ เป็นพระขัต จารึกชื่อ คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย อีกด้วย (ดูเหมือนองค์ละ ๘๐ บาท) ทั้งนี้เพื่อให้คุณแม่ทำวัตรไหว้พระแทนไปไหว้ในโบสถ์ที่วัด

ทำบุญอายุ ๕ รอบ ๖๐ ปีคุณพ่อ เป็นการกุศลครั้งใหญ่ มีหนังสือแจกเป็นเทศนาของสมเด็จพระสังฆราชวัดราชบพิธ ซึ่งเป็นสมเด็จพระอุปัชฌาย์คุณพ่อ กับ

เทศนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทร์ และเทศนาของพระ-
พุทธวิริยากร เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร คู่สวดของคุณพ่อ ก็มีประวัติของคุณพ่อซึ่ง
เจ้าคุณพี่เป็นผู้เขียนเอง (ข้อความได้ดีพิมพ์ไว้หน้าต้นแล้ว)

ในระยะเวลาที่ข้าพเจ้าบวชราวปี ๒๔๗๑ คุณพ่อได้อุปสมบทที่วัดโสมนัสวิหาร
ในปีนั้นถึงกับมีข่าวลงในหนังสือพิมพ์ว่าบวชทั้งสกุล (จำได้ว่า นายฉอ้อน อ่ำพล
หนังสือพิมพ์เดลิเมล์ เป็นผู้มาถ่ายรูปที่หน้าโบสถ์วัดโสมนัส ฯ เสียตายไม่ได้เก็บรูปนั้น
ไว้ ไม่นึกว่าจะได้มาคุยเขียนขึ้น) เจ้าคุณพี่ได้จัดสร้างพระไตรปิฎก (พระธรรม)
๙ ผูก ๙ ตู๋ ถวายตามพระอารามต่าง ๆ รวม ๙ พระอารามเป็นที่ระลึก ที่บ้านประตู
แทนที่จะใช้กระจกกลับใช้ไม้ทึบลงรักสีดำ ติดพระบรมรูปล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ ตรง
กลางในกรอบกระจก ขอบล้อมไม้แกะเป็นพญานาค ๒ ตัว ทรงเครื่องแบบจอมทัพเรือ
ในปกพระไตรปิฎกทุกเล่มมีกระดาษพิมพ์ที่เจ้าคุณพี่ออกแบบเอง เป็นรูปโพธิ์ทองตรง
กลางมีแก้ว ๓ ดวง หมายถึงรัตนไตร ลอยอยู่มีรัศมีรอบสี่เหลี่ยม แทนฐานโพธิ์เขียน
ว่า “จินตยานนทอุทิศ” ข้างแทนเป็นรูปต้นและดอกพุทธรักษาและต้นและดอกบาน
ไม่รู้โรย มีความหมายว่าร่วมโพธิ์พระพุทธเจ้าปกปักรักษาตลอดไปไม่รู้ร่วงโรย ได้
ต้นโพธิ์ลงมาเป็นกรอบเขียนชื่อผู้บวชในคราวนั้นแบ่งเป็น ๒ แถบ แถบซ้ายเป็นฝ่าย
ชาย แถบขวาเป็นฝ่ายหญิง ฝ่ายชายมี สหุทธมมวิจาโร ภิกขุ (พระนรราชภักดี) ธรรม
มวิทกโกภิกขุ (พระยานรรัตนราชมานิต) ตรีภ ฐุริธมมตโกภิกขุ (ตรี) สุทธมมวโร
ภิกขุ (พร) ฝ่ายหญิงมี อุบาสิกา นางชี นรราชภักดี (พุก) นางชีชุ่ม นางสาวชี
ชุบ (รูปโพธิ์ทองที่ท่านออกแบบนั้น บัดนี้ได้มาเป็นรูปหน้าปกหนังสือเล่มนี้)

ถวายที่ดิน ๒ แปลง แปลงหนึ่งรับจำนำไว้หลุด เนื้อที่ ๗ ไร่ อยู่ข้างวัด
เส่นหา จังหวัดนครปฐม ถวายวัดเส่นหา อีกแปลงหนึ่งที่พระราชทาน อยู่สี่แยก
ราชเทวี ซ้ายมือที่จะไปสะพานหัวช้างเนื้อที่ ๕ ไร่ เวลานั้นมีป้ายชื่อว่า “ชอยนรรัตน”
ถวายวัดเทพศิรินทร์ พร้อมด้วยเงินพระราชทานเพื่อปลูกบ้าน ๑๕,๐๐๐ บาท (พระ-
ราชทานไว้ ๑๒,๐๐๐ บาท ได้ดอกเบียจากเบงก์ที่ฝากไว้ ๓,๐๐๐ บาท รวมเป็น
๑๕,๐๐๐ บาท) ขอเขียนรายละเอียดเพิ่มอีกเล็กน้อย เมื่อได้รับพระราชทานที่ดินแล้ว

ก็ให้เจ๊กเช่าทำสวนผักอยู่เช่นเดิม ที่ดินเป็นร่องผักขวาง — ที่เรียงลึกเข้าไปเจ้าคุณพีทะ
ว่าจะปลูกบ้าน โดยที่มีนิสัยชอบต้นผลไม้ จึงให้คุณพ่อเพาะมะม่วงพันธุ์ดี ๆ แล้วเอา
ไปลงปลูกไว้ตอนหน้าที่ดินเป็นระยะ ๆ เว้นห่างเพื่อเป็นถนนผ่านกลางที่เข้าไป ส่วน
ตอนในทิ้งที่ว่างไว้เพื่อปลูกบ้าน ต้นมะม่วงที่ปลูกไว้โตจนมีผล ชิมหลัผู้เช่าที่ดินเคย
เก็บมาฝากเป็นกำนัล พร้อมกับขอผักส่งค่าเช่าที่ดินซึ่งถูกที่สุดตามที่หลวงเคยเก็บอยู่
แล้ว ขณะนั้นผู้เช่าที่ดินของวัดก็คงได้เก็บผลมะม่วงที่คุณพ่อกับข้าพเจ้าและคุณพรช่วย
กันเพาะ และปลูกไว้ นอกจากต้นที่กีดขวางการปลูกสร้างอาคารก็ต้องถูกตัดทิ้งไป

ต่อไปนี้เป็นเรื่องอาหารที่จัดถวายเป็นระยะ ๆ

ระยะแรก ออกบิณฑบาตร เจ้าคุณพีฉันอาหารมือเดียวตั้งแต่เริ่มบวชตลอด
มา อาหารที่ทางบ้านจัดถวายเป็นอาหารไม่มีเนื้อสัตว์เจอปนเลย ในระยะแรกที่รับ
บิณฑบาตร อาหารที่จัดก็เป็นอาหารเจอย่างที่คุณจีนนิยมกัน ผู้ทำอาหารคือพี่เชอ (นาง
พิทักษ์ประชาชน) จันทรวณิกเป็นผู้ค้นคว้าจัดทำ คุณน้ำชุ่ม คุณครูชุบ เมนะเศวต
น้ำม้วน คุณยะเทมีย์ และนางสาวแสงจันทร์ จันทรวณิก ช่วยกันค้นคว้าช่วยกันปรุง
แต่งอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์ เช่น ใช้ฟองเต้าหู้ แป้ง เป็นเครื่องประกอบ น้ำปลาก็ใช้
น้ำปลาถั่ว ทำเป็นแกงจืด แกงเผ็ด ผัด ยำต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับข้าวทั่วไป มี
เครื่องหลน เครื่องจิ้ม แต่ไม่ใช่เนื้อสัตว์เป็นส่วนประกอบเลย ของหวานส่วนมากก็
ใช้ผลไม้และขนมไทย ๆ มีมะละกอ ส้มเขียวหวาน ส้มโอ มะปราง มะม่วง น้อยหน้า
ขนมกิมี่ ตะโก้ ขนมหม้อแกง เผือก ถั่วกวน เผือกกวน เป็นต้น และที่ประจำวัน
คือ อ้อยขวน กำหนดซื้อให้ได้เคียวทั้งทางพันแถบซ้ายและขวาข้างละเท่า ๆ กัน เช่น
๑๒ ข่อ ก็เคียวแถบละ ๖ ข่อ ๑๘ ข่อก็เคียวแถบละ ๙ ข่อ เป็นการออกกำลังฟัน
เข้าต้นนอนตักเกลือใส่ปากอมไว้ก่อนจนอาบน้ำเสร็จจึงสีฟัน

อาหารสำหรับฉัน ถ้าเป็นของน้ำใช้ใบตองฉีกสี่เหลี่ยมจตุรัสลนไฟให้อ่อนตัว
แตกยาก ช้อน ๒ ช้อน ห่อขยำโดยวางใบตองลงในชาม ทำให้มีความนุ่มตรงกลางแล้ว
ตักแกงใส่ รวบริมใบตองชั้นผูกมัดด้วยเชือกกล้วยให้แน่น แล้วตัดเหนือจุกที่มัดไว้ให้
เรียบร้อย ถ้าเป็นของแห้งก็ห่อใบตองธรรมดา กลัดไม้กลัดแล้วก็ใส่มาในบาตร ส่วน

ข้าวก็ใช้หุงข้าวไม่เช็ดน้ำ ใส่ลงในก้นบาตรก่อนของอื่น (อยากเล่าเรื่องข้าวไม่เช็ดน้ำ สักเล็กน้อย เดิมที่บ้านก็หุงข้าวเช็ดน้ำธรรมดา เจ้าคุณพี่บอกว่าในหลวงเสวยข้าวหุงไม่เช็ดน้ำ รับสั่งว่าของดี ๆ ในข้าวกลับเอาไปให้หมากิน คนกลับกินกาก เจ้าคุณพี่มาสั่งให้ทางบ้านหุงข้าวไม่เช็ดน้ำบ้าง แม่ข้าวหุงใส่บาตรเช้าก็ให้หุงไม่เช็ดน้ำ เล่นเอาข้าพเจ้าและเด็ก ๆ ที่มีหน้าที่หุงข้าวแยะไปพักหนึ่งกว่าจะชำนาญ ชำร่วยระยะนั้นใช้หม้อทองเหลืองหุงข้าวด้วย กว่าจะหมูนตจนข้าวสุกทุล็กทุเลอย่างยิง บางวันง่วงงันหลับหน้าเตาไฟไม่ทันหมูนตจนข้าวเดือด ข้าวใหม่ทั้งหม้อ ต้องรับหมากินข้าวใหม่เป็นการลงโทษ) เวลานั้นของเจ้าคุณที่ปกตลงมือ ๔ โมงเช้า (๑๐.๐๐ น.) กว่าเสร็จก็ราว ๕ โมงครึ่ง (๑๑.๓๐ น.) นับเป็นเวลานานพอคู้ ทั้งนี้เพราะเจ้าคุณพี่ต้องเคี้ยวอาหารให้ละเอียดเท่าที่จะเคี้ยวได้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการช่วยกระเพาะไม่ให้ต้องทำงานหนัก ถ้าอาหารหยาบ กระเพาะก็เหนื่อยมากเสียเวลา จึงยอมเสียเวลาเสียแต่ตอนในปากดีกว่า

ระยะต่อมา เมื่อไม่ได้มาบิณฑบาตรที่บ้านก็คงใช้อาหารตามที่กล่าวมาแล้ว ใช้ภาชนะชั้นอลูมิเนียมใบใหญ่ ๆ ตักใบตองรองก้นชั้น แล้วตักข้าวใส่ลงไป ส่วนกับข้าวและของหวานก็ห่อวางลงไปข้างบนเช่นเดียวกับที่ใส่บาตร เมื่อจัดของลงชั้นเรียบร้อยแล้วก็ตักใบตองกลม ๆ ปิดปากชั้น ห่อด้วยผ้าเหลืองสี่เหลี่ยมชั้นหนึ่ง แล้วห่อทับด้วยผ้าขาวอีกชั้นหนึ่ง ให้เต็มนำไปถวายต่อนก่อนลงโบสถ์หรือออกจากโบสถ์ตอนเช้า ใช้ชั้นสองใบสับเปลี่ยนกัน

ระยะต่อมา เริ่มแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ เจ้าคุณพี่พ้นชำระตุมาขึ้น ไม่สะดวกในการขบเคี้ยวประกอบกับเห็นว่า การทำอาหารเจเป็นภาระไม่น้อยไปกว่าอาหารธรรมดา เป็นภาระแก่ผู้จัดทำ จึงให้จัดทำอาหารใหม่ เป็นอาหารข้าวกับถั่ว สำหรับข้าวนั้น ใช้ข้าวสารล้างสะอาด ถั่วเขียวล้างสะอาดเช่นกัน ส่วนละเท่ากัน ล้างแล้วตากแดดให้แห้งบดเป็นผง เวลาจะทำให้สุก ตวงข้าว ถั่ว บดผงปริมาณเท่าที่สั่งใส่กระทะทองใส่น้ำพอควร กวนให้สุก แล้วตักใส่ปั้นโตะอลูมิเนียมหนึ่งอีกครั้งหนึ่งใช้แทนข้าว ส่วนกับก็ใช้ถั่วต่าง ๆ มี ถั่วเหลือง ถั่วแดง ถั่วดำ ถั่วขาว ถั่วลิสง ต้มรวมกัน กะว่าจะใช้ได้สัก ๖-๗ วัน ต้มเปื่อยดีแล้วไม่ให้ละเอียดใส่กะทะกวน ปรงรสเปรี้ยว เค็ม

หวาน ด้วยส้มมะขามเปียก เกลือ น้ำตาลทรายแดง ปรุงรสให้กลมกล่อม กวนจนแห้ง อาหารกวนนี้ใช้แทนกับข้าว สำหรับของหวานใช้กล้วยน้ำว้า ๓ ผล และผลไม้ อย่างอื่นที่ไม่แข็ง เช่น มะละกอ มะม่วงสุก ส้มโอ ส้มเขียวหวาน นอกจากนั้นก็ มีมะนาว ๖—๘ กลีบ สุกแต่ผลเล็กใหญ่ แกะเอาแต่เนื้อ และมีใบไม้สีเขียวตำ มีขนาดผลมะนาวขนาดกลาง อาหารที่เปลี่ยนใหม่นี้ไม่ใช้ภาชนะชั้นอลูมิเนียม เปลี่ยนเป็นกระโหลกขนาดเขื่อง (หามะพร้าวขนาดที่ต้องการ ปอกเปลือก ขัดสะอาด เลื่อยตัดทางที่มีรูออกทำเป็นฝา ชูตเนื้อทิ้ง ขัดภายในตัวกระโหลกและฝาให้สะอาด ฝามีรูใช้เทียนสีฝังอุด) การบรรจุอาหารลงกระโหลก ใส่ข้าวกับถั่วที่ใช้แทนข้าวลงไปก่อน กั้นกระโหลก เอาใบตองบีตรองลงไป เอาถั่วกวนที่ใช้แทนกับข้าวใส่ลงไป เอาใบตองรองคั้นอีก วางกล้วยและผลไม้ที่ใช้เป็นของหวานลงไปพร้อมกับมะนาว ส่วนฝาบปิดที่เอาใบไม้สีเขียวตำให้ละเอียดใส่กลงไป ปิดฝากะโหลกห่อผ้าสองชั้น มัดด้วยเชือกสีเหลือง ระยะนี้มีการขลุกขลักอยู่บ้าง ผู้ส่งเป็นเด็กข้างบ้าน ชื่อ นายพรหม ๗ ใช้จักรยานขี่มาส่ง โดยเอากระโหลกผูกวางบนตะแกรงท้ายรถ โดยที่กระโหลกมีลักษณะ ก้นเป็นส่วนโค้ง วางไม่แนบสนิทกับตะแกรงรถ บางวันผูกไม่แน่นดี กระโหลกอาหาร ก็คลายจากเชือก ตกหล่นลงไปกลิ้งอยู่กลางถนน ตอนจะเอาไปถวายอาหารก็ปนกัน เลอะเทอะ ต้องเอากลับบ้านรีบทำไปถวายใหม่ นับเป็นวิบากพอดู กระโหลกก็ใช้สองใบ สับเปลี่ยนกัน

ระยะต่อมา คือระยะสุดท้าย ส่วนมากผู้ส่งเป็นนักเรียน เจ้าคุณพีจึงสั่งให้ทำ ภาชนะใส่อาหารใหม่ เป็นกล่องอลูมิเนียมรูปแบน เหมาะที่จะใส่รวมไปในกระเป๋า หนังสือ ส่วนอาหารก็เปลี่ยนบ้างเล็กน้อย ซึ่งอาหารระยะหลังนี้ เน้นนานมาถึงรวม ๒๕ ปี จนถึงก่อนวันมรณะภาพ

อาหารประกอบด้วย

๑. มะนาว ผลขนาดกลาง แกะเอาแต่เนื้อเป็นกลีบ ๆ ๖—๘ กลีบ (เพิ่มลดตามขนาดของผลเล็กหรือใหญ่)

๒. ใบไม้สีเขียว (ใช้ใบไม้ที่รับประทานได้) ตำละเอียด ใช้ขนาดประมาณ เท่าผลมะนาวขนาดกลาง (โดยปกติใช้ใบฝรั่ง เพราะมีต้นอยู่ที่บ้าน แต่จะใช้ใบไม้อื่น เช่น ใบสะเดา ใบกะฐิน ใบมะม่วง ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบก้ามปู ฯลฯ ก็ได้)

- ๓. อาหารกวน ใช้แทนกับข้าว
- ๔. ถั่วเขียวและข้าวสาร ผสมส่วนเท่ากัน โม่ละเอียดใช้แทนข้าว
- ๕. มันเทศ^{ขุ่น}
- ๖. กล้วย^{ขี้}นาวา

๗. ของหวาน ขนมกวนแห้งๆ เช่น ถั่วกวน เผือกกวน มันกวน ข้าวตุก ฯลฯ
 อาหารกวน ข้อ ๓ ประกอบด้วย ถั่วแดง ถั่วดำ ถั่วขาว ถั่วเหลือง และ
 ถั่วลิสง ส่วนเท่าๆ กัน รวมต้มให้เปื่อย โม่ละเอียด ใส่กะทะกวน ผสมเกลือ น้ำตาล
 ทรายแดง และส้มมะขามเปียก ประุงรสให้กลมกล่อม กวนจนแห้ง คราวหนึ่ง ๗ เก็บไว้
 ใช้ได้ประมาณ ๑ อาทิตย์

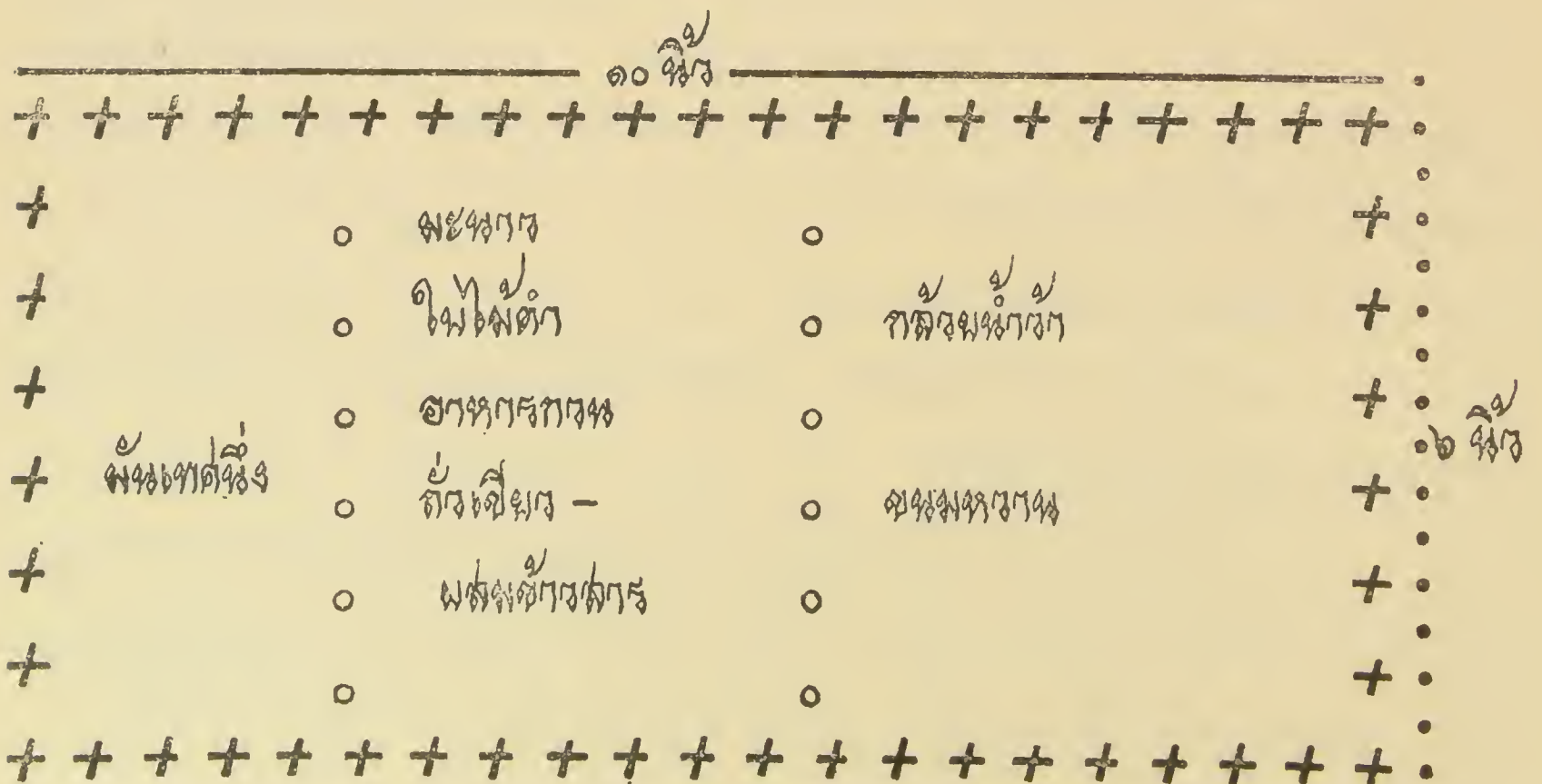
ภาชนะใส่อาหาร กล่องอลูมิเนียมมีฝาปิดสีเหลืองพื้นผ้า หนาประมาณ ๑ นิ้ว
 กว้างประมาณ ๖ นิ้ว ยาวประมาณ ๑๐ นิ้ว

เตรียมอาหารเพื่อจัดลงในตอนเช้า มันเทศล้างสะอาดไม่ปอกเปลือก
 ตัดเป็นชิ้น ๗ พอใส่กล่องได้ ๙ ชั้น ใส่รังถึง

ตวงถั่วเขียวผสมข้าวสารที่โม่ละเอียดไว้ตามข้อ ๔ ราว ๓ ถ้วยตะไลขนาดใหญ่
 ผสมน้ำพอสมควร ใส่กะทะทองกวนจนสุก ตักใส่ปิ่นโตอลูมิเนียมวางลงในรังถึงหนึ่งรวม
 กับมันเทศ

ปิดฝารังถึงหนึ่งจนมันเทศสุก

จัดแบ่งช่องกล่องใส่อาหาร

- ใช้ใบทองรองกล่องเสียก่อน — กะแบ่งกล่องเป็น ๓ ช่องเท่ากัน แล้วจัดอาหารลงกล่อง
ดังนี้
- ช่องซ้าย — วางมันเทศหนึ่ง ๕ ชิ้น
- ช่องกลาง — วางมะนาวลงตรงกลาง กลบด้วยใบไม้ตำ กลบด้วย
อาหารกวนตามข้อ ๓ กลบด้วยถั่วเขียวผสมข้าวสาร
ตามข้อ ๔ ซึ่งหนึ่งสุกแล้ว
- ช่องขวา — ตอนบนวางกล้วยน้ำว้าปอกแล้ว ตัดแบ่งไม่ให้ขาด
จากกัน ผลละ ๓ ท่อน รวม ๓ ผล ตอนล่างวาง
ของหวาน ๕ คำ

เสร็จแล้วตัดใบทองปิดอาหารที่จัดเสร็จเรียบร้อยแล้วนี้ ปิดฝากล่อง ฝากล่อง
จะสูงกว่าฝากล่องราวครึ่งนิ้ว เสร็จแล้วห่อด้วยผ้าเหลือง มัดด้วยเชือกสีเหลือง ห่อ
ด้วยพลาสติกสีขาว มัดด้วยเชือกสีแดง ใส่ลงในถุงพลาสติก (เพราะระยะนี้ใช้ถุง
พลาสติก) รัดยางเรียบร้อยส่งมาถวายเป็นประจำทุกวัน ในเวลา ๘.๐๐ น.

สำหรับอาหารกวน ที่ใช้แทนกับข้าวในข้อ ๓ ต่อมาภายหลังปรากฏว่าใน
ระยะวันที่ ๖—๗ มักจะไม่ค่อยดี เพราะเป็นของกวน พอกระทบอากาศร้อนจัด จะเป็น
เหม็น กลิ่นรสเปลี่ยนไป จึงต้องเปลี่ยนเป็นใช้น้ำตาลทราย เกลือป่น น้ำพริกเผา
ห่อใบทองแยกเป็นห่อ ๆ รวม ๓ ห่อแทน และเพิ่มปริมาณข้าว—ถั่วเขียวกวนที่ใช้แทน
ข้าวชั้นบางเล็กน้อย

ต่อมาก็มีข่าวเล่าลือว่าเจ้าคุณที่ปลุกเสกพระเครื่อง มีท่านที่เคารพนับถือ
เจ้าคุณพี่ส่วนมากมีความสงสัย เพราะเจ้าคุณพี่ไม่ใช่ศิษย์นั้นถอมัน เมื่อทราบที่ท่าน
ปลุกเสกพระซึ่งขัดกับความไม่ยึดถือ ข้าพเจ้าก็ไปนมัสการถามถึงเรื่องนี้ ท่านก็บอกว่า
พระที่ปลุกเสกนั้นท่านไม่ได้เป็นผู้ทำขึ้น เพราะท่านเชื่อในหลักกรรม ใครทำกรรมดี
ผลของความดีก็คุ้มครองอยู่แล้ว สิ่งอื่นนั้นไม่ใช่เนื้อหาของพุทธศาสนา ท่านไม่เคย
คิดมาก่อนว่าจะปลุกเสก แต่มีพระในวัดและฆราวาสไม่น้อย ที่เคารพนับถือเจ้าคุณพี่
มีเจตนาดีทำขึ้น ได้นำมาขอร้องให้ช่วยใช้พลังปลุกเสก เพื่ออนุชนรุ่นหลังมีไว้เป็น
อนุสรณ์ และทั้งจะขายนำเงินไปสร้างโบสถ์ และโรงเรียนเป็นการสร้างกุศล

เมื่อใดทราบจากเจ้าคุณพี่เช่นนี้แล้ว ก็คิดว่าหากตัวข้าพเจ้าเองเป็นอย่าง
 เจ้าคุณพี่เหตุการณ์เช่นนี้ ข้าพเจ้าก็ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร ข้าพเจ้าก็ไม่ออก เพราะ
 ท่านเคยปฏิเสธเรื่องเครื่องรางของขลังเมื่อมีผู้มาขอก่อนแล้ว ว่าท่านไม่มี ของดีอยู่ที่ตัว
 ที่ใจของเราทุกคน แต่นี่ท่านไม่ได้ทำเอง มีผู้ทำมาด้วยความหวังดี เพราะรู้ว่าระยะนี้
 ท่านเจ้าคุณพี่รู้สึกจะเบื่อสังขาร หากเมื่อท่านทิ้งสังขารจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ไม่มีอะไร
 เหลือไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้ ผู้ทำอยากให้มีอนุสรณ์ของท่านอยู่ไว้ในแผ่นดินไทย ทั้งยัง
 มีประโยชน์แก่ชาติ และแก่ผู้ยังไม่บรรลุนิพพาน อยากได้ไว้เคารพบูชา จึงได้เห็นดี
 เห็นชอบ พวกนั้นสร้างพระให้ท่านใช้กำลังปลุกเสกทั้งขเข้มให้เหตุผลว่า ยุคนั้นบ้านเมือง
 คับขัน ชาวไทยส่วนมากต้องการกำลังใจเพื่อป้องกันรักษาชาติ พระศาสนา พระมหา
 กษัตริย์ หากมีสิ่งยึดถือเป็นพลังใจที่จะช่วยชาติได้ทางอ้อม ทั้งจะเป็นเครื่องคุ้มกันให้
 กำลังเข้มแข็งขึ้น ด้วยเหตุผลเหล่านี้ พระเจ้าคุณนรรัตน ฯ จึงได้เกิดขึ้น ถึงแม้ท่าน
 จะจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ยังมีอนุสรณ์แทนตัวท่านตลอดไป และจะจำหน่ายนำเงินมาสร้าง
 บุญกุศล สร้างโบสถ์ สร้างโรงเรียน นี่เป็นต้นเหตุที่ข้าว่า ท่านเจ้าคุณพี่สร้างพระ
 บุตรชายคนที่สามของข้าพเจ้าได้ไปหาเจ้าคุณลุง เพื่อขอพระที่ปลุกเสก แต่
 ท่านบอกว่าไม่ใช่พระของท่าน ถ้าอยากได้ก็ไปซื้อ เขาทำขายไม่ได้ทำแจก ตกกลางลูกชาย
 ข้าพเจ้าก็ต้องไปซื้อเช่นเดียวกันกับผู้ที่ยอยากได้ ส่วนข้าพเจ้าตกหนัก เพราะเป็นน้องชาย
 คนเดียวของท่าน พบหน้าคนรู้จักก็มักจะขอแต่พระเจ้าคุณพี่ปลุกเสก และคนส่วนมาก
 นิยม เพราะถือว่าท่านบริสุทธิ์ มีพลังจิตสูง คงจะเป็นพระที่ดีต่อไป ผลที่สุด ข้าพเจ้า
 ก็ต้องลงทุนซื้อเช่นเดียวกัน แต่เพื่อสำหรับไว้แจกเพื่อนที่คอยทวง ข้าพเจ้าคิดว่า
 การปลุกเสกเจ้าคุณพี่คงไม่ยินดียินร้าย แต่คนส่วนมากคิดว่าเพียงแต่ท่านแตะต้องก็
 ศักดิ์สิทธิ์ เพราะท่านมีพลังจิตสูง ใจบริสุทธิ์ จึงมีผู้นิยมมาก นับว่าเป็นของขลัง
 ในเวลานั้น

เมื่อเจ้าคุณพี่เริ่มอาพาธ โดยเป็นเม็ดที่คอ ก็ส่งอาหารมาถวายตามปกติเรื่อยมา
 วันหนึ่งอาหารส่งมาถวายไม่ฉ้น ส่งกลับไป ในตอนเย็นข้าพเจ้าจึงไปวัดทราบว่ามีเม็ดที่คอ
 แตกเป็นแผล และมีโกศและคุณหมอไปบุลย์ปฏิบัติอยู่ เจ้าคุณพี่บอกว่า อาหารแห่ง

ที่เคียงฉันอยู่เต็ม ฉันไม่สะดวก กลืนยาก พี่เลื่อนได้จัดทำอาหารน้ำ ๆ เป็นซุบ และอาหารอ่อน ๆ ส่งมาถวาย คุณตรีฯ ทำถวายมานานแล้ว ให้พี่เขาทำถวายเป็นการฉลองศรัทธาเสียบ้างก็ดี จะอยู่ฉันได้อีกไม่กี่วัน ถ้าจะทำถวายมากให้ทำอาหารอย่างเหลว ๆ ใช้หลอดดูดได้ ข้าพเจ้าก็ยังจัดทำอาหารแบบซุบ ถวายไปแทนอาหารเต็ม ระยะหลังนี้มีเวลา ๕๐ วันเศษ.

นึกและเขียนมาได้เพียงนี้

ตรี จินตยานนท์

๒๘ พ.ย. ๒๕๑๔

เมื่อจบตอนบันทึกของคุณตรี จินตยานนท์เพียงเท่าที่บันทึกแล้ว ข้าพเจ้ามาคิดดูก็อยากทราบว่า มีผู้ใดที่ได้ไปรู้เห็นเวลาตอนที่ท่านเจ้าคุณนรรัตนฯ มรณภาพ อยากจะได้ความรู้เพิ่มเติมลงในบันปลายของเรื่องให้สมบูรณ์เรียบร้อย

ข้าพเจ้าจึงได้ไปนมัสการเรียนถามท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภณ ที่วัดเทพศิรินทราวาส ก็ได้ทราบว่านายแพทย์ไพบุลย์ บุชปธำรง เป็นนายแพทย์ผู้เดียวที่ท่านยอมให้ทำแผล ได้เข้าไปในกุฏิท่านพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิตกับพระมหาเสริม และคุณโกศล บัณฑิตสุนทร ในวันที่ท่านมรณภาพ

เมื่อทราบเช่นนั้นข้าพเจ้าอยากทราบจากปากของนายแพทย์ไพบุลย์ และได้ไปที่สำนักแพทย์ไพบุลย์คลินิกซึ่งอยู่ที่ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ครั้งแรกข้าพเจ้าไปแต่ไม่พบหมอและไม่ทราบว่าเมื่อไหร่หมอมจะกลับมา ครั้นจะรอก็ไม่มีเวลา ทั้งไม่แน่ใจว่าจะได้พบหรือไม่

ต่อมาข้าพเจ้าก็ได้ไปที่สำนักงานแพทย์ไพบุลย์คลินิกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๔ เวลา ๑๖.๐๐ น. ก็ได้ทราบว่าหมอมจะมาประมาณ ๑๗.๐๐ น. หรืออาจช้าไปบ้าง ข้าพเจ้าจึงตกลงใจต้องรอเวลาพบหมอให้ได้แม้จะต้องคอยนานกว่านี้

ที่สุดในวันนั้นข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสได้พบ พ.ต. นายแพทย์ไพบูลย์ บุชป-
 ธีรัง ตามที่ได้ตั้งใจไว้ เมื่อหมอบทราบความตั้งใจที่ข้าพเจ้าขอทราบเรื่องในการมรณภาพ
 ของท่านพระภิกษุพระยานรรัตน ฯ แล้ว หมอมีความยินดีและได้กรุณาเล่าแต่เริ่มต้น
 ครั้งแรกว่า เวลานั้นเป็นหมอบประจำอยู่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ฯ และคิดอยากบวช
 จึงได้ถามท่านผู้รู้ในการบวชเรียนว่าจะบวชวัดไหน เพื่อเล่าเรียนศึกษาหาความรู้ทาง
 ธรรม ฉะนั้นจึงอยากหาอาจารย์ผู้ฝึกสอน ให้ความรู้ซึ่งทางปฏิบัติที่ถูกต้อง เพราะการ
 บวชเพียงระยะสั้นแต่ต้องการศึกษาธรรมให้มากให้รู้เท่าที่สามารถจะเรียนได้ ตามปกติ
 ส่วนมากผู้บวชมักจะนิยมวัดที่รู้จักกับพระดี หรือผู้ใหญ่คุ้นเคยนับถือกับท่านสมภาร
 เจ้าอาวาสวัดนั้น หมอเล่าต่อไปว่า แต่ผมอยากศึกษาเล่าเรียนหลักสัจธรรม จึงอยากหา
 วัดที่อาจารย์ดีสอนดีเข้าใจดี เมื่อมีผู้ชี้แนะนำว่าควรบวชวัดไหนวัดนั้นเพื่อศึกษาธรรม
 ที่มีชื่อหลายวัด แต่ผมก็ไม่รู้จักพระตามวัดที่มีผู้แนะนำสักวัดเดียว

ต่อมาพลโทสมุท ซาทินันท์ อดีตเจ้ากรมแพทย์ทหารบกได้กรุณาพาผมมา
 ฝากท่านพระครูบุญญาภรณ์ โสภณ และผมได้บวชอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาสเมื่อ พ.ศ.
 ๒๕๑๒ เป็นพระนวกะภิกษุ และผมเคารพท่านพระภิกษุพระยานรรัตน ฯ เมื่อทราบ
 ถึงประวัติการปฏิบัติธรรมของท่านมีความสะอาดบริสุทธิ์ มีพลังจิตเข้มแข็ง เข้าเย็น
 ลงโบสถ์ท่านไม่เคยขาด ผมก็เข้าไปกราบท่าน ก็ได้รับศีลรับพรจากท่านทุกครั้ง และ
 ผมก็เคารพบูชาท่านด้วยจิตใจเลื่อมใส ผมสังเกตว่าท่านเป็นเมตริมหอข้างซ้ายจึงคิด
 สงสัยว่าคงเป็นเนื้อร้าย แต่ท่านไม่ยอมให้แตะต้อง ไม่ยอมให้รักษา ท่านพูดว่าเมื่อ
 เป็นเองก็หายเอง เม็ดนั้นก็ค่อยโตใหญ่ขึ้น พอกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ฝีกแตก ผมรู้ว่า
 ท่านไม่ยอมให้รักษาและให้ทำแผล ท่านกลัวว่าจะไปทำลายเชื้อบักเตรีก็จะเป็นบาป ผม
 จึงถวายนยาเหลืองให้ท่านแต่ท่านไม่ยอมรับ ผมต้องอธิบายเรียนให้ท่านทราบว่า ยานี้ไม่
 ได้ฆ่าเชื้อไม่ได้รับการให้หาย เพียงแต่ทำให้ทุเลาความเวทนาเท่านั้น ผมได้พยายามอธิบาย
 ให้ท่านทราบถึง ๓ ครั้ง ท่านจึงรับยาเหลืองไว้ สังเกตดูว่าหากเราพยายามขอร้องท่าน
 จะขอทำแผลให้ท่าน และได้ผ่อนท่านครั้งที่ ๓ โดยเรียนให้ท่านทราบว่า การ
 ทำแผลก็ไม่ได้ทำให้หาย เพียงแต่บรรเทาความเวทนา และความสังเวชลงเท่านั้น

ท่านก็ยอม ผมได้พบก่อนเนื้อเท่าปลายหัวไม้ขีดไฟหลุดออกมาตามขอบริม ๆ ในระหว่างที่ถวายการทำแผลให้ท่าน ผมได้นำมาให้ นายแพทย์ภิญโญ ศิริพันธ์ ที่สถาบันพยาธิทหารบก ปรากฏว่าเป็นโรคนเนื้อร้าย SQUAMOUS CELL CARCINOMA ก่อนที่จะทำแผลผมได้พบกับคุณจำเนียร บัณฑิตสุนทร หลานสะใภ้ท่านเจ้าคุณนรรัตน ๆ ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า บอกผมว่าเวลานี้แผลที่คอพระภิกษุพระยานรรัตน ๆ ใหญ่ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ผมรีบไปคอยท่านที่จะลงโบสถ์สวดมนต์เสร็จแล้ว ผมจึงได้ขอทำแผลเพราะรู้สึกจะเป็นเนื้อร้าย ครั้นจะบอกตรง ๆ ว่าเป็นมะเร็งก็กลัวพระเณรอุบาสกอุบาสิกาและท่านที่เคารพจะพากันตื่นตกใจ

ท่านได้พูดกับผมว่า อาตมาให้หมอบำทำเป็นขวัญมือเป็นคนแรกและให้ทำเป็นคนสุดท้าย จะไม่ให้ใครได้ทำอีก พูดเสร็จท่านก็เอนกายลงกับอาสนสงฆ์ วันนั้นผมได้เห็นแผลที่คอท่านนั้น หากเป็นบุคคลธรรมดาสามัญแล้วจะเจ็บปวดสาหัสไม่สามารถจะทนได้ ที่จะไม่ร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวดอย่างแสนทรมาน และต้องล้มหมอนนอนเสื่อ สังขารไม่สามารถจะทนเดินไปไหนได้ แต่ท่านก็ยังมีอาการปกติเหมือนเป็นธรรมดาคล้ายว่าไม่มีความรู้สึกทรมานในการเจ็บปวดครั้งนี้ เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ที่ผมได้เห็นได้พบมา เมื่อผมถาม ท่านก็บอกว่าไม่รู้สึกเจ็บปวดเฉย ๆ เพียงรู้ว่าเป็นเหมือนมีก้อนอะไรมาติดอยู่

เมื่อทำแผลให้ท่านเสร็จเรียบร้อย ท่านก็สวดมนต์อุทิศแผ่ส่วนกุศลถวายแก่พระมหากษัตริย์ในวงศ์จักรีทุกพระองค์ เสร็จแล้วท่านก็ยังนั่งพูดกับผู้ที่ยังไม่กลับมีทั้งพระและฆราวาสยังอยู่ในโบสถ์ ท่านยังพูดกับผมว่า “หมอบำ อันความตายและการพลัดพรากจากกันนั้นเป็นธรรมดา และเป็นไปตามธรรมชาติเขาตายกัน นับแต่ครั้งบูยาตายาย แต่โบราณกาลตลอดมา ถ้าเราพิจารณาให้ดีก็จะรู้ว่า การตายไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าสยดสยองอย่างคนส่วนมากคิด คนเราเกิดมากก็ต้องมีสังขารเป็นที่อาศัย สังขารก็มีเวลาอยู่อย่างจำกัด ย่อมจะมีเสื่อมมีทรุดโทรมเป็นไปตามกาลเวลา ความตายไม่ได้เป็นสิ่งที่หายไปไหน หากเป็นเพียงเปลี่ยนจากภพหนึ่งไปเกิดอีกภพหนึ่ง อุปมาเหมือนหมอบำกับอาตมาซึ่งอยู่ในเวลาปัจจุบันเดี๋ยวนี้กำลังสนทนา เวลาที่ดับผ่านไปทุกวินาทีทุกชั่วโมง และหมอบำได้ทำ

แผลให้อาตมา ประเดี้ยวหมอกก็จะต้องกลับไปบ้านและอาตมาก็กลับไปกุฎิ และทุกคนก็ได้พากันกลับไปที่อยู่ของตน

นี่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เราต้องจากกัน เราได้พลัดพรากกันแต่เรายังมีชีวิตมีสังขารร่างกาย เมื่อเราไปแล้ว แต่ที่นี้ที่เราได้มาร่วมสนทนาก็จะว่างเปล่าไม่มีหมอกไม่มีอาตมา และไม่มีใคร เพราะต่างแยกกันไป รู้ว่าเรายังมีชีวิตอยู่ทุกคน อาตมาก็อยู่ที่กุฎิหลังจากที่ได้นั่งสนทนากัน แต่เวลานั้นก็ได้ผ่านดับไปตามโมงยาม เวลาไม่กลับมาอีก เป็นอดีตหมอกก็เช่นเดียวกันก็ต้องนึกว่าวันนี้ได้ไปทำแผลให้อาตมา และได้สนทนากันในโบสถ์ที่วัดเทพศิรินทราวาส แต่เวลานั้นได้ผ่านไปเป็นอดีต ไม่กลับมาใหม่ เราก็มืดแต่ความทรงจำเหลือไว้เท่านั้นแต่เราก็คิดถึงกันได้ทางใจ การตายก็เหมือนกันเป็นการจากไปไม่ได้สูญไปไหนยังคงอยู่ หากแต่เปลี่ยนจากสภาวะปัจจุบันนี้ไปอยู่อีกสภาวะหนึ่งซึ่งยากที่จะอธิบายให้เข้าใจได้ง่าย ๆ และเราก็ยังสามารถระลึกถึงกันได้ อย่าเข้าใจว่าสูญสิ้นไป ความตายความเกิดนั้นมีอยู่ตลอดเวลา”

ผมได้พิจารณาคุณแล้ว คำพูดของท่านนั้นรู้สึกว่าคุณกำลังจะเบิอสังขารที่จะอยู่ต่อไป

ต่อมาได้ทราบตอนเช้าวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔ หลานของท่านได้นำอาหารมาส่งเวลา ๘.๐๐ น. ได้เห็นท่านยืนอยู่บนกุฎิตรงหน้าต่างและโบกมือแล้วท่านสั่งว่า ให้เอาอาหารนั้นให้เอากลับไปเถิดวันนี้ท่านไม่ฉันอาหาร และสั่งให้ช่วยบอกพระที่อยู่ใกล้กุฎิของท่านว่า วันนี้ท่านจะไม่ลงโบสถ์ การไม่ลงโบสถ์ของท่านนั้นเป็นเรื่องใหญ่ ทำให้พระเณรและประชาชนที่เลื่อมใสเคารพนับถือบูชาท่านด้วยจิตศรัทธาพากันวิตกไม่สบายใจ

และเมื่อตอนเย็นท่านเจ้าคุณนรรัตน ฯ ท่านก็ยังไม่ลงโบสถ์ พระเณรและประชาชนต่างก็เป็นทุกข์ร้อนเพราะท่านเคยบอกว่า ถ้าท่านขาดทำวัตรเมื่อใดก็หมายถึงอาตมาสนลมหเมอนน ฉะนนเย็นวันศุกร์ที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๔ ก็มีผู้วิตกเป็นห่วงท่านมากเวลานั้นมีผมที่ไปเยี่ยมท่านอยู่ด้วยและเป็นหมอกคนเดียวที่ท่านเคยกล่าวข่าได้ถึง ๓ ครั้งว่าหมอกคนเดียวที่จะทำแผลให้อาตมาเป็นคนแรกและคนสุดท้าย ยังตั้งกองอยู่ในหูไม่รู้ลืม

ทำให้ผมรู้สึกวิตก ยิ่งเป็นโรคเนื้องายหรือมะเร็งแล้วก็ไม่มีความว่าคนดีคนชั่ว ฉะนั้นผม
กับคุณโกศล บัณฑิตสุนทร หลานชายท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ และพระมหาเสริม ซึ่ง
พระมหาเสริมท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ สั่งให้เข้ากุฏิได้ถ้ามีอะไรผิดปกติ สำหรับผมในฐานะ
เป็นหมอเคยทำแผลให้ท่าน ส่วนพระเณรและอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายก็ยังไม่ยอมเข้า
กุฏิ คอยฟังข่าวอาการของท่านด้วยความเป็นห่วงและร้อนใจเพราะท่านห้ามผู้อื่นเข้า
ทุกคนก็เคารพคำสั่งของท่านไม่ละเมิด

พระมหาเสริมเมื่อเข้าไปแล้ว ในกุฏิของท่านไม่มีไฟใช้นอกจากจุดเทียนสอง
ท่านมหาเสริมต้องใช้ไฟฉายส่องทาง ท่านมหา ก็เปิดมุ้งของท่านเข้าไปดูนึกว่าท่าน
คงหลับ ก็เห็นท่านจำวัดในท่าปกติหงายมือคงจะพนมอยู่เหนืออกก่อนหมดลม เมื่อ
พิจารณามหาเสริมสะอึกตกใจ เวลาผ่านไปสักครู่ท่านก็ตั้งสติได้ มาตามให้ผมเข้าไปใน
กุฏิเป็นคนที ๒ ติดตามด้วยคุณโกศล เมื่อผมได้เข้าไปตรวจดูก็รู้ว่าท่านสิ้นลมไปนานแล้ว
เพราะมือที่พนมอยู่ตกห่างจากตัวแต่ก็ยังมืท่าพนมมือ เราต่างก็หันหน้ามามองดูตากัน
ว่าเราจะทำอย่างไรดี แล้วก็ตกลงกันว่าเราจะต้องปิดเป็นความลับไว้ก่อนอย่าเพิ่งเปิด
เผยให้ผู้อื่นทราบ เราด้วยกันแต่เพียง ๓ คนและควรปิดคุณจำเนียรไม่ให้รู้ในเรื่องนี้
เพราะว่าผู้หนึ่งหากรู้อะไรอย่างนี้แล้ว คงเสียอกเสียใจปิดความลับไม่อยู่เรื่องก็จะแตก
ความตั้งใจที่จะปิดเป็นความลับก็จะเสียหมด การที่เราตกลงใจปิดไว้เป็นความลับก่อน
เหตุผลก็คือในรุ่งขึ้นที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔ พวกสานุศิษย์ของท่านพระครูอุดม
คุณาทร มีมุทิตาจิตจัดงานฉลองแสดงความยินดีที่ท่านอาจารย์พระครูอุดมคุณาทร ได้
รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระอุดมสารโสภณ ฉะนั้นหากท่านเจ้าคุณอุดมสารโสภณทราบ
เรื่องการมรณภาพของพระภิกษุพระยานรรัตน์ ฯ แล้ว ท่านคงไม่ยอมให้พวกศิษย์มีการ
ฉลองเด็ดขาด เพราะท่านเจ้าคุณอุดม ฯ ท่านเคารพนับถือพระภิกษุพระยานรรัตน์ ฯ
มาก ทงถือว่าพระภิกษุพระยานรรัตน์ ฯ มีพระคุณกับท่านมากมาย งานที่ถูกศิษย์ลูกหา
เตรียมการลงทุนลงแรงไว้อย่างใหญ่โตก็ต้องเลิกล้ม เสียพิธีและเสียน้ำใจแทนที่จะ
แสดงความยินดี

เมื่อคิดแล้วว่า ถึงเวลาจำเป็นที่จะยอมให้ข้าวนี้ออกไปก่อนงานฉลองไม่ได้ ผมจะต้องแสดงละครนอกพิเศษ ซึ่งเราทั้งสามจะต้องร่วมใจกัน แต่คิดว่าท่านมหาเสริมท่านเป็นสงฆ์ท่านไม่ต้องร่วมแสดงเพียงแต่ไม่ต้องพูด ผมรับบทแทนทุกอย่าง แต่การแสดงครั้งนี้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เมื่อเรารอคงกันแล้ว ผมก็ต้องเป็นตัวเอกในฐานะผมเป็นแพทย์จะต้องแสดงกิริยาท่าทางให้แนบเนียน เพื่อมิให้พระเณรและผู้ที่เคยรพทั้งชายหญิงที่กำลังออกคองฟังข่าวอย่างร้อนรนที่หน้ากุฏิ ซึ่งต่างก็มีความรู้สึกไปต่าง ๆ การแสดงของผมครั้งนี้เป็นครั้งแรกในชีวิตที่คำพูดและกิริยาท่าทางกับจิตใจไม่ตรงกัน แต่ก็ต้องแสดงด้วยความจำเป็น เมื่อผมได้แถมประตูค้อย ๆ เดินออกมาเป็นคนแรก ทั้งพระเณรและพวกสัปบุรุษและสีกากำลังกระหายที่จะรอฟังข่าวรายงานของผมถึงอาการท่านเจ้าคุณ ๆ จะเป็นอย่างไร

เมื่อผมเดินออกมาก็ต้องแสดงกิริยาและสีหน้ายิ้มย่องแสดงในปฏิกริยา เพื่อแสดงให้ทราบว่าไม่มีอะไรน่าวิตกทุกซักร้อน เมื่อเห็นกิริยาท่าทางของผมแล้วก็มีเสียงถามถึงอาการ ผมก็บอกไปว่า หายเป็นห่วงได้ไม่ต้องเป็นทุกข์เป็นร้อนไปเลย ผมทำแผลให้ท่านแล้ว ท่านต้องการพักผ่อนอีกวันก่อน ขออย่าให้ทุกคนรบกวนท่านโดยทำเสียงดังความจริงก็มีหลายท่านเป็นห่วงเพราะท่านไม่ได้ฉันอาหาร แต่การอดอาหารสำหรับท่านเจ้าคุณนร ๆ นั้นเกือบจะเป็นของธรรมดาผิดแต่ที่ท่านไม่ลงโบสถ์เข้าเฝ้าท่านนั้น ฉะนั้นการที่จะพูดเพื่อให้เข้าใจจึงไม่ยากนัก เพียงบอกว่าพรุ่งนี้เช้าก็จะไม่ให้ลงโบสถ์ เฝ้าก็พอจะทราบว่าท่านลงโบสถ์ได้หรือไม่ คำพูดพร้อมด้วยหน้าตายิ้มแย้มไม่มีอะไรแฝงไว้ให้สงสัย น้าหนักคำพูดของผมผู้เป็นหมอทำให้ทุกท่านที่อยู่ที่นั่งต่างก็โล่งใจ คลายวิตกกังวลเชื่ออย่างสนิทสนม ตลอดทั้งท่านเจ้าคุณอุคตมสารโสภณก็ไม่ได้สงสัย เมื่อผมได้พูดและบอกตามบทละครที่แสดงด้วยความจำเป็นแล้ว ผมก็ออกมาขึ้นรถกลับบ้าน แสดงให้เห็นว่าผมไม่มีอะไรเป็นห่วง หน้าตายิ้มแย้ม ผู้คอยฟังข่าวอาการของท่านก็ทยอยกันกลับ คลายความเป็นห่วงลงบ้าง นับว่าละครที่ผมแสดงจากนั้นด้วยความไม่สบายใจแต่ก็สำเร็จเรียบร้อย ทำให้ทุกคนเชื่อได้

เมื่อผมขับรถออกมาแล้วก็นึกคิดและละอายใจที่จำเป็นต้องบีตบังคับความจริงไว้ ผมไม่ได้กลับบ้านอย่างผมแสดง ผมพยายามขับรถวกเวียนถ่วงเวลาจนเกือบเที่ยงคืน แล้วผมก็วกกลับมาที่วัด จอดรถไว้ห่างไกล เป็นเวลาเงียบสงัด ผู้คนในวัดหลับนอนกันแทบหมดแล้ว ผมต้องคอยแอบไปหาท่านเจ้าคุณใหญ่ท่านเจ้าอาวาสและท่านพระครูบัญชาภรณ์โสภณ ได้แจ้งให้ท่านทราบเหตุผลว่าผมได้บีตบังเรื่องของเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ท่านได้มรณภาพแล้ว

ท่านเจ้าคุณใหญ่ฟังด้วยความสงบและเห็นใจที่ต้องทำเช่นนั้น เพื่อให้งานฉลองท่านเจ้าคุณอุทตมสารโสภณผ่านไปก่อน เพราะพวกลูกศิษย์ต่างกำลังชื่นชมยินดีเมื่อรุ่งขึ้นงานเริ่มแต่เช้าถึงเวลาบ่าย งานฉลองท่านเจ้าคุณอุทตม ฯ ผ่านไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงคิดว่าถึงเวลาแจ้งข่าวการมรณภาพของท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ให้ทราบ แล้วต่างก็ได้แพร่ออกมาภายนอกในบ่ายวันเสาร์ที่ ๙ นั้นเอง

ความจริงท่านมหาเสริมกับผมไปเห็นท่านนอนหงายอยู่ในท่าสงบ ผมได้พิจารณาดูสิ่งแวดล้อมและเหตุผลแล้ว เห็นร่างของท่านอยู่บนเสื่อมีผ้าห่ม เอามุ้งลง และมีไม้ทับไว้ทุกด้านเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมือนท่านจะรู้ล่วงหน้าอยู่ก่อนแล้วตอนเช้า ๘.๐๐ น. ท่านยังยืนที่หน้าต่าง บอกกับหลานผู้ส่งอาหารว่า วันหนึ่งฉันให้เอากลับไป ทั้งท่านยังให้ช่วยบอกพระที่อยู่ใกล้เคียงให้บอกว่า วันนี้ท่านงดไม่ลงโบสถ์ ท่านคงมรณภาพหลังจาก ๘.๐๐ น. แล้ว

ข่าวลือกันต่อแพร่ออกมาจากผู้ไม่รู้ไม่เห็นได้แต่เดาผิด ๆ ว่าท่านมรณภาพในห้องน้ำ ทั้งยังบอกว่าพระมหาเสริมกับผมได้พรางเรื่องไว้ โดยจัดแจงช่วยกันยกร่างที่หมอลมของท่านขึ้นไปชันบน เรื่องนี้ไม่เป็นความจริง พระมหาเสริมกับผมไม่ได้เคลื่อนไหวร่างของท่านเลย ผมขอรับรองด้วยความสัตย์จริง คนที่ไม่ได้เห็นมักจะเดาผิด ๆ ทำให้คนเข้าใจผิด ถ้าไปได้เห็นภายในกุฏิของท่านแล้วคงจะไม่พูดเช่นนั้น ผมขอพูดด้วยเกียรติลูกผู้ชาย เราไม่ได้ยกร่างของท่านเคลื่อนที่ไปไหนเลย ในกุฏิไม่มีไฟฟ้าใช้ มีแต่เทียน เวลานั้นประมาณ ๑ ทุ่ม แม้จะเดินตัวเปล่าก็แทบจะคลำกันแล้ว ดีไม่ดีหกล้ม นี่แหละครับมีคนมักจะกล่าวให้เข้าใจผิด ไม่นึกถึงความเสียหายจะเกิดขึ้น

ข้าพเจ้าฟังหมอล่าแล้วพิจารณาทุกเห็นใจจึงบอกว่า “ผมเชื่อที่หมอพุดนั้น เป็นความจริง เพราะคนพุดเขาไม่ได้เห็น คนที่เห็นเขาคงไม่พุด ผมเชื่อเพราะเหตุผล ของหมอล่างอย่างหนึ่ง และอีกอย่างที่ผมแน่ใจว่าท่านเป็นพระปฏิบัติธรรมบรรลุชั้นสูง ท่านรู้เวลา ท่านมาถอดกอลอนไว้ล่วงหน้าก่อน ซึ่งตามปกติท่านจะใส่กอลอน แสดงว่า ท่านได้เตรียมพร้อมจะสละร่างไป ท่านเป็นผู้ที่ไม่ประมาทมีสติย่อมจะไม่มรณภาพใน ห้องน้ำแน่นอน ฉะนั้นผมจึงคิดว่า คนที่พุดไม่เห็น คนที่เห็นไม่พุด หากผู้ฟังแล้วคิด พิจารณาด้วยสติปัญญาหาเหตุผลด้วยตนเองแล้วไม่มีใครเชื่อ หากผู้ฟังแล้วไม่คิดมักเป็น คนเชื่อง่ายก็คงมี เป็นเรื่องธรรมดาของแต่ละบุคคลและส่วนมากในยุคปัจจุบัน ความ จริงย่อมหนีความจริงไม่พ้น

ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณ พ.ต. นายแพทย์ไพบุลย์ บุชปธำรง ที่ได้ให้ความรู้ ที่ยังมีผู้สนใจอยากรู้อีกมาก นอกจากนั้นยังได้ทราบว่า ท่านพระภิกษุพระยานรรัตน ฯ ท่านได้อุทิศแผ่ส่วนกุศลถวายแก่พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ และได้ สวตมนต์แผ่ส่วนกุศลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมทั้งพระบรมราชินีนาถองค์ ปัจจุบันนี้ และพระญาติพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ทุกพระองค์ ตลอดทั้งสมเด็จพระเจ้า ลูกลูกยาเธอเจ้าฟ้าทุกพระองค์ด้วยสพสิทธิคาถา ภายหลังที่ทำแผ่ให้ท่านเสร็จแล้วทุกคืน นับว่าเป็นพระภิกษุที่หาได้ยากในยุคปัจจุบันนี้

มีหลายท่านทราบว่า ข้าพเจ้าจะเกี่ยวข้องกับการเขียนประวัติของท่าน “ธมฺม- วิทกุกโก” จึงถามข้าพเจ้าว่า “จริงไหมเขาลือว่าท่านบรรลุชั้นพระอรหันต์” ข้าพเจ้าได้ ฟังแล้วงงงเพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เกินความสามารถความรู้ที่ข้าพเจ้าจะตอบได้ ก็ได้แต่เปรียบให้ท่านฟังว่า ข้าพเจ้ามีความรู้เพียงชั้น ก.ข. ถ้าจะให้ตอบความรู้ชั้น อาจารย์มหาวิทยาลัยแล้วข้าพเจ้าก็ไม่มีทางจะตอบได้ เรียนไม่ถึง แต่ก็ได้ยินท่านผู้มี ความรู้ทางธรรมสูงท่านพุดเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเดาว่าจะผิดหรือถูก

แต่ข้าพเจ้าแน่ใจว่าเมื่อยังมีพุทธศาสนา มีพระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระ สัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ตราบไต่ ตราบนั้นแผ่นดินจะไม่ว่างเว้นพระอรหันต์ แต่เราไม่ สามารถจะรู้จะทราบได้ว่าองค์ใดท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วท่านนั้น

ข้าพเจ้ามิได้เขียนในเรื่องเกี่ยวกับอภินิหารและเรื่องกายทิพย์อย่างที่ชาวเล่าลือกันมามากมาย เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ เมื่อท่านได้รับและได้อ่านหนังสือเล่มนี้คงจะทราบแล้วว่า บัณฑิตสังฆารของท่าน พระธมฺมวิทกโก กำลังหรือได้แปลงสภาพเป็นเถาถ่านอัฐิไปหมดแล้ว โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จทรงพระราชทานเพลิง เป็นอันเสร็จเรียบร้อย เหลือไว้แต่ความดีที่ท่านได้ปฏิบัติเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ให้เราท่านระลึกถึงตลอดไป

ส่วนอัฐิของท่าน พวกเจ้าภาพได้ตกลงกันจะรวบรวมทั้งหมดบรรจุไว้ในเจดีย์ทองแดงรูปทรงพระปฐมเจดีย์ซึ่งสร้างไว้ที่วัดเทพศิรินทราวาส เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป นับว่าชาติไทยและชาวพุทธทั้งหลายได้สูญเสียพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและสูงด้วยความกตัญญู ซึ่งพวกเราไม่สามารถจะลืมท่านได้ตลอดกาล

โอบาท

ของ

ท่าน พระธมมวิทกโก

(เจ้าคุณนรรัตนราชมานิตย์)

วัดเทพศิรินทราวาส

๑. “PERSONAL MAGNET”

เรื่องที่มีคนเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจนั้น เป็นเพราะ คุณธรรมความดี ของตนเอง หลายประการด้วยกัน เป็นต้นว่า วัริยะ อุตสาหะ บากบั่น เข้มแข็ง แรงกล้า และ จิตใจเมตตากรุณาไม่เย่อหยิ่งจองหอง เป็นเหตุให้ผู้ที่แวดล้อมอยู่เกิด ความเมตตากรูณารักใคร่เห็นอกเห็นใจ คิดที่จะช่วยเหลือ

คนซึ่งมี กิริยามารยาทอ่อนโยน สุภาพน้อมนวล ย่อมเป็นที่เสน่หารักใคร่ ของคนที่ได้พบเห็นและพยายามที่จะช่วยเหลือ นี่เป็น Personal Magnet คือเสน่ห์ ในตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้น จึงพยายามรักษาคุณสมบัติดังกล่าวนี้ไว้ จะเป็นเครื่อง ช่วยตัวเองให้บรรลุความสำเร็จสมประสงค์ทุกประการ ทุกกาลเวลา ทั้งปัจจุบันและ อนาคต

๒. เมตตา

อย่ากลัว จงรักษาตัวให้บริสุทธิ์ ไม่มีอะไรทำอันตรายได้

จงจำไว้ว่า ถ้าปรารถนาความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น ก็ควร ส่งกระแสใจที่ประกอบด้วยความเมตตา และความเห็นอกเห็นใจไปยังท่านเหล่านั้น แล้วก็จะได้รับความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจจากท่านเหล่านั้นเช่นเดียวกัน นี่เป็น กฎของจิตตานุภาพ แล้วความสำเร็จทั้งหลายที่ปรารถนา ก็จะบังเกิดแก่ตนสมประสงค์ ทุกประการเป็นแน่นอน ไม่ต้องสงสัยเลย.

๓. สบายใจ

คำว่า “ไม่สบายใจ” อย่าใช้ และอย่าให้มีขึ้นในใจต่อไป Let it go, and get it out! ก่อนมันจะเกิด ต้อง Let it go! ปล่อยให้มันผ่านไปอย่ารับเอาความไม่สบายใจไว้ ถ้าปล่อยไปมันแอบเข้ามาอยู่ในใจได้ พอมีสติรู้สึกตัวว่าความไม่สบายใจเข้ามาแอบอยู่ในใจ ต้อง Get it out! ขับมันออกไปทันที อย่าเลี้ยงเอาความไม่สบายใจไว้ในใจ มันจะเคยตัว ที่หลังจะเป็นคนอ่อนแออดแอต ทำอะไรผิดพลาด นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ไม่สบายใจเคยตัว เพราะความไม่สบายใจนี้แหละเป็นศัตรู เป็นมาร ทำให้ใจไม่สงบ ประสาทสมองไม่ปกติ เป็นเหตุให้ร่างกายผิดปกติ พลอยไม่สงบไม่สบายด้วย ทำให้สมองทึบไม่ปลอดโปร่ง เป็น habit ความเคยชินที่ไม่ดี เป็นอุปสรรค กีดกันขัดขวางสติปัญญาไม่ให้ปลอดโปร่งแจ่มใส ต้องฝึกหักแก้ไขปรับปรุงจิตใจเสียใหม่ ทั้งก่อนที่จะทำอะไรหรือกำลังกระทำอยู่ และเมื่อเวลากระทำเสร็จแล้ว ต้องหักให้จิตใจ เข้มขึ้นรื่นเริง เกิดปิติปราโมทย์เป็นสุขสบายอยู่เสมอ เป็นเหตุให้เกิดกำลังกายกำลังใจ Enjoy living มีชีวิตอยู่ด้วยความเบิกบาน สมองจึงจะเบิกบาน จะศึกษาเล่าเรียน ก็เข้าใจจำได้ง่าย เหมือนดอกไม้ที่แย้มเบิกบานต้อนรับหยาดน้ำค้าง และอากาศอันบริสุทธิ์ฉะนั้น.

๔. สันติสุข

พระพุทธเจ้าสอนว่า “นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ”

“สุขอันยิ่งกว่าความสงบไม่มี”

หมายความว่า ความสุขอื่นมี เช่นความสุขในการถูกละคร ดูหนัง ในการเข้าสังคม Social ในการมีคู่รักคู่ครอง หรือในการมีลาภยศ ได้รับความสุข สรรเสริญ และได้รับความสุขจากสิ่งเหล่านี้ ก็สุขจริง

แต่ว่า สุขเหล่านั้นมีทุกข์ซ่อนอยู่ทุกอย่าง ต้องคอยแก้ไขปรับปรุงกันอยู่เสมอ

ไม่เหมือนกับความสุขที่เกิดจากสันติความสงบ ซึ่งเป็นความสุขที่เยือกเย็น และไม่ซ้อนด้วยความทุกข์ และไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงตกแต่งมาก

เป็นความสุขที่ทำได้ง่าย ๆ

เกิดกับกายใจของเรานี้เอง

อยู่ในที่เงียบ ๆ คนเดียว ก็ทำได้ หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมสังคมก็ทำได้ ถ้าเรารู้จักแยก **ใจ** หาสันติสุข กายนั้นก็เพียงสักแต่ว่าอยู่ในที่ระคนด้วยความยุ่ง สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นไม่ยุ่งมาถึง **ใจ**

แม้เวลาเจ็บหนัก มีทุกข์เวทนาปวดร้าวไปทั่วกาย แต่เรารู้จักทำ **ใจ** ให้เป็นสันติสุขได้ ความเจ็บนั้นก็ไม่สามารถจะทำให้ **ใจ** เตือนร้อนตามไปด้วย

เมื่อ **ใจ** สงบแล้ว กลับจะทำให้กายนั้นสงบ หายทุกข์เวทนาได้ด้วย

และประสบสันติสุข ซึ่งไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่าสันติสุขนั้น พระพุทธเจ้าสอนให้ฝึกเป็น ๓ ทาง คือ

๑. สอนให้สงบกาย วาจา ด้วย **ศีล** ไม่ทำโทษทุจริตอย่างหยาบที่เกิดทางกาย วาจา เป็นเหตุให้เกิดสันติสุขทางกาย วาจา เป็นประการต้น

๒. สอนให้ฝึกหัดให้เกิดสันติสุขทางใจด้วย **สมาธิ** หัดใจไม่ให้คิดถึงเรื่อง **ความกำหนัด**

ความโกรธ

ความโลภ

ความหลง

ความกลัว

ความฟุ้งซ่านรำคาญ

ความลังเลใจ ทำให้ใจไม่เด็ดเดี่ยว ไม่เด็ดขาด เมื่อละสิ่งเหล่านี้ได้ เป็นเหตุให้ใจสงบ เป็นสันติสุขทางจิตใจอีกประการหนึ่ง

๓. ทรงสอนให้ฝึกหัดให้เกิดสันติสุขทาง**ทวิปฏิ** **ความเห็นด้วย** **ปัญญา** พิจารณาให้เห็นว่า

สรรพสิ่งทั้งหลายไม่แน่นอน เป็น อนิจจัง ไม่เที่ยง คงทนอยู่ไม่ได้ ต้อง
เสื่อมสิ้นแปรปรวน คับไป เรียกว่าเป็น ทุกข์

ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา อ่อนวอน ขอร้อง เร่งรัด ให้เป็นไปตามความ
ประสงค์ ท่านเรียกว่า อนัตตา

เมื่อเราเห็นความเป็นจริงเช่นนี้ จะทำให้จิตใจของเราเข้มแข็งมั่นคง เด็ด
เดี่ยว ไม่หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์ทั้งหลาย

เพราะรู้เห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญา ว่าสิ่งเหล่านั้นมันไม่แน่นอน
มันคงอยู่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลง เสื่อมสิ้นคับไป

ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาฝ่าฝืนของเรา

อย่าไปเร่งรัดให้เสียกำลังใจ

คงรักษาใจให้เป็นอิสระมั่นคงอยู่เสมอ

ไม่หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์เหล่านั้น

เป็นเหตุให้ ใจตั้งอยู่ในสันติสุข

เป็นอิสระ เกิดอำนาจทางจิต Mind Power ที่จะใช้ทำกรณียะ อันเป็น
หน้าที่ของตนได้สำเร็จสมประสงค์

“ นตฺถิ สนฺตฺติปริ สุขํ
สุขอันยิ่งกว่าความสงบไม่มี ”

It needs a Peaceful Mind to support a Peaceful Body, and it needs
a Peaceful Body to support a Peaceful Mind, and it needs Both Peaceful Body
and Mind to attain all success that which you wish.

๕. ทำอะไรไม่ผิดเลย ก็คือไม่ทำอะไรเลย

“DO NO WRONG IS DO NOTHING”

จงระลึกถึงคติพจน์ ว่า “Do no wrong is do nothing!” “ทำอะไรไม่
ผิดเลย ก็คือ ไม่ทำอะไรเลย!”

ความผิดนั้นแหละ เป็นครูอย่างดี ควรจะรู้สึกบุญคุณของตัวเอง ที่ทำอะไร ผิดพลาดและควรสบายใจที่ได้พบกับอาจารย์ผู้วิเศษ คือความผิดจะได้ตรงกับคำว่า “เจ็บแล้วต้องจำ!” ตัวทำเอง ผิดเอง นั้นแหละเป็นอาจารย์ผู้วิเศษ เป็น Good example ตัวอย่างที่ดี เพื่อจะได้จดจำไว้สังวรระวังไม่ให้ผิดต่อไป แล้วตั้งต้นใหม่ด้วยความไม่เลินเล่อเปลอประมาณ อดีตที่ผิดไปแล้วก็ผ่านพ้นล่วงเลยไปแล้ว แต่อาจารย์ผู้วิเศษยังคงอยู่คอยกระซิบเตือนใจอยู่เสมอทุกขณะ ว่า “ระวัง! อย่าประมาณนะ! อย่าให้ผิดพลาดเช่นนี้อีกนะ!”

ผิดหนึ่งฟังจดไว้	ในสมอง
เร่งระวังผิดสอง	กายหน้า
สามผิดเร่งคิดตรอง	จงหนัก เพื่อนเอ๋ย
ถึงสอกระท้ำ	หกช้อภัยไฉน!

จงสังเกตพิจารณาดูให้ดีเถิด จะเห็นได้ว่า นักค้นคว้าวิทยาศาสตร์ทางโลกก็ดี และท่านผู้วิเศษที่เป็นศาสตราจารย์ในทางธรรมทั้งหลายก็ดี ล้วนแต่ผ่านพ้นอุปสรรคความผิดพลาดนับครั้งไม่ถ้วนมาแล้วด้วยกันทุกท่าน

๖. สติสัมปชัญญะ

(ความระลึกได้ และความรู้ตัว)

ที่จะทำอะไรไม่ผิดนั้น ข้อสำคัญอยู่ที่สติ ถ้ามีสติคุ้มครองกายวาจาใจอยู่ทุกขณะ จะทำอะไรไม่ผิดพลาดเลย ที่ผิดพลาดเพราะขาดสติ คือ เผลอ เหม่อ เลินเล่อ ประมาณ ระวัง หลงลืม จึงผิดพลาด จงนึกถึงคติพจน์ว่า “กุมสติต่างโล่บ้อง อาจแกแล้วกลางสนาม”

ธรรมดาชีวิตทุกชนิด ทั้งมนุษย์และสัตว์ ตลอดจนพืชพันธุ์พฤกษาชาติ เป็นอยู่ได้ด้วยการต่อสู้ตรงกับคำว่า “Life is fighting” “ชีวิตคือการต่อสู้” เมื่อต่อสู้ไม่ไหวขณะใดก็ต้องถึงที่สุดแห่งชีวิต คือ death ความตาย เพราะฉะนั้นยังมีสติอยู่ตราบไต่ ถึงตายก็ตายแต่กาย เช่นกับชีวิตของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ท่านมี

สติโพบูลย์อยู่ทุกขณะจิต ท่านจึงทำอะไรไม่ผิดและถึงซึ่งอมตธรรม คือธรรมที่ไม่ตาย ตรงกับคำว่า immortal จึงเรียกว่า ปรีนิพพาน คือนามรูปสังขารร่างกายที่เรียกว่า เบญจขันธ์ ชั้น ๕ คือ **รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ** แยกดับไปเท่านั้น เพราะฉะนั้น ควรฝึกฝนสติ (ความระลึกก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด) สัมปชัญญะ (รู้ตัวอยู่ทุกขณะที่กำลังทำอยู่ พูดอยู่ คิดอยู่) เมื่อทำเสร็จแล้วก็มีสติ ตรวจสอบพิจารณาดูว่าบกพร่องอย่างไร หรือเรียบบร้อยบริบูรณ์ดี ถ้าบกพร่องก็รีบแก้ไข เพื่อให้สมบูรณ์ต่อไป ถ้าเรียบบร้อยดีอยู่แล้ว ก็พยายามให้เรียบบร้อยดียิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุด.

๗. อานุภาพของไตรสิกขา

คือ

ศีล สมาธิ ปัญญา

ด้วยอานุภาพของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอันแล จึงชนะข้าศึก คือ กิเลสอย่างหยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียดได้!

๑. ชนะความหยาบคาย ซึ่งเป็นกิเลสอย่างหยาบที่ล่องทางกายวาจาได้ ด้วย ศีล !

ชนะความยินดียินร้าย หลงรัก หลงชัง ซึ่งเป็นกิเลสอย่างกลางที่เกิดในใจ ได้ ด้วยสมาธิ !

ชนะความเข้าใจ รู้ผิด เห็นผิด จากความเป็นจริงของสังขาร ซึ่งเป็นกิเลสอย่างละเอียดได้ ด้วยปัญญา !

๒. ผู้ใดศึกษาและปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยพร้อมมูล บริบูรณ์ สมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นจึงเป็นผู้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้เป็นแน่นอน ไม่ต้องสงสัยเลย !

เพราะฉะนั้น จึงควรสนใจ เอาใจใส่ ตั้งใจศึกษา และปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ ทุกเมื่อเทอญ.

๘. ดอกมะลิ

ดอกมะลิ เป็นดอกไม้ที่ถูกรับรองแล้วว่าเป็นดอกไม้ที่หอมเย็นชื่นใจที่สุดและ
ชาวบริสุทธ์ในบรรดาดอกไม้ทั้งหลาย

ชีวิตของมนุษย์ที่เป็นอยู่ก็เช่นเดียวกับการเล่นละคร ขอให้เป็นตัวเอกที่มี
ชื่อเสียงที่สุดเช่นเดียวหรือลักษณะเดียวกับดอกมะลิต้าเป็นตัวผู้ร้ายที่เลวที่สุด และให้
เห็นว่าดอกมะลินี้จะบานเต็มที่เพียง ๒ — ๓ วัน ก็จะเหี่ยวเฉาไป

ฉะนั้นขอให้ทำตัวให้ดีที่สุด เมื่อยังมีชีวิตอยู่ให้หอมที่สุดเหมือนดอกมะลิที่
เริ่มแย้มบานฉะนั้น.

“จงเลือกทำแต่กรรมที่ดี ๆ”

๙. “ทำดีดีกว่าขอพร”

“จงเลือกทำแต่กรรมที่ดี ๆ นะ!”

เตือนให้เตรียมตัวไว้ดำเนินชีวิตต่อไปเป็นคำแทนคำอวยพร อย่างสูงสุด ประ-
กอบด้วยเหตุผล เมื่อทำกรรมดีแล้ว ไม่ให้พรก็ตงดี เมื่อทำชั่วแล้วจะมาเสกสรรปั้น
แต่งอวยพรอย่างไรก็ดีไม่ได้ ทำชั่วเหมือนโยนหินลงน้ำหินจะต้องจมทันทีไม่มีผู้วิเศษ
ใด ๆ จะมาเสกเป่าอวยพรอ่อนวอนขอร้องให้หินลอยน้ำขึ้นมาได้ ทำกรรมชั่วจะต้องล้ม
จนปั่นป่วนเสียราศีเกียรติคุณชื่อเสียง เหมือนก้อนหินหนักจมลงไปอยู่กับโคลนใต้น้ำ ทำดี
เหมือนน้ำมันเบา เมื่อเทลงน้ำ ย่อมลอยเป็นประกายมันปลาบอยู่เหนือน้ำ

ทำกรรมดีย่อมมีสง่าราศี มีเกียรติคุณชื่อเสียง มีแต่คนเคารพนับถือยกย่อง
บูชาเฟื่องฟูฟุ้งฟูลอยน้ำ เหมือนน้ำมันลอย ถึงจะมีศัตรูหมู่ร้ายจงใจเกลียดชังมุ่งร้าย
อิจฉาริษยาแข่งค่าให้จมน้ำก็ไม่สามารถจะเป็นไปได้กลับจะแพ้วเป็นภัยแก่ตัวเอง ขอให้จง
ตั้งใจกล้าหาญพยายามทำแต่กรรมดี ๆ โดยไม่มีความเกรงกลัวหวั่นไหวต่ออุปสรรคใด ๆ
ทั้งสิ้น ผู้ที่มีความเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย ผู้ที่มีโชคดี ผู้ที่มีความสุขและผู้ที่มีความ
เจริญ ประสงค์ใดสำเร็จสมประสงค์ ก็คือผู้ที่ประกอบกรรม ทำแต่ความดีอย่างเดียว
นั่นเอง.

การบริหารประจำวันของท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ

ในทัศนะของแพทย์

เมื่อ ๔๐ ปีก่อน ผมเป็นนักเรียนวัดเทพศิรินทร์ การเข้าไปวิ่งเล่นในวัดเป็นของธรรมดาของนักเรียนสมัยนั้น มีกฎหนึ่งซึ่งเป็นที่ ๆ ไม่ค่อยชอบผ่าน แต่เคยแอบมองทางหน้าต่างชั้นล่างที่เปิดสงบ คือไม่เคยเห็นมีพระอยู่ มีแต่โครงกระดูกแขวนครบทั้งตัว และมีโลงใส่ศพ ๑ ใบ สิ่งเหล่านี้ไม่ทำให้เด็กในวัยนั้นชอบไป กฎนั้นคือที่จำศีลของ ธมฺมวิทกโก ภิกขุ

เท่าที่จำได้และจากประวัติที่มีผู้เขียนมากมาย กิจวัตรประจำวันของท่านจะอยู่ในกฎ ออกมาก็แต่เพียงเดินด้วยเท้าเดินโหยงค่อนข้างเร็วมาทำวัตรในโบสถ์ หรือสังฆกัจฉี ๗ ตามเวลาเท่านั้น ท่านจะให้โอกาสนั่งคุยกับบุคคลต่าง ๆ เฉพาะที่ในโบสถ์ ไม่รับแขกที่กฎของท่าน ผู้ที่มีกุศลจะมีโอกาสได้เฝ้าท่านเพียงนอกหน้าต่างส่วนมากท่านจะยืนอยู่ชั้นที่สอง จะยืนในท่าสำรวมคุยอยู่เป็นชั่วโมง โดยไม่แสดงความเมื่อยล้า จากผู้ที่ใกล้เคียงไม่เคยมีผู้ใดเคยได้ยืนท่านเล่าหรือบ่นถึงความมีโรคของท่าน แม้แต่ขณะที่ท่านมีแผลเรื้อรังที่คอ มีท่านผู้หวังดีหลาย ๆ ท่านได้แสดงความจำนงที่จะให้ได้รับการรักษาที่ถูกต้อยิ่งขึ้น การที่ไม่ยึดถือในนามรูปของท่านนี้ จึงทำให้ท่านปฏิเสธและได้รับการรักษาตั้งที่เรธาธาป ท่านก็มีได้แสดงการทรมานจากโรคอย่างใดในสายตาของผู้ที่อยู่ใกล้ชิด

จากชื่อเรื่องของท่าน “กำหนดการบริหารร่างกายประจำวัน” มีความหมายซึ่งมาก คือ **จะต้องบริหารทุกวัน ไม่มียกเว้น** มิใช่จะไปทำงานทุกวัน เช่นชุดดินหรืองานออกกำลังใช้สมองอะไรก็ตาม จะต้องบริหารตามท่าที่ท่านว่าไว้ ก่อนจะออกไปทำงาน เพราะอะไร จะบรรยายต่อไป

ต่อไปนี้เป็นลายมือของท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ (ธมฺมวิทกโก ภิกขุ) เขียนถวายสมเด็จพระพุฒาจารย์ พระอุปัชฌาย์

๒๕ มิถุน ๖๕.

ขอปร:ทนาการเรียน พร:คุณ

เกล้าฯ ขอปร:ทนาการถวายคำอธิบาย
ร่างกายปร:คำอื่น ซึ่งเกล้าฯ มั่นใจว่า
ที่ไม่มีข้อใดที่ตรงตามสมควรแล้ว การมี-
การร่างกายที่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ
โดยสมบูรณ์ เสมอคง งาม: ช่วยส่งเสริมให้
รูปขั้นนี้ เป็นเรือนอันแข็งแรงมั่นคงและ:
ทนทาน เป็นที่อาศัยของลมขั้นนี้ ได้อย่าง
กลมกลืนการันท์ แห่งลางโรคาพยาธิ มีโอ-
กาศใช้ชีวิตช่วยยับยั้งโรคให้แก่วัยได้
ยึดเอาจนสุดเจตริใจแห่งกาย .

เกล้าฯ เป็นเด็กที่โรดมาแต่ได้ม
โยมผู้หนึ่ง ผู้ช่ยกับโรด ทั้งเกล้าฯ ได้
เคยถูกภักก์อดหลับอดนอนจนร่างกาย
ชืดโซมมาครั้งหนึ่งแล้ว ในร:ทางรับราช-
การ ถึงกับเป็นโรดเส้นปร:สาทอ่อน
(neurasthenia) มีร่างกายอ่อนซืด สิ้น
อันดี สิ้นใจ สิ้นมรณโรด มรณมพิตรพระ:
ราชสมภารแล้วรัชกาลที่ ๖ ทรงออกพร:-
โอบอุ้มว่า "เกรงว่าแกจะเมินผีในท้อง -

Consumption เสียแล้ว." เกล้าฯ ต้อง
ถูกส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลสุโขทัย -
ดรณ์ แต่การรักษาดังวิธีนี้ แลยตาม
หลายอย่าง หลายชนิดไม่เป็นผลเลย
เกล้าฯ ได้พยายาม มีหารร่างกายด้วยหัน
แต่หักกฎของธรรมชาติที่ที่กรวมเรียน
กายมาห้ โดยสมบูรณ์อย่างที่เคยเรียน

ว่า "เมื่อจะทำงาน ต้องทำด้วยใจ
จนได้ผล มีร่างกายสมบูรณ์เรื่อย
มาจนบัดนี้ ไม่ค่อยใช้ยาไม่ตัดใจตาม
หรือ มีสุขภาพดีในเรื่องโรคภัยส่วนตัว
อีกด้วย. ๑.

กำหนดการบริหารร่างกาย

ประจำวัน

๑. ท่าเริ่มต้นก่อนลุกขึ้นจากที่นอน ตั้ง
ตาม ๔ ท่า ดังนี้ :-

- ๑. ยืด (Stretch)
- ๒. แปะมือท้อ (Pumping)
- ๓. เตะขึ้น (Kick up)
- ๔. มดท้อ (Churning)

๒. เมื่อลุกขึ้นจากที่นอนแล้ว ไปยืนที่
ที่กลางแจ้ง เปิดรับแสงลม ทายใจยาว
สดอากาศสด (Fresh air) เข้ามอด
ให้เต็มที ๔ ท่า ดังนี้ :-

- ๑. อดลม (Packing)
- ๒. ทายใจยาวสดลมเข้ามอดตาม
บน (Upper chest breathing)
- ๓. ทายใจยาวอดลมดันหน้าท้อง
ไปท้อ (Abdominal breathing)
- ๔. ทายใจยาวสดลมเข้าอกใน
ซี่โครงท้อ (Costal breathing)

ในขณะที่ทำท่าเหล่านี้ ควรหลับตา
และใจต้องเป็นสมาธิอยู่ในท่าที่คำสั่ง
ทำอยู่นั้น เมื่อจบท่าแล้วจึงลืมตา
เวลาลืมตานั้นต้องลืมสติ หวังแห่ง
ผลดีของร่างกาย แล้วค่อยๆ หายใจ

ไปทดลองมา จึงจำแนก ลวดลายต่าง ๆ
ช่วย ออกอากาศ และทดลองเล่น ลวดลาย
นี้ เป็นกรรมวิธีการลูกตาอีก ส่วนหนึ่ง ๆ.

๓. ตีหมัด ๑ ด้วยแก้วใส่มูท ทำท่า: ไซ้
ตีหมัด สำหรับหมัดที่มลาย ลวดลาย ไซ้
มีหมัดอยู่แล้ว ไม่ควรตีหมัดเป็นในขณะ
ตีหมัดนอน เข้ กว้าง กว้าง ไซ้ตีหมัดหมัด
เด็ดแล้ว อ่อนๆ ทั่วตีหมัดไปทั่วไม่ได้
ก็ตีหมัด ชัดชัดหน่อย พอมีกลิ่นหอม
ให้ตีหมัด แต่อย่าให้มากนัก เพราะช
มีชาก็ให้โทษ แก่ร่างกายอยู่บ้าง ไม่
เหมาะ สำหรับตีหมัดในเวลาพักผ่อน ตีหมัด
ใหม่ ๆ ตอนเช้า.

๔. ไปท่ายอวาท: ทำเวลา: เสียเวลา
ไป ตีหมัดหนึ่งสัปดาห์ตีหมัดไม่อ่านด้วย.

ถ้ามีไป ลวดลายทำงาน (Work) ได้.

๕. เมื่อหยุดงานแล้ว ก่อนเริ่มปร: กน
ทางการ ตีหมัดตาม ๓ ท่า ดังนี้ :-
๑. ยืนทางแกมหมัดตัว เข้ามือ ๑๒: ปลาย
เท้าชี้ล: ท้าว (Tuckle toe)
๒. เข้มตัว (Pep hop)
๓. จ้องตาเวลา: บิดตา. (Star gazer-
และ: Hen peck)

แล้ว ตีหมัด ๑ ด้วยแก้ว กว้าง
เริ่มปร: กนอากาศ สัก ๑๕ นาที
เมื่อเริ่มปร: กนอากาศแล้ว ให้หมัด
ไม่ตีหมัดอ่านหมัด สัปดาห์ไซ้ สมองดี

เคย อดบ อดบ หรือได้ห หยมีน่น หยมี
นี้ นิดๆ ห่อขย ฝนด และไม่อด
ดิมห้ รวไวคหรุ สกว่จาทหย่อยเรียม
ร่อยจน เมทกัอง แล้วล้งดิมห้ได้มาก.

๖. ก่อหอดมท่อดนจ: เซนอห กลบดิม
อดดัดตนอื่กดรับ หนึ่ง ๗ ท่อดนี้:
๑. บัด (Stretch)
 ๒. แหม่วก้อง (Pumping)
 ๓. เตจัน (Kick up)
 ๔. มดก้อง (Churning)
 ๕. ยืนทงแชนบิตตัว รวมือเต:
 ๖. ปลายเททกิล:จัว (Pickle toe)
 ๖. เตย่ตัว (Pep hop)
 ๗. ล้องอด และมิดอด (Star garyou
และ Glen peck)

ท่อดดตามเหล่านี ท่ทให้สก
เกินไปดให้โทษ หรือไม่ท่เลยดิม
ให้ดณ กิจ:ให้ดุนจิงๆ ดัว ทอด
อยู่:ท่งควง ไม่ไปทงท่สุดโต่ง
ท่งสนจัว .

อดมิอดปร:ทปร:ทปร:อด -
แล้วเต้ค:ปร

เดทๆ. ชม่มอื่อด.

๑. ตอนต้นนอนก่อนลุกจากที่นอน ตัดตน ๔ ท่า ดังนี้

๑) ยืด (Stretch) คือการนอนยืดตัวเหยียดมือและเท้า ซึ่งท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้พิจารณาตัดแปลง (ซึ่งต่อไปจะขอเรียกว่า สมเด็จพระ) ให้งอมมือบิดขี้เกียจอีกข้างละ ๒ หน ทิ้งเพื่อให้กล้ามเนื้อของร่างกายมีโอกาสเหยียดเต็มที่ เพิ่มการไหลเวียนของเลือดตามเส้นเลือดต่าง ๆ ดีขึ้น

๒) แخم่วท้อง (Pumping) การนอนแخم่วท้องของท่าน ธรรมวิตกโกภิกขุ ให้ทำพอดี ๆ แต่ของสมเด็จพระ ให้นอนแخم่ว ๖ ระยะ และเบ่งลมเข้าท้องให้โป่งอีก ๒ ระยะ รวม ๘ หน การปฏิบัติเช่นนี้ ทางแพทย์เข้าใจว่าใช้กล้ามเนื้อหน้าท้อง กระตุ้นอวัยวะภายในช่องท้อง มี ลำไส้ ตับ ตับอ่อน ถุงน้ำดี ลำไส้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งทำงานน้อยลงในเวลากลางคืนอันเป็นการพักผ่อนที่นอนหลับ การทำเช่นนี้ประจำ จะช่วยแก้การท้องผูกเป็นนิสัยได้ ระบบทางเดินอาหารและน้ำดีจะทำงานได้ดียิ่งขึ้น

๓) เตะขึ้น (Kick up) สมเด็จพระ ให้เตะเท้าขึ้นข้างละเท้า ข้างละ ๑๐ หน และรวม ๒ เท้า เตะขึ้นไปเลยลุกขึ้นจากที่นอน การเตะเท้าเช่นนี้จะทำให้มีการเคลื่อนไหวของข้อตะโพกทั้ง ๒ ข้าง และข้อกระดูกเชิงกราน ข้อกระดูกสันหลังส่วนเอว ให้มีการเคลื่อนไหว ทำให้กล้ามเนื้อเล็ก ๆ เช่น กล้ามเนื้อสันใน (Ilio-Psoas muscle) ซึ่งดึงกระดูกสันหลังส่วนเอวกับกระดูกต้นขาให้มีความตึงมากขึ้น เป็นวิธีการแก้อาการปวดหลังเรื้อรัง อย่าลืมว่า ต้องบริหารทุกวัน ไม่ให้มีการยกเว้นด้วยความเกียจคร้าน

๔) บดท้อง (Churning) การนั่งสมาธิบดท้องรอบ ๆ กลับไปกลับมา ๑๐ หน ฯ วิธีการเช่นนี้ จะเกิดการเขย่าในท้อง อวัยวะภายในต่าง ๆ ก็จะมีการเคลื่อนไหวถูกกระตุ้นเช่นเดียวกันกับการแخم่วท้อง

๒. เมอลุกขึ้นจากที่นอนแล้ว ไปยืนที่หน้าต่างที่เปิด ตรงช่องลม หรือ กลางแจ้งที่อากาศบริสุทธิ์ หายใจยาวสูดอากาศสด ๆ (Fresh Air) เข้าปอดให้เต็มที่ ๔ ท่า ดังนี้:—

๑) อัดลม (Packing) ให้ลมเข้าปอดมากที่สุด

๒) หายใจยาวสุดลมเข้าปอดตอนบน (upper chest breathing) ธรรมชาติ
 เนื้อปอดส่วนบนถ้าไม่สุดหายใจลึก เนื้อปอดจะแฟบ เมื่อสูดลมเข้าเต็มทีเช่นนั้น เนื้อ
 ปอดจะโป่งรับออกซิเจนได้มาก คนที่เป็นวัณโรคปอด ส่วนมากมักจะเป็นที่ส่วนนี้มาก

๓) หายใจยาวอัดลมดันให้ท้องโป่งพอง (Abdominal breathing) ชาย
 เนื้อปอดส่วนล่างจะพองตัวรับอากาศบริสุทธิ์ เมื่อทำอยู่เสมอเป็นประจำทุกวันตั้งแต่
 อายุน้อย ๆ จะป้องกันโรคเยื่อหุ้มปอด ถุงลมเล็ก ๆ ของปอดจะได้รับลมทั่วกัน ขณะ
 เดียวกันกระบังลมข้างล่างและอวัยวะในช่องท้องที่ใกล้เคียงกับปอด จะมีการเคลื่อนไหว
 ทำหน้าที่ได้มากขึ้น

๔) หายใจยาวสุดลมเข้าอกให้ซี่โครงกาง เมื่อซี่โครงกาง ช่องในปอด
 กว้างขึ้น เนื้อปอดขยายตัวรับออกซิเจนมากขึ้น ขับไล่แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ออกได้
 มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การหายใจทั้ง ๔ วิธีนั้น เป็นการช่วยให้ปอดได้ขยายตัวมาก
 ขึ้นเพื่อรับออกซิเจนให้มากกว่าหายใจธรรมดา เมื่อกำลังแดงจะรับออกซิเจนมากขึ้น

และขณะเดียวกัน ช่องทรวงอกก็จะหายใจออกเอาแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์
 ระบายออกมากับลมหายใจออก

คนเราธรรมดา ทุก ๆ ครั้งที่หายใจเข้าและออก จำนวนอากาศที่เข้าและออก
 เป็นจำนวนน้อยที่เพียงพอต่อการทำงานของร่างกายที่จะได้ออกซิเจน ท่านลองเป่าลูก
 โป่งดูภายหลังจากหายใจออก แล้วเขม่วท้องให้ไล่ลมในปอดให้มากที่สุด ลูกโป่งจะพอง
 ออกเป็นจำนวนมากพอดู

การบริหารลมหายใจดังกล่าวจึงช่วยขับไล่แก๊สที่ร่างกายใช้แล้ว และนำแก๊ส
 ออกซิเจนไปให้ปอดส่วนที่ไม่ค่อยได้รับลม ได้ทำงานมากขึ้น

ในขณะที่ทำท่าบริหาร ท่านแนะนำให้หลับตา และใจตั้งเป็นสมาธิ ไม่ให้
 คิดอะไร เป็นการพักผ่อน ผ่อนคลายจิตสงบในขณะบริหาร แม้จะเป็นเวลาเล็กน้อยก็ตาม
 ถ้าทำนาน ๆ จะได้ประโยชน์ไปถึงเบื้องต้นของสมาธิได้ต่อไป

เมื่อจบทำบริหารแล้วล้มตา เวลาล้มต้องล้มจริง ๆ คือเพ่งมองจ้องออกไป แล้วค่อย ๆ หลับกลอกตาไป กลอกมา ขึ้นข้างบน ลงข้างล่าง กลอกตาไปซ้าย ไปขวา และกลอกเป็นวงกลม นั่นเป็นการบริหารกล้ามเนื้อรอบ ๆ ลูกตา ซึ่งมีหลายมัดด้วยกันให้มีการเคลื่อนไหวด้วยการบริหาร

ขอให้เข้าใจว่า คนเราทำงานใช้สายตามาก ๆ เช่น พวกส่องกล้อง ช่าง แก่นาฬิกา ฯ บางวัน ดวงตาของเขาเหล่านั้น ไม่เคยเหลือกชั้นเลย กล้ามเนื้อบางมัดไม่ได้ทำงานก็มี

ฉะนั้นการปฏิบัติ บริหารลูกตา ถ้าทำทุกวันติดต่อกัน ๒—๓ เดือนไปแล้ว ท่านจะรู้สึกได้ว่า ความไวและสายตาของท่านจะเสื่อมช้าลงไปกับเวลา

๓. การดื่มน้ำ ๑ แก้วเต็ม ๆ เวลาตื่นนอนเช้า เป็นสิ่งมีประโยชน์แก่ร่างกาย น้ำที่ดื่มจะผ่านออกมาเป็นปัสสาวะ ให้ปัสสาวะที่กรองออกมาจากไตนั้น จะกรองเอาสิ่งที่ร่างกายขับออกมาหลายอย่าง แร่ธาตุที่เกินความจำเป็น ของเสียที่เกิดจากการเผาผลาญของร่างกาย เช่น ธาตุยูริก (Uric acid) ที่เป็นขี้เถ้าของอาหารโปรตีน ถ้ามีธาตุนี้เหลืออยู่ในเลือดมาก จะเป็นสาเหตุให้ปวดตามข้อ แก้วที่ นิ้วในทางเดินท่อปัสสาวะ ฯ น้ำควรจะเป็นยาชนิดหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นพาหะให้ของเสียต่าง ๆ อาศัยออกมา อย่าเข้าใจผิดว่า ดื่มน้ำมาก ๆ แล้วจะอ้วน

สำหรับผู้ที่มิอายุล่วงเข้าเขตกบฏจิมวัยแล้ว ไม่ควรดื่มน้ำเย็นในตอนตื่นนอน เช้าท้องว่าง ๆ ควรดื่มน้ำต้มเดือดแล้วอุ่น ๆ ดื่มน้ำเย็นมาก ๆ จะทำให้มีการเปลี่ยนอุณหภูมิในกระเพาะที่อบอุ่น อาจจะมีอาการแน่นเกิดขึ้นทันที ถ้าผู้เคยชินก็ไม่มีปัญหาอะไร

๔. ไปถ่ายอุจจาระ ถ้าเกรงเสียเวลาเข้าไป ควรเอาหนังสือติดมือไปอ่านด้วย

การถ่ายอุจจาระเป็นเรื่องกิจที่จะต้องทำของมนุษย์ ถ้าไม่ถ่ายหลายวันก็จะมีอาการลม จุกเสียดแน่น การบริหารต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ถ้าได้ อวัยวะต่าง ๆ ในช่อง

ห้อง ถูกกระตุ้นให้เริ่มทำงานมากขึ้น ท่านถือว่าเป็นกิจที่จะต้องให้คนหัดถ่ายอุจจาระ เป็นนิสัย ก็จะเป็นการป้องกันมิให้เกิดเป็นโรคดังกล่าว

การเอาหนังสือติดมือไปอ่านด้วย แสดงว่าจะต้องใช้เวลาในการถ่ายอุจจาระ ก่อนข้างนาน เพื่อให้อุจจาระออกจำนวนมาก

คนธรรมดาถ่ายอุจจาระจะต้องติดนิสัยเบ่ง จนที่ชาวบ้านเรียกว่า หน้าเขียว หน้าเหลือง ท่านคงจะได้ยินข่าวมาบ้างว่าเส้นเลือดแตกตายในห้องน้ำ

ผู้เขียนเคยวัดความดันเลือด ขณะนั่งและยืน จะมีความดันเลือดต่างกัน ขณะนั่งของ ๆ ประมาณ ๖ ม.ม. ถึง ๒๐ ม.ม. ปวดท จะนั้นถ้าคนมีความดันสูง ๒๐๐ ม.ม. ก็อาจจะขึ้นไปอีกเป็น ๒๒๐ ม.ม. เส้นเลือดแตกได้ ทั้งข่าวที่ได้ยินมา

เมื่อเวลาเราถ่ายอุจจาระก่อนแรก อุจจาระจะออกมาจากลำไส้ใหญ่ส่วนล่างที่สุด ก่อนอุจจาระที่สูงขึ้นมา จะต้องใช้เวลาเดินทางด้วยการกระตุ้นให้เคลื่อนลงมา

เส้นผมที่บังภูเขาของธมมวิทฤโก ก็คือ

๑) ให้เวลาอ่านหนังสือ ฆ่าเวลา ไม่ต้องรีบร้อน ไม่ต้องเบ่งอุจจาระ จนหน้าเขียว หน้าเหลือง ให้เส้นเลือดแตกตาย

๒) ไม่หัดเบ่งอุจจาระ แต่ใช้ การขับมั่วห้อง (Pumping) และการ ขดห้อง (Churning) เป็นการกระตุ้นให้อุจจาระเลื่อนลงมาจนออกจากทวาร ขณะท่านถ่ายอุจจาระ ลองหัดดูวิธีดังกล่าว ท่านจะไม่รู้สึก เลือดขึ้นศีรษะ หน้า ผดเสย อุจจาระจะออกดีด้วย

๓) ทนถ่ายอุจจาระของท่าน เป็นแบบนั่งยอง ๆ การนั่งยอง ๆ ทุกเช้า ทางแพทย์ถือว่าเป็นการบริหารชนิดหนึ่ง ที่จะให้กล้ามเนื้อของขาและต้นขา ได้ยืด และหดมากที่สุด ถ้าท่านนั่งยอง ๆ ได้ทุกวัน วันละ ๒๐ ครั้ง ท่านจะไม่มีโอกาสปวด เช้า ปวดตะโพก เป็นความจริง

๔) การนั่งยอง ๆ ถ่ายอุจจาระโดยวิธีเขม่วและขดห้อง อุจจาระจะเคลื่อน เลื่อนออกมาโดยไม่มีการเบ่ง การเบ่งอุจจาระจะทำให้มีเส้นเลือดริดสีดวงโป่งอยู่เสมอ ๆ จะเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า “ริดสีดวงทวาร”

๕. เมื่อหยุดงานแล้ว ก่อนรับประทานอาหาร ควรพักผ่อน ๓ ท่า ดังนี้:—

๑) ยืนกางแขนบิดตัว เอามือแตะปลายเท้าที่ละข้าง (Tickle Toe)

เป็นการออกกำลังเอว ลำตัว และแขนทั้งสองข้าง

๒) เขย่งตัว (Pep hop) เหมือนกับการเต้นอยู่กับที่ ในปัจจุบันมีผู้มาคิดแปลงเป็นเต้นอยู่กับที่ ๒๐๐ ก้าวให้หัวใจเต้นแรงขึ้น และที่สำคัญ คือ กระดูกต่างๆ ที่รับน้ำหนัก เช่น กระดูกขา เท้า กระดูกต้นขา กระดูกสันหลังจะแข็งแรงมากขึ้น ถ้าทำอยู่เสมอ การแพทย์ทราบมานานแล้วว่า ถ้าคนเราอ่อนเฉยๆ แล้ว แคลเซียมที่กระดูกนั้นจะละลายตัวออกมาเอง ทำให้กระดูกนั้นๆ บางได้ ถ้าคนได้เต้นอยู่เสมอ ความแข็งแรงของกระดูกจะเพิ่มได้จริง ๆ

๓) จ้องดาวและบิดคอ (Star gazer และ Hen peck) เป็นการบริหารที่สำคัญท่าหนึ่งของกล้ามเนื้อสายตา ที่ให้ดวงตามีความเคลื่อนไหว เหลือบกลอก ซ้ายขวา ให้มีกำลัง และประสิทธิภาพขึ้น

การบิดคอให้กล้ามเนื้อคอ ที่ทำหน้าที่หันศีรษะซ้ายขวา และเป็นตัวดึงประคองศีรษะให้อยู่บนกระดูกคอ ข้าง ๆ กระดูกคอจะมีเส้นประสาทเป็นเส้น ๆ ที่ออกมาจากไขสันหลัง มาเลี้ยงไตสับกั แขน มือ หน้าอกส่วนบน การบริหารบิดคอทุกวันนั้น จะป้องกันการเกิดปวดร้าวมาตามประสาทดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ดื่มน้ำหนึ่งแก้วก่อนรับประทานอาหารสัก ๑๕ นาที มนุษย์เราควรจะได้ดื่มน้ำมาก ๆ ในวันหนึ่ง เพื่อให้ร่างกายได้ดูดซึมไปใช้เป็นตัวนำของเสียออกจากร่างกายทางเหงื่อ และทางปัสสาวะ

ไม่ควรอ่านหนังสือ หรือใช้สมองคิดเลย ควรคุยหรือเดินหยิบโน่นหยิบนี่ นิด ๆ หน่อย ๆ เป็นดี และรอไว้ จนรู้สึกว่าการย่อยเรียบร้อย จนเบาท้องแล้วจึงดื่มน้ำได้มาก ๆ ทุก ๆ วินาทีของร่างกาย จะต้องได้ทำหน้าที่อย่างดี แม้ขณะกระเพาะอาหารส่งน้ำย่อยมาย่อย ท่านก็ต้องการให้น้ำย่อยเข้มข้นพอที่จะย่อยอาหาร จนอาหารที่เราทานเข้าไปอย่างพอดี ได้ผสมกับน้ำย่อยทั่ว แล้วเคลื่อนต่อไปสู่ลำไส้ จึงให้ดื่มน้ำได้มาก ๆ

๖. ก่อนอาบน้ำตอนจะเข้านอนกลางคืน ควรคดตนอกครงหนง ๗ ทำ

ดงน:—

๑. ยืด (Stretch)
๒. แหม่วท้อง (Pumping)
๓. เตะขึ้น (Kick up)
๔. บดท้อง (Churning)
๕. ยืนกางแขน บิดตัว เอามือแตะปลายเท้าที่ละข้าง (Tickle Toe)
๖. เขย่าตัว (Pep hop)
๗. จ้องดาว และบิดคอ (Star gazer และ Hen peck)

ทำคดตเหล่านี้ ถ้าทำให้มากเกินไปก็ให้โทษ หรือไม่ทำเลยก็ไม่ให้
คุณ ที่จะให้คุณจริง ๆ คือ พอคกรอยู่ระหว่างกลาง ไม่ไปทางที่สุดโค้งทั้งสอง
ข้าง คำแนะนำนี้เป็นความอริยะของท่านไม่จำนวนเวลาและครัง ว่าจะให้ทำ
กครง กนท ทงนแล้วแต่กำลังของแต่ละบุคคล เช่นคนอ้วนไม่เคยนั่งยอง ๆ
จะฝืนให้หนึ่งก็ทำไม่ได้ คนปวดไหล่ยกแขนไม่ขึ้น จะชুমือขึ้นอ้าเขย่งที่ละข้างละ ๒๐ หน
ไม่ได้ หักทำให้พอคกับกำลังและความเคยขินของเขา ขอย่าให้ขเกยจ จะทำ
ให้เบอ

ตงอกตงใจปฏิบัติ เหมือนคำแนะนำของท่าน “เมื่อทำอะไร ต้อง
ทำจริง” ขอให้ทำครบ ๑ เดือน จะรู้สึกตัวเบาสบายไม่เมื่อย เมื่อเห็นผลดีแล้ว
ก็จะทำต่อไปเองแน่

จะขอพรให้ท่านธมมวิทกโก ที่ท่านอุตสาห์หาวิธีบริหารให้พวกเรา ท่านก็
คงไปสูงกว่าที่จะรับพรของพวกเรา ขอให้พวกเรารับคำปฏิบัติให้ร่างกายของเราสมบูรณ์
เพื่อทำความดีต่อไปก็แล้วกัน

ตามกรรมเก่าของแต่ละบุคคล ผมว่าอย่างนั้นแหละ.

ประเสริฐ นุตกุล

ร.พ. กลาง

จดหมายของเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิต

บางตอนที่ยังเหลือ

คุณตรี จินตยานนท์ ได้นำจดหมายของท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิต
เก่าแก่มาให้พิจารณาแล้วแต่จะเห็นสมควร เมื่อข้าพเจ้าได้พิจารณาคุณแล้วก็รู้สึกเสียตาย
มาก เพราะจดหมายฉบับนั้นได้มีรวมกันถึง ๑๒ หน้า แต่หน้าต้น ๆ ได้ขาดหายไป
หลายหน้าจึงไม่อาจเดาว่ามีข้อความอย่างไร ที่ยังเหลือตอนกลาง ๆ ก็ขาดแห้วหายไป
บางส่วนเพราะความเก่าแก่ของกระดาษ เมื่ออ่าน ๆ แล้วใจความก็หายไปเพราะขาด
ตอนแม้จะเดาข้อความได้บ้างข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเดา ข้าพเจ้าจะไม่ทำเช่นนั้นเป็นอันขาด
เพราะการเดาก็อาจผิด อาจทำลายความหมายที่ตั้งามลงได้ ฉะนั้นข้าพเจ้าคิดว่าควร
ตัดข้อความที่ขาดออกไป จึงตกลงใจนำเอาเฉพาะที่เหลือซึ่งมีข้อความติดต่อกันเห็นว่า
เป็นประโยชน์และเป็นลายมือของท่านโดยตรง ไม่ผิดจากความจริงไป แม้จะเป็นการ
เริ่มต้นที่ท่านเขียนไว้ในหน้า ๘ คิดว่าได้ใจความเพียงครึ่งเดียวก็ยั้งดี อ่านแล้วก็คงจะ
เป็นประโยชน์เมื่อได้คิดพิจารณาด้วยปัญญาตามลายมือของท่านที่ได้ตัดตอน เป็นอันว่า
หน้าต้น ๆ นั้นไม่มีทางจะได้อ่าน

เมื่อข้าพเจ้าได้พิจารณาถึงข้อความที่เหลืออยู่นั้น ก็มีความรู้สึกว่าคุณเจ้า
คุณพระยานรรัตนราชมานิต ท่านได้สนใจและมีความรู้ดีในทางพุทธศาสนามาก่อนที่จะ
มาอุปสมบท ข้อความที่ท่านเขียนทุกแง่ทุกมุม รู้สึกถึงจิตใจอยู่ในหลักของศีลธรรมมา
ก่อนแล้ว

เมื่อท่านได้อ่านและค่อย ๆ พิจารณาคุณก็จะมีความรู้สึก เมื่อท่านอุปสมบทแล้ว
การปฏิบัติธรรมของท่านที่สามารถสละความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่สนใจใน
ลาภยศสรรเสริญ ไม่สนใจในรูปรสกลิ่นเสียง มุ่งหน้าแต่ทางปฏิบัติธรรมเพื่อหลุดพ้น
เพราะท่านมีกุศลจิตบุญเก่าเป็นพื้นเต็มอยู่ก่อนแล้ว โปรดอ่านข้อความของท่านต่อไปนี้

มีกิเลสบ้างก็ได้ ไม่มีกิเลสบ้างด้วยห้ามปรามอวดใจ ผิด
พลาดไปบ้างก็ไม่ผิดอะไร เพราะเป็นเมฆอากาศ ถ้าไปผิด
พลาดในสมณะเพศก็ผิดอาชวาท หรือถือสมณะเพศไปไม่ได้
ตลอด โลกเขาคะตักได้ขมใหญ่ และเป็นคนมมเป็นคน
ติดตัวไปด้วย ตามชื่อภรรยาชื่อว่า -

“ สันตตติ ปริมม สัจจ ” ตามสันตตติคือทอใน
สิ่งที่ตามข้อย่อยแล้ว เป็นชื่อของปริวรรต “ จวนจวนนคร
ไร้ดอกกระสนปีก็ระตวกกับที่เขาริยกว่าหนีไปหากที่ พระ
กัมมชเมื่อแก่ๆ ตามวัดโดยมากสมัยนี้ มักหนีเขาหาเลี้ยง
อาหารในทางโลกบ้าง หมอดบ้าง เพื่อล่อให้ดินนียม
หมัดดี โดยมากหนีไปทางไม่แน่นอน มักเป็นกรรมเป็น
ฆ่าปะโทษอยู่บ้าง เพราะเรื่องล่อเหล่านี้อันเกิดจากพระ
พุทธเจ้า ” เกี่ยวไปทาง พระสมณะ ตำลักรักบ้าง ไร้ยด่ารัก
บ้าง โหระด่ารักบ้าง ทางพระภิกษุตำลักรักบ้าง
ดังอยู่ว่า “ อัม โมทเว วัคชะเต อัมมะ จา วิ ” อกรรม
ย่อมรักภรรยาประพฤติกกรรม ” ตามโลกเก่าช่วยไม่ได้ ผู้
ใดรักภรรยา ผู้หนีใจได้กับตามด้อมด้อมของสังคม
เป็นเครื่องตอบแทนจากกรรม เพราะนั่นนั่นเขาตามชลา
ยามแล้วหากรรมไว้รักษาเขาดีกว่า อกรรมอย่างเดียว
เป็นอุกเขาไปวิเศษดี .

ด้วยอำนาจแห่งความเชื่อ สัตย์สุจริต ตามความกลัว
กลัวว่า ความเลวชกกรรมที่ซึ่งอยู่ในตัวจิตของลูกอันมี
ตงนี้ ลดาของอำนาจ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์
เจ้า แล้ววางเททยตเจ้าผู้สีกดี สิกข์ กัณหลข ในลคโลก
สงฆ์ขยบคตลให้ตนทำอนันแม่แลดณยได้ประสมกรรม
อันแท้จริง มีกรรมสามดัดปของดองรักใคร่กลมเกลียวกัน
อนันได้มีความซัดจ้อหสมวก และระนองระแห่งดินเลว
จ่อให้อยู่ เป็นสขตลสขวิปรภสจากสรวมโรตทลชช ปร
กับแลสสรทั้งหลายจ่งหน่ากโลกเป็นอันตลลทลบแก้สคเมื่อ
ไป ปริสมแต่ตามเจริส มั่งดังสมมูรณ ยิงูสีนไม่ฟ่าบ
ได้ยง ปรภทนาโถในทางที่ปรอมกรรม ลวสิเรจตามลในรค
ปรภทททุกประการ ตลอดทั้งอุณหคแลหือทั้งหลายด้วย

โปรดบอกคุณยายคุณย่าทั้งสวณกับน้องๆทุกคน
ว่าคุณอยู่สบายดี เล่าขี้ดั่งที่กัน
จะได้รับความเอนกประสงค์สูงส่งจาก

คุณ หงษ์ตาม

หงษ์

ป.ล. จะหาของฝากมา ถิ่นแต่ เจ้าเดี๋ยบลบกับหมักธาล
เจ้ามาตาแพงเหลื่อเกิน ไม่ผิดกรเทพฯ เห็นว่าท
ธองกร หกชื่อเอาในกรเทพฯ ดีกว่า หากเจ้าสัวธ
ไกลจากเมืองเพชรหนกร้อยเส้น เวลาเร็ดจประกบอยู่
เช่นนี้ ของแพงใจหาย ที่หวังได้ไปมื่ออกสของเจ้าแล้ว
เมื่อเร็ดจกลับประกบสมภพจันทร์ ลกจิวจะหาของ
หนกรวมมาฝากดีแล้ว ที่พอน้ำนี้ไปสมภพจันทร์เกี่ยว
หลัง ขอคุณแม่อย่าหาชื่อของฝากไปเลย ที่โน้น
ขี้มรท จะได้พอกรหาชื่อได้กับน้ำไม่อดอยาก ขอ
ตั้งลำบาก วิตาด เป็นห่วง เป็นใจ ถึงลูกในเรือเช่นนี้
เลย .

ได้รับหนังสือพิมพ์ สอนสามชั้นมาฝากคุณพ่อ
ตามที่คุณพ่อไป หนังสือที่เกี่ยวกับกรรมบ้านการเมือง
ได้ยอนี้ สำหรับพวกที่ยังรับราชการหาความเจริญต่อไป
ก็ให้อ่าน แต่อย่างคุณพ่อแก่แล้ว หาเรื่องธรรมะอ่าน
ดีกว่า เห็นใจดีกว่า ทรบ้านการเมือง มีแต่เรื่องยุ่ง
ใจทั้งนั้น ทรการเมืองก็มีแต่ข่า มลทินกันที่โน้น
ฆ่ากันที่นั่น หลอดกันไปลองกันมา ดนโน้นตาย ดน
นี่เกิด แก่โน้น ยัยนี้ เปลี่ยนนั้น บ่งกันอยู่เช่นนี้
ฝ่ายทั่วประเทศกรรมราชที่หนักไม่รู้จักนบดหน่ออัน
ล้นแต่แต่กล้าได้มสันไปดวบกี้เลศทั้งนั้น อ่านๆไป
ก็มีแต่เดี๋ยวจุติตใจ ไม่เห็นใจ เหมือนทางธรรม
แต่ที่ไปนผู้ที่ยังรับราชการอยู่ไม่อ่านก็ไม่ได้ ต้องอ่าน
เสมอ เพราะกำลังเป็นตำรวจอยู่ในเรื่องยุ่งเช่นนี้
ด้วย ที่ไม่อ่านก็ทำมทตามเขาไม่ถูก อย่างคุณพ่อ

เรียกว่าตัวละครที่ปลดชว ไม่ต้องออกมาทำบท
 ทำฉากอีกแล้ว หนงอ่านดรวัดทอ เทียงเต้งไว้
 ใช่ว่าไปมาแบกหามเท่านั้น อย่กับบ้านพักเดี๋ยงเขียน
 ใจเล่นสีก่า เป็นต้นเกาะปลูกต้นไม้ดอกเล่น เช่น
 ต้นเทียน และกุหลาบอะไรเนั้นนี้ ยักต้นโน้น ตัด
 ต้นนี้ ตัดที่นั้น พรรณที่นี้ ดุ๊กให้เพิ่นดี ก็คือไม่
 ใดทำบวชบวชกลั่นก่นองนี้ หรือไปรบ ใ้อลิม สลัดอะ
 ไรเล่นตามความพอใจดี เหมือนกัน พอให้ปนทร
 ออกคำสให้เส้นเรขยัด เป็นยาอายุวัฒนะอย่างดี
 แต่อย่าให้หนักแวงจนเส้นเรขยัดเกินไปได้มีไม่ลง หรือ
 อย่ต่อจนเกินไป เวลามีจัน ทำแต่พอเป็น "ราชกลาง"
 อย่ต่อพระพทอใจธาวีไว้ คือ ไม่ต้งหนัก ไม่หย่อนหนัก
 หนงสือภษาไทยในตักมีมาก ว่างุดันดเลือก
 อ่านเล่นตามปรกณ การอ่านหนงสืออ่านกลางด้นก่อน
 หนอน เปนดี เพราะทำให้ใจสงบสู้สมาธิในเวลานอนหลับ
 อ่านกลางวันมากหนักไม่สู้ดี มักจะมันธัวระ

หนงสือ

บวชเรียนแล้ว ดวได้ธรรมะธรรมไมมาบท
 หนงว่านิสัยใจดอดดจะเปนผู้ใหญ่จันมาก จวอ้าน
 หนงเรียน เขียนอ่านคอกจี้เกียจ วิชาตามธไรไว้เทิม
 คำสั่งปกครอง สรรบจะไดเปนเดี๋ยงมือหาเงินต้อไป ทบ
 หนง สวมนี้บ้านเมืองเรากัดมีจันเท้ทุกที่แล้ว ดน
 ว่างูต้อไปจะต้ออดตาย หนงจันรับตัก จวรับเร่ง
 เรียนสืบเวลานี้ ถ้ามีว้อดอาดธไรจหนอยมากสืบ
 แล้วเรียนไม่ได้เหมือนเด็ก เพราะความจាំที่รามไป
 และมีหนงอื่นมากจัน เวลาว่างไปนากที่หนง โมงหนง
 วันหนง อยบเรก่ล่งไปแก้ลวไปทตชั่วลมหทอใจ เท้
 ลอด จวอ้าน ปฏิมต้อเอาอดเออใจ ด้นต้อ ดนแม่แล
 ดนยาย สได้เปนดสละต้อไปท่นหนง ที่ไม่รับ
 ปฏิมต้อธนอพระด้นเรื่อเวลานี้ ที่ท่นล่งล่งไปแล้ว
 สลัดอ่าเื่อใจที่จจะหาใจทตปฏิมตท่นไม่ได้อีก

เพื่อนฝูง ลมเย็น แลความสดชื่นเร็ว บรมเทโว
 ชาญ ย่อมหาได้ไม่ยากนัก ที่เขายังมีชีวิตอยู่ แต่
 พ่อ แม่ แลพยาบาลเกิดเกล้า มิได้หมดได้ขอลงละตาม
 เก่งนั้น หาใหม่ไม่ได้ อธิบายพอโอกาส สมองพระอด
 หมันปฐมบิณฑบาตเอาใจที่เห็นเร็วบัดนี้ จิตไม่เสียที่
 เขาได้เกิดมาเป็นคน คงทำให้ใจไว้ให้ดี บวชเร็ว
 แล้ว ไม่ช้าหลุดกันมาก จึงพากัน แจ่มแจ่มดี.
 บอดเลื่อนด้วยว่าพี่ดีดั่ง

พี่ นรวิกรม

พริ้ง

อ้อ! จอห์น ไมททท์ ในราวหกสิบเก้าที่ ได้มี
 ชาติ เพื่อในทรกัมพูชี่ใหม่ กับ ซอล เพร
 ดัลป์ ก็ขอจอบใจ ดนตรีบริหารๆ กับ
 ดนตรี และ แม่ หด. ก็ได้ช่วยเหลือ สนิท
 สนิท เปนกันเองราวกับญาติๆ ลูก็ได้ตั้งใจที่จะ
 ตอบแทนคุณท่าน เหล่านี้เสมอ.

ลูก มรว. วิชาญ :

๓๖. ถ้าพอจะมีประโยชน์กันบ้าง ช่วยหยิบ
 นมอกหนัก เวียนใบเก่า ที่ รวงจอบทั่วใบ เปน
 ชาติใจใจได้ กับไม้ถืออันเล็ก สีเหลือง
 เลี่ยมขลุ่ยประดับดู ถ้าไม้ถือเอาอันอื่น แต่อย่า
 หนีให้ดูหนัก ที่ จะเอาไปถือได้ เหนื่อยเวลา
 เจ็บๆ อย่าลืมนะ! นมอกหนัก เวียน
 กับไม้ถือ

เท่านั้น จอห์น ก็ เมื่อยเหงื่อตก

ตั้งแต่ได้ดมา ยังไม่เคยเขียนจดหมายปิดยาว
 เท่านั้นเลย นี้ก็ เกม หุด มรว. วิชาญ :

หัวอกพ่อแม่

ของ ท. เลียงพิบูลย์

เด็กวัยรุ่นในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนมากเห็นความกตัญญูทวดที่ต่อพ่อแม่^๕ไม่สำคัญ น้อยนักที่จะรู้ซึ่งถึงจิตใจของพ่อแม่ ซ่อนความรู้สึกในส่วนลึกซึ่งมีต่อเลือดเนื้อเชื้อไขของตัวได้มอบความรักและความตามใจลูก มีไม่น้อยที่ลูกเกี่ยวเชื้อมือพ่อแม่ เมื่อต้องการสิ่งใดก็จะเอาให้ได้ทุกอย่าง หากพ่อแม่ขัดใจก็โกรธ ทำกิริยาท่าทางกระพืดกระเฟียด หน้างอ ทำกระเง้ากระงอต บางคนก็ใช้กิริยาต่อพ่อแม่เหมือนทาส เพราะจะต้องการสิ่งใดก็จะให้พ่อแม่หามาให้ได้ทุกอย่าง ท่านได้พบเห็นลูกชนิดนี้แล้วก็ต้องเศร้าใจ ผู้ใหญ่สมัยก่อนยกมือท่วมหัวพลาถอริษฐานจิตว่า เกิดมาชาติใดฉันใดก็ขออย่าให้พบลูกชนิดนี้เลย ขอให้ห่างไกลออกไปร้อยโยชน์แสนโยชน์ ทำบุญกวาดน้ำคว่ำกลาขออย่ามาเกิดเป็นลูกเป็นเต้ากันเลย และพ่อแม่บางคนก็รักลูกจนหลง ถูกลูกตุงก ๆ เงิน ๆ เพราะตามใจลูกจนเคยตัว เพราะเหตุที่ลูกพวกนี้ไม่ค่อยจะมีมากนัก นาน ๆ ก็เคยพบเคยเห็นสักครั้งหนึ่ง ทำให้คิดว่ามนุษย์เรานี้^๕นิสัยแปลกแตกต่างกันไป เห็นพ่อแม่เป็น^๕ข้าก็มี แต่พวกนี้ไม่มีศรัทธาและไม่เจริญ ส่วนพวกที่เห็นพ่อแม่เป็นพระที่ควรยกย่องบูชา^๕ก็มี แต่พวกนี้^๕จะมีความเจริญรุ่งเรืองเพราะความกตัญญูทวดที่^๕แต่^๕นั้นก็เห็นจะเป็นอนุคุณกรรมและกุศลกรรมในอดีตที่ติดตามมาสนอง แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าเคยเห็นในยุคนี้เป็นตัวอย่างมารายซึ่งหนีไม่พ้นอนุคุณกรรมอัน^๕

หากลูกคนใดต่อพ่อแม่ คนสมัยก่อนมักกล่าวว่า ใช้พ่อแม่เหมือนทาสในเรือนเบี้ยซึ่ง^๕เป็นมาแต่ครั้งโบราณตลอดมาจนถึงยุคปัจจุบันนี้ ทั้งได้^๕เห็นเองและผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง คนที่ต่อพ่อแม่ คนผู้นั้นหากมีลูกต่อไปก็จะถูกลูกต่อ^๕สืบสันดานชั่วเช่นเดียวกัน หนีไม่พ้น

เมื่อพูดถึงความกตัญญูแล้วข้าพเจ้าก็อดคิดถึงประวัติของท่านธมมวิทโกหรือท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิตซึ่งข้าพเจ้าอยากจะยกท่านว่า “ยอดแห่งความกตัญญู” ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงจดหมายฉบับหนึ่ง แม้จะไม่ลงนามมากแต่เมื่อพิจารณาดูแล้วก็เห็นว่า ควรจะหยิบยกบางตอนขึ้นมาให้รู้ว่าพระคุณหัวอกของพ่อแม่ นั้น คนในยุคนี้มักจะมองข้ามหัวไปไม่ใยดีที่จะนำมาพิจารณาหาเหตุผล เรื่องนี้แม่ข้าพเจ้าเองเมื่ออ่านแล้วก็ไม่แน่ใจว่าท่านผู้เป็นเจ้าของเรื่องนี้เป็นหญิงหรือชาย ไม่กล้าเดาซ้ำชากลงไป แต่ก็เห็นจะไม่สำคัญอะไร เพราะเราเพียงต้องการตัวอย่างผู้ทู่ตาสว่างขึ้นจากการหลงผิด คำว่าข้าพเจ้าต่อไปนี้โปรดอย่าเข้าใจว่าผู้เขียน ขอให้ทราบว่าเป็นคำแทนตัวผู้เป็นเจ้าของจดหมายหรือบันทึกฉบับหนึ่งในจำนวนมากมาย ตอนหนึ่งมีใจความว่า

ข้าพเจ้ารู้ตัวภายหลังเมื่อหูตาสว่างแล้วว่า เป็นคนที่มีความทะเยอทะยานที่ผิดทาง ความจริงเรากำลังศึกษาชั้นสูงของมหาวิทยาลัย แต่เพื่อนข้าพเจ้าส่วนมากพ่อแม่เขาส่งไปชุบตัวเมืองนอก จะมีความรู้ติดตัวมามากน้อยเพียงใดไม่ต้องพูดถึง เพราะบางคนก็ไม่ได้ตีกีอะไรกลับมาเลย บางคนก็ได้ปริญญาชั้นสูง แล้วแต่บุคคล ความประพฤติ และสติปัญญา แต่เมื่อกลับมาถึงเมืองไทยแล้วรู้สึกว่าจะแสดงตัวว่าสูงกว่าพวกเราเพราะได้ผ่านเมืองนอกมา สำหรับข้าพเจ้าเห็นพ่อแม่เขาส่งลูก ๆ ซึ่งเป็นเพื่อนไปหลายคน ตนเองก็เกิดอยากจะไปเมืองนอกกับเขาบ้าง จึงรบเร้าผู้ปกครองขอให้จัดส่งไปเรียนเมืองนอกเพื่อจะได้ชุบตัวเหมือนอย่างเพื่อน ๆ บ้าง ข้าพเจ้าได้พยายามอ้อนวอนพ่อแม่ขอให้จัดส่งข้าพเจ้าไปศึกษาต่างประเทศ โดยได้ติดต่อกับทางมหาวิทยาลัยต่างประเทศเตรียมไว้ก่อน ด้วยการแนะนำของเพื่อนที่เคยผ่านต่างประเทศมาแล้ว ความจริงฐานะทางบ้านข้าพเจ้าเมื่อทราบภายหลังก็ไม่ได้มีเงินทองมากนัก เพียงแต่พ่อแม่พอใช้ แต่ความทะเยอทะยาน ความอยาก มุ่งมั่นใจจะไปให้ได้มิได้พิจารณาความลำบากทางผู้ปกครองจะมีเพียงใดไม่เคยคิด และยั้งนี้ก็อยู่เสมอว่าพ่อแม่เรามีเงินพอที่จะส่งให้ไปศึกษาต่อเมืองนอกได้ ความอยาก ความเห็นแก่ตัวตามอารมณ์เป็นใหญ่ เพราะพ่อแม่ตามใจจนเคยตัว จึงอยากหาทางไปชุบตัวให้เหมือนเพื่อน ไม่อยากให้น้อยหน้าเพื่อน คิดว่าเมื่อสำเร็จมาจากต่างประเทศแล้วรู้สึกว่าจะโก้ เดินไปไหนตัวคงสูงเด่นกว่า

ธรรมดาเพราะเขาคงเรียกว่า “หัวนอก” ดูเป็นเรื่องของความรู้สึกอย่างคิดไปตามอารมณ์เหมือนเด็กไม่เคียงสาในเวลานั้น เอาอะไรก็จะเอาให้ได้อย่างใจ ไม่ยอมให้ขัดใจ เพราะพ่อแม่รักและตามใจจนเคยตัวนิสัยเสีย จะพูดให้ถูกก็คิดว่าเวลานั้นเป็นโรคอยากไปนอกชั้นสมอง เมื่อจบทางเมืองไทยแล้วข้าพเจ้าก็เกี่ยวเชิญขอเงินพ่อแม่ค่าเครื่องบิน ค่าใช้จ่าย การกินอยู่ศึกษาในต่างประเทศ คิดแล้วเป็นเงินไม่น้อยต่อปี รู้สึกพ่อแม่เคยตามใจข้าพเจ้าก่อนแล้วคงไม่ขัด แรก ๆ ก็บอกว่าลูกเรียนจบในนี้ก็ดีพอแล้วอย่าไปเรียนนอกเลย เรียนนอกไม่วิเศษมาทุกคนเมื่อไหร่ เรียนในนี้ดีกว่านอกถมไป นอกจากจะเสียค่าใช้จ่ายแพงมากแล้ว พ่อแม่ก็ไม่อยากให้ลูกห่างไกลเพราะเราไม่เคยจากกันนาน ๆ พ่อแม่เป็นห่วงคิดถึงอยู่ ข้าพเจ้าก็เถียงว่า ลูกโตแล้วพ่อแม่ไม่ต้องห่วง ที่ลูกของคนอื่น ๆ ทำไมพ่อแม่เขาจึงไม่ห่วง เขาไปกันได้ พ่อแม่เขาไม่เคยคิดอย่างพ่อแม่เลย เขากลับสนับสนุนไม่เห็นเขาเป็นห่วง

แต่พ่อแม่ก็อ่อนวอนจนอ่อนใจเพราะข้าพเจ้ายืนกรานตายตาเดียว คือจะไปให้ได้ รู้ว่าพ่อแม่มีข้าพเจ้าเป็นลูกคนเดียว ถึงอย่างไรก็คงตามใจ แต่ที่สุดพ่อแม่เสียอ่อนวอนลูกไม่ได้ก็รับปากว่า จะจัดการส่งข้าพเจ้าไปเรียนเมืองนอกตามที่ข้าพเจ้าต้องการอย่างไม่เต็มใจ

ในที่สุดข้าพเจ้าก็พอใจและมีความดีใจแล้ว เพราะได้มีโอกาสไปชุกตัวเมืองนอกคราวนี้ ความดีใจของข้าพเจ้าทำให้พ่อแม่ต้องหน้าเศร้า ข้าพเจ้าก็คิดว่าพ่อแม่คงเป็นห่วงลูกมากที่ต้องจากห่างไกลออกไปอยู่กับคนละทวีป และดีใจอย่างลึกลับเตรียมตัวเดินทางตัดเสื้อผ้านำไปใช้ เมื่อรู้ว่าจะได้ไปนอกโดยทุนของพ่อแม่ ไม่ให้น้อยหน้าเพื่อนในคราวนี้ คิณนั้นข้าพเจ้าไปในงานวันเกิดที่บ้านเพื่อนและบอกทางบ้านว่าคิณนั้นข้าพเจ้าจะกลับดีก็เพราะเพื่อน ๆ จะเอารถมารับและมาส่ง อย่าเป็นห่วงข้าพเจ้าเลย และตั้งใจจะประกาศให้เพื่อน ๆ รู้ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียนต่อเมืองนอก

แต่ความจริงคิณนั้นข้าพเจ้าไม่สามารถจะอยู่ติดดังที่บอกทางบ้านไว้ไม่ จึงกลับแต่หัวค่ำ และมาถึงบ้านก็ปรากฏว่าพ่อแม่ไม่อยู่ ไม่ทราบที่ท่านไปไหน และคนในบ้านก็ไม่ว่าข้าพเจ้ากลับมาแต่หัวค่ำ เหตุที่ข้าพเจ้ากลับแต่หัวค่ำคิณนั้นก็เพราะ

แรก ๆ ก็สนุกสนานสนทนากับเพื่อน ๆ ทั้งตั้งใจจะไปบอกเพื่อน ๆ ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียน
 ต่อต่างประเทศ คิดว่าตอนตึกเมื่อจะกลับบ้านค่อยบอกดีกว่า แต่ยังไม่ทันจะบอกก็มี
 เพื่อนคนหนึ่งพูดกันในหมู่เพื่อน ๆ ว่า “พวกนักเรียนทุนส่วนตัวความรู้ยังไม่ถึงขนาด
 ถือว่ามีเงินก็ส่งไป พ่อแม่อยู่ทางนี้ก็ส่งเงินไปให้ลูกตามที่ลูกของตัวอ้างความจำเป็น
 อย่างโน้นอย่างนี้ พ่อแม่ไม่รู้ก็ส่งเงินไปให้เที่ยวเตร่เสียผู้เสียคน เอาเงินไปล้างผลาญ
 สบาย บางคนก็หาที่เรียนไม่ได้แล้วก็เอาแต่สนุกสนานทำให้เสียชื่อจนต้องถูกเนรเทศ
 กลับเมืองไทยเพราะประพฤติชั่วเหลวเสียชื่อก็มีมารายด้วยกัน พ่อแม่อยู่ทางนี้
 ไม่รู้จักจัดหาเงิน บางรายก็ต้องจำนองจำนำข้าวของที่ดินแทบหมดตัว หวังจะให้ลูกมี
 ความรู้หาเลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่ ส่งไปนึกว่าลูกกำลังเรียนดี ที่สุดกว่าจะรู้ว่าผิดหวังเมื่อ
 ทางการสั่งให้ส่งกลับประเทศ พ่อแม่ลมจับเมื่อรู้ว่าลูกเป็นก๊วยที่เมืองนอก ไว้ผมรุ่งรัง
 รู้ว่าไปทำเสียชื่อเสียงเมืองไทย รู้สึกว่าคนไปนอกเวลานี้ไม่ค่อยจะมีเกียรติเท่าที่คิดที่นึก
 นอกจากพวกเรียนดีสอบชิงทุนได้เพราะมีความรู้ดีอยู่แล้ว และคนที่ไปทุนส่วนตัวที่ตั้งใจ
 เรียนจริง ๆ จัง ๆ เพราะเห็นอกเห็นใจพ่อแม่ลงทุนเสียเงินเสียทองก็มีมาก แต่ก็มีไม่
 น้อยเพราะเอาตัวอย่างชั่วมาใช้ เสียคนง่าย” คำพูดของเพื่อนนั้นสกิดใจข้าพเจ้ามาก
 ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงกลับแต่หัวค้ำมานอนกระสับกระส่ายเพราะคิดมาก เลิกคิดจะบอก
 เพื่อน

จนรู้สึกว่พ่อแม่กลับมายังไม่ตึกมากนัก ห้องนอนพ่อแม่ติดห้องข้าพเจ้า
 เสียงเปิดประตูเข้าห้องได้ยินเสียงพ่อแม่ถอนหายใจเหมือนทุกข์หนัก ข้าพเจ้าพยายาม
 สงบนิ่งฟังว่าท่านทั้งสองจะพูดอะไรถึงข้าพเจ้า ท่านคงนึกว่ายังไม่กลับ เพราะบอกว่า
 กลับตึก เสียงแม่ถอนหายใจแล้วพูดว่า

“แล้วนี่จะทำอย่างไร รับปากกับลูกว่าจะส่งไปเรียนเมืองนอก เงินก็ยังมีไม่
 พอ ถ้าลูกผิดหวังคงเสียใจมาก ทั้งที่รับปากไว้แล้ว ลูกกำลังตึกดีใจที่จะได้ไปนอก
 ที่นาแถวรังสิตของเราเวลานี้จะขายเขาก็ให้ราคาต่ำมาก ไม่ขายก็ไม่รู้ว่าจะเอาเงินที่ไหน
 มาส่งลูก พรุ่งนี้เราลองไปหาสำนักชอขายที่ดิน หากยังกตราคาเราก็ต้องไปหาที่อื่นที่เขา
 รับซื้อหรือรับจำนองตึกแห่งหนึ่งคงจะได้เพิ่มราคาขึ้นบ้าง เพราะพวกนี้ถ้ารู้ว่าใครร้อน
 เงินก็มักจะกตราคาให้ต่ำ หากได้ราคาพอสมควรพอจะส่งลูกไปได้งวดแรกพึดต้องตกลง
 แล้วเราค่อยคิดกันใหม่”

ข้าพเจ้าได้ยินกรูสึกหัวใจเต้นแรงวูบขึ้นมาเพราะไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อนว่าจะทำให้พ่อแม่เดือดร้อนถึงเพียงนี้ น้ำตาก็เริ่มไหลออกมาเป็นครั้งแรกที่ส่งสารพ่อแม่ แต่ต้องทนฟังต่อไป ก็ได้ยินเสียงแม่พูดว่า “ถ้าไม่พอน้องก็จะเอาเครื่องเพชรเครื่องทองที่น้องมีอยู่เก็บไว้เอามาขาย ก็พอจะช่วยได้บ้าง แต่ถ้าของเราหมดไปแล้วลูกยังเรียนไม่จบไม่สำเร็จละ พี่จะทำอย่างไร” เสียงพ่อถอนหายใจรู้สึกว่าคุณคิดไม่ปลอดโปร่งนัก แล้วตอบออกมาอย่างใช้ความคิดว่า “ถ้าไม่พอจริง ๆ พี่ก็เห็นจะต้องเอาบ้านหลังนี้พร้อมที่ดินไปจำนองที่ธนาคาร เพื่อแก้หน้าลูกจนกว่าจะเรียนจบ.....” ข้าพเจ้าได้ยินเพียงเท่านั้นมันตื้นตันใจ อยากจะลุกขึ้นไปแล้วเข้าไปกราบท่านทั้งสอง แล้วพูดว่า “ลูกไม่ต้องการจะไปแล้วเมื่อพ่อแม่ของลูกเดือดร้อนถึงเพียงนี้ และลูกจะไม่ไปในเงินทุนของพ่อแม่อีกแล้ว ขอโทษให้ลูกด้วย ลูกไม่สามารถจะเห็นพ่อแม่เสียสละให้ลูกถึงเพียงนี้ ลูกยังไม่เคยรู้เลยว่าพ่อแม่คนไหนเขาจะเสียสละให้ลูก ตัวเองต้องเดือดร้อนอยู่นอกโดยไม่เคยยอมให้ลูกได้รับรู้” แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เปิดประตูห้องนอนออกมาบอกพ่อแม่ตามที่คิด นี้ก็คิดว่าควรจะทำให้ดีกว่านี้ จึงได้แต่เอาหมอนหนุนหัวทับหน้าเอามือรัดไว้ไม่ให้เสียงสะอื้นร้องให้ออกจากปากให้พ่อแม่ได้ยิน คิณนั้นไม่สามารถจะข่มความรู้สึกให้หลับได้เพราะจิตใจคิดฟุ้งซ่าน ย้อนหลังคิดถึงเมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนกินนอนอยู่โรงเรียนชาวต่างประเทศและต่างศาสนา เขาก็สอนศาสนาของเขา เวลาเมื่ออยู่โรงเรียนเขาสอนให้ก่อนกินอาหารต้องนั่งก้มหน้าระลึกถึงคุณของพระเจ้า ซึ่งได้ทรงประทานอาหารเลี้ยงชีวิตตลอดมา แล้วก็เจิมหน้าโดยใช้น้ำเตะที่หน้าผากและไหล่ซ้ายขวา เราอยู่โรงเรียนเขาเราก็ต้องทำตามอย่างเขา แม้จะสนใจหรือไม่ก็ตาม

มาคิณนั้นได้ยินเสียงพ่อแม่พูดถึงเรื่องจะหาเงินส่งลูกไปเรียนนอก ตามคำร้องขอของลูกทำให้นึกขึ้นได้ว่าพ่อแม่บังเกิดเกล้าที่รักลูก ตามใจลูก จะเอาสิ่งใดก็ทำให้แม้ตัวจะลำบากก็เสียสละเพื่อลูก พ่อแม่นั้นคือพระเจ้าของลูกที่ได้ส่งเงินให้ค่าศึกษาเล่าเรียน จ่ายค่ากินอยู่หลับนอน ตลอดค่าเทอมแล้วเทอมอีก จนกว่าจะสำเร็จ ซึ่งเงินทองคำใช้จ่ายมาจากพ่อแม่ทั้งสิ้น พระเจ้าของลูกก็คือพ่อแม่ที่ควรแก่การเคารพบูชายิ่ง ลูกควรจะมีความกตัญญูทเวทึและเห็นอกเห็นใจส่งสารพ่อแม่มากขึ้น คำพูดของพ่อแม่

เสียดแทงเข้าไปในดวงใจ ด้วยความรักและสงสารมากขึ้นจนไม่สามารถจะทนฟังพ่อแม่
ปรับทุกข์กันต่อไป ใช้หมอนใช้ผ้าห่มปิดหูปิดปากข่มความรู้สึก ไม่ให้เสียงสะท้อนออก
จากปาก คืบนั้นนอนหลับ ๆ ตื่น ๆ รู้สึกอ่อนเพลีย

เช้าวันนั้น ข้าพเจ้าลุกขึ้นเข้าห้องน้ำสายกว่าวันธรรมดาเพราะนอนหลับเอา
จวนรุ่งสว่างจึงตื่นสาย แล้วออกมากินข้าวเชากับท่านทั้งสอง ซึ่งกำลังรออยู่ ก็ถูกท่าน
ทักว่าเช้าวันนี้ทำไมหน้าตาซูบซีด หูตาแดง เมื่อคืนนี้ไปมีเรื่องกับเพื่อนมาหรือ กลับ
ตึกใหม่ลูก ข้าพเจ้าก็เพียงพูดค่อย ๆ เพราะใจยังสั่นสะอั่นอยู่ในอกไม่หายว่า “ไม่มี
เรื่องอะไรมากนัก มีเพื่อนเขาพูดว่านักเรียนทุนส่วนตัวที่ไปนอกส่วนมากไปผลาญเงิน
พ่อแม่เงินแม่ ไม่เคยคิดถึงพ่อแม่เลย แล้วก็ไปทำชื่อเสียงเสีย บางคนก็ถูกส่งกลับ
เพราะประพฤติชั่ว สู้พวกสอบชิงทุนไม่ได้เพราะพวกนี้เขามีความรู้ดี เอาใจใส่ในการ
เรียนไม่เคยทำเสียชื่อเสียง” เสียงพ่อบอกว่า “ท่านนั้นก็สมควรเสียชื่อเสียงต้อง
ร้องไห้ร้องห่มทำไม เพราะคนไปทุนส่วนตัวที่ตึกก็มีมาก คนชั่วก็มี พ่อทราบบางคน
ชั่วไปจากเมืองไทยแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองคิดว่าส่งไปเมืองนอกแล้วจะดีขึ้นบ้าง แต่กลับ
ไปถูกโรงเรียนไล่ออก กลับไปทำเสียชื่อถึงเมืองนอก ทำชื่อเสียงในเมืองไทยยังไม่พอ
ทำให้นักเรียนไทยที่ดีถูกชาวต่างประเทศมองดูพลอยมัวหมองไปด้วย” ข้าพเจ้าจึงบอก
ว่า ต่อไปนี้จะไม่รบกวนเงินพ่อแม่เรื่องไปนอก จะสมัครสอบชิงทุน มิฉะนั้นก็ไม่ไปดี
กว่า พ่อแม่มองดูข้าพเจ้าแล้วก็มองดูตากันทั้งสองท่านแล้วมองดูข้าพเจ้าอย่างสงสัยว่า
ทำไมข้าพเจ้าจึงเปลี่ยนใจง่ายและรวดเร็ว เพียงแต่ได้ฟังคำพูดของเพื่อน ๆ เท่านั้น
และท่านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้าได้ยินคำพูดของท่านเมื่อคืนนี้ เพราะไม่บอกว่าได้ยินและพ่อแม่
ก็ไม่รู้

นับแต่วันนั้นมา ข้าพเจ้าก็พยายามใช้เวลาศึกษาเล่าเรียน ขยันดูหนังสือให้
มากขึ้นกว่าแต่ก่อนซึ่งเมื่อก่อนไม่ได้สนใจมากนัก พยายามเรียนรู้วิชาภาษาต่างประเทศ
และพยายามทุกอย่างที่เกี่ยวกับวิชาความรู้ในแขนงที่ข้าพเจ้ารัก ทำให้พ่อแม่รู้สึกพอใจ
และรักเอ็นดูข้าพเจ้ามากขึ้น ที่สุดปีต่อมาก็มีสอบชิงทุนหลายทุน ที่สุดข้าพเจ้าก็สอบชิง
ทุนได้ทุนที่ดี การไปนอกก็ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดไม่มียกเว้นตลอดทั้งค่าใช้จ่ายส่วนตัว

ประจำเดือนได้สูงเพราะสอบได้ลำดับดีและดีกว่าคนอื่น ๆ ทั้งไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ เพราะเป็นทุนต่างประเทศ ปัญหาเรื่องเรียนต่อต่างประเทศโดยลำแข้งของข้าพเจ้าก็สำเร็จเป็นความจริงขึ้น ทำให้พ่อแม่มีความยินดีกับข้าพเจ้ามาก แม่ดีใจจนน้ำตาไหล ข้าพเจ้าได้ทุนที่สี่จึงมีเงินเหลือใช้ส่วนตัว อยู่เมืองนอกพยายามประหยัดใช้มีเงินเหลือส่งมาให้พ่อแม่ทางบ้านแทนที่พ่อแม่จะส่งให้ข้าพเจ้า จนจบข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาได้ปริญญาแล้ว ข้าพเจ้าคิดถึงบ้านคิดถึงพ่อแม่ คิดถึงเพื่อนฝูง ที่อดทนก็เพื่อเรียนให้สำเร็จ เมื่อรู้ว่าจะได้กลับบ้านก็ยิ่งคิดถึงบ้านมากขึ้นอยากจะให้ถึงบ้านเร็ว ๆ แต่แล้วเวลาเดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนก็มาถึง ข้าพเจ้าขนอนอยู่บนเครื่องบินเหมือนตนเองอยู่บนสวรรค์ที่จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ที่รักใจจะขาด แม้เครื่องบินจะเร็วเพียงใดแต่ก็ยังช้ากว่าคนใจเร็วอย่างข้าพเจ้า ไม่ช้าเรือบินก็ข้ามทะเลเข้ามาในเขตไทย ข้าพเจ้าดีใจและตื่นเต้นเมื่อได้มองลงมาเห็นวัดวชิราภิรมย์โบสถ์เหลืองอร่ามด้วยสีทอง เป็นเครื่องหมายของพระพุทธศาสนา ข้าพเจ้าระงับความตื่นเต้นไว้ไม่อยู่ เพราะในไม่ช้าข้าพเจ้าก็จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ญาติพี่น้อง นึกว่าสภาพคงจะแวดล้อมข้าพเจ้าด้วยความดีใจ เรือบินกำลังจะบินเข้าในเขตของจังหวัดพระนครแล้ว ใจข้าพเจ้ายิ่งเต้นตึกตักเพราะตื่นเต้น เมื่อเข้าเขตพระนครก็เห็นรถยนต์วิ่งขวักไขว่ไปมาบนท้องถนน เมื่อเครื่องถลาลงสนามเข้าจอดตรงลานบิน เมื่อผู้โดยสารกำลังเดินลงจากเครื่องบินข้าพเจ้าติดตามลงมาเป็นคนทีสาม แล้วสายตามองดูพ่อแม่ เมื่อผ่านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมืองแล้ว ข้าพเจ้ารีบออกมาเหมือนแทบจะวิ่ง แม้จะหอบเข้าของพระรุงพระรังก็ไม่สนใจใครจะมองในแง่ใด ตาสายหาหน้าพ่อแม่หน้าแม่ผู้บังเกิดเกล้าที่รักทั้งสอง ข้าพเจ้าเห็นคนมากมายเดินขวักไขว่ที่สถานีดอนเมือง ข้าพเจ้าสายตาดูทางซ้ายทางขวารู้สึกตาพร่าไปหมด พอดีข้าพเจ้ามองเห็นผู้บังเกิดเกล้าสายตามองหาข้าพเจ้าเหมือนกัน เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าหอบของพระรุงพระรัง พ่อแม่จึงจำข้าพเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าดีใจตะโกนร้องเรียกไปเสียงดังไม่สนใจใครหมดอายว่า พ่อจ๋าแม่จ๋า แล้วข้าพเจ้าก็โผล่เข้าไปกอดสะเอวท่านทั้งสองไว้แล้ว ก็ชบหน้าน้ำตาไหลด้วยความปลื้มปีติได้เห็นหน้าพ่อแม่อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้จากกันหลายปี พ่อแม่ก็น้ำตาไหลออกมาเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าพูดได้เพียงว่า “เมื่อคืนนี้

ลูกนอนไม่หลับเพราะรู้ว่าวันนี้จะได้พบพ่อพบแม่” เสียงแม่ก็ตอบอย่างกระเส้าทงหน้าตา
 ที่บิดว่า เมื่อคืนพ่อกับแม่ก็นอนไม่หลับเหมือนกันเพราะคิดว่าวันนี้คงจะต้องมาพบลูก
 เช่นเดียวกัน เรามัวดีใจที่ได้พบกันจนเพลิน แม่จึงเตือนว่า เรากลับไปบ้านกันเถิด
 แม่ได้แกงเขียวหวานไก่ไว้ให้ลูกแล้วตามที่ลูกได้เขียนจดหมายมาบอกว่าอยากกิน ความ
 ดีใจทำให้ข้าพเจ้าล้มธรรมเนียมไทยไป ข้าพเจ้ากราบที่อกท่านทั้งสองด้วยความรักและ
 เคารพฝังอยู่ในความกตัญญูทเวท เพราะนึกถึงน้ำใจของท่านที่เคยคิดว่าจะยอมเสียสละ
 ได้ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูกซึ่งใจ ซึ่งข้าพเจ้าฝังใจอย่างไม่รู้ลืม และคำพูดประโยคหนึ่งของ
 คุณพ่อที่ทำให้ข้าพเจ้าไม่สามารถจะกลั้นน้ำตาไว้ได้ว่า “ลูกรัก ลูกได้สร้างตัวเองด้วย
 ความสามารถของลูก โดยพ่อและแม่ไม่ต้องเดือดร้อนอะไร พ่อและแม่ปลื้มใจมาก
 ข้าพเจ้าจำคืบก่อนที่จะเดินทางไปในอกได้ดี ข้าพเจ้าขอเขียนมาเป็นตัวอย่างของความ
 กตัญญูที่เปลี่ยนใจข้าพเจ้าในปัจจุบัน เพราะเห็นใจในความรักลูก เห็นอกของพ่อแม่
 มาอีกนั้นหนนาการแก่ท่านเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตของข้าพเจ้ามาแล้ว

ผู้เรียบเรียงเขียนข้อความบันทึกนี้ไม่กล้าจะสันนิษฐานว่า ท่านผู้จะเป็น
 สุภาพบุรุษหรือสุภาพสตรี เพราะท่านผู้บันทึกใช้คำพูดกลาง ๆ ไม่ได้บอกและลงชื่อมา
 ด้วย จะหญิงหรือชายขอท่านผู้อ่านผู้ฟังจงพิจารณาตนเอง แต่เรื่องของท่านผู้ได้ก่อให้เกิด
 เกิดความกตัญญูทเวทขึ้นมา จึงเกิดเป็นศิริมงคลขึ้นแก่ตนเองเป็นตัวอย่าง ฉะนั้น
 ผู้เขียนคิดว่าการก่อเกิดอารมณ์ขึ้นทางจิตใจเพราะได้ยินได้ฟัง ได้อ่าน ได้รู้ ได้เห็น
 สิ่งเหล่านั้นย่อมจะมีทั้งดีและไม่ดีได้เช่นเดียวกัน หากท่านจะป้องกันไว้ก่อนโดยฝึกจิตให้
 เป็นผู้โกรธยาก ไม่เห็นแก่ตัว เป็นคนอารมณ์เย็น แม้เราจะได้ยินสิ่งไม่ดี แสลงหู
 จิตใจตั้งอยู่กลาง ๆ ก็จะได้มีเวลาใช้สติปัญญาสมองพิจารณาสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว และปฏิบัติ
 ในสิ่งที่ดี จะเป็นตัวอย่างผู้ปฏิบัติตัวอย่างน่าเคารพนับถือบูชาตลอดไป.

ศาสนากับพระสงฆ์

ชาติไทยกับพุทธศาสนาไม่สามารถแยกได้มาแต่ครั้งโบราณดึกดำบรรพ์ เพราะสมัยโบราณเราเชื่อว่าพุทธศาสนามีหลักธรรมอันล้ำเลิศ สามารถทำให้มนุษย์เราได้ศึกษาพระธรรมคำสอนขององค์พระพุทธเจ้า สอนให้เราละความชั่วสร้างความดี ให้กำจัดกิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมอง ต้นเหตุแห่งความทุกข์ เว้นความโลภ ความโกรธ ความหลง ใช้ศีล สมาธิ ปัญญา ใช้จิตเป็นพลังกำจัดกิเลสให้ดับสิ้นลงแล้ว จิตก็จะสะอาดเพราะไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่มีอิจฉาพยาบาท จิตว่างจากความชั่วของกิเลส ทำให้ใจบริสุทธิ์สงบเป็นความสุขกว่าความสุขใด ๆ ในโลกมนุษย์

เมื่อได้พูดถึงศาสนา เรามีหลักพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็คือพระรัตนตรัย นับแต่ครั้งปู่ ย่า ตา ยาย ของเราก็ได้เคยรู้เคยเห็นผู้ใหญ่สมัยก่อนตื่นแต่ดึกให้หัวพระแล้วสวดมนต์ สวดจบแล้วก็กราบพระ เข้าใส่บาตร วันโกนวันพระก็ไปฟังเทศน์ฟังธรรมในวัดที่อยู่ใกล้บ้าน คนเฒ่าคนแก่ก็ให้ลูกหลานจูงไปฟังธรรม ถือศีล ผู้เฒ่าบางคนก็ยังอุทิศสำหรับถือน้ำเท้ายันกายไปฟังธรรม และยามเช้าพรรษาก็ค้างแรมที่วัดถือน้ำ ๘ ตลอดจนไตรมาส ทั้งชักจูงลูกหลานให้เข้าหาธรรมแต่เด็ก ๆ ให้เกิดมีจิตใจเลื่อมใสศรัทธา

เมื่อถึงเทศกาลก็ไปร่วมทำบุญกันที่วัด ไม่ว่าจะหนุ่มสาวเด็กผู้ใหญ่หญิงชายต่างมีจิตใจเลื่อมใสรับศีลจากพระสงฆ์ส่วนมากเป็นสมภาร มารักษาปฏิบัติในศีล ๕ ฉะนั้นจึงคิดว่าวัดอยู่ได้เพราะชาวบ้านและชาวบ้านอยู่ได้เพราะวัด เป็นที่ประชุมฟังธรรมศึกษาปฏิบัติรักษาศีลในสมัยก่อน ฉะนั้นศาสนาพุทธกับชาติไทยจึงแยกกันไม่ได้ประเทศไทยจึงมีวัดวาอารามแทบทุกตำบลหมู่บ้าน มีมากมายนับแต่ครั้งโบราณถึงยุคปัจจุบันนี้ หากเรา能有โอกาสท่องเที่ยวไปในต่างจังหวัด ก็จะรู้ว่าพุทธศาสนาได้เจริญในประเทศไทยรุ่งเรืองเพียงใด เราจะได้เห็นได้รู้เมื่อเราได้ท่องเที่ยวไปตามโบราณ

สถานในที่ต่าง ๆ มากมาย ไปพิจารณาสิ่งสลักหักพัง วัดร้างเก่าแก่ทางต่างจังหวัด มีมากมายแทบทั่วทุกภาคเช่นจังหวัดสุโขทัยหรือกรุงศรีอยุธยาเป็นต้น แสดงถึงการสร้างวัดสร้างพระในสมัยโบราณนั้นสร้างใหญ่โต มีอาณาเขตกว้างขวาง แม้ในปัจจุบัน พงพิภพยังมีวัดร้าง เห็นซากสลักหักพัง บางแห่งก็เป็นศิลาแลง พิจารณาจะเห็นได้ว่า คนโบราณได้สร้างด้วยความเลื่อมใสศรัทธา จะเห็นได้ที่เป็นบริเวณโบสถ์หรือวิหาร แต่ละแห่งมีรากฐานใหญ่โตเพียงโต ความสวยงามวิจิตรพิสดารเมื่อสมัยรุ่งเรืองยังเหลือ ซากสลักหักพังให้เราได้เห็นให้เราได้รับรู้ ก็เพราะเหตุคนสมัยก่อนเขาถือเป็นประเพณีไม่มีใครแตะต้องของวัด เขาถือว่าบาป ฉะนั้นคนสมัยก่อนเมื่อเดินผ่านวัดมีทราวยวัดติดตามเท้า (เพราะสมัยก่อนยังไม่นิยมใส่รองเท้า) เมื่อจะออกนอกเขตวัดเขาจะบัตทราวยที่ติดตามเท้าออกให้หมด ไม่ยอมให้ทราวยวัดออกนอกเขต เมื่อถึงบ้านก็จะต้องล้างเท้าให้สะอาด ก่อนจึงขึ้นบ้าน ฉะนั้นของวัดคนสมัยก่อนถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นของรื้อนถ้าติดไปบ้านก็ไม่มีความสุขความเจริญ ไม่มีใครแตะต้องจึงมีเหลือไว้เป็นอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลัง ได้ดูได้เห็นได้พิจารณา เมื่อสี่ห้าสิบปีก่อนยังมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในวัดร้างไม่มีผู้แตะต้องลักเอาไป นอกจากไปกราบไหว้เคารพบูชา ต่อมาคนใจบาปมากขึ้นเกิดทำลาย สถานที่เคารพบูชา ทางการต้องออกกฎหมายควบคุมโบราณวัตถุ ห้ามทำลาย เพื่อสงวนไว้ให้อนุชนรุ่นหลังจะได้รู้ได้เห็น เพราะมนุษย์ใจบาปหยาบช้าในปัจจุบันนี้มากขึ้น มนุษย์จิตใจต่ำชาติศีลธรรมเห็นแต่ได้ แม้แต่พระพุทธรูปที่เคารพบูชาของชาวพุทธและชาวไทย ก็ยังตัดเศียรทำลายจิตใจของคนไทยทั้งชาติเพื่อแลกกับเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่คุ้มค่าที่ถูกลักขโมย คิดแล้วก็อนาถใจ เวลานี้มนุษย์จิตใจบาปมีมากขึ้นทุกวัน มีลักขโมยช่วงชิงลักขุดสมบัติของทางพุทธศาสนาไปได้กลัวบาปกลัวกรรมตามสนอง นอกจากนั้นยังมีสงฆ์บางองค์ประพฤติตนทำให้ศาสนาเศร้าหมอง ได้มีบางท่านพูดถึงศาสนาในยุคปัจจุบันนี้ว่า ท่านเป็นผู้ถือพุทธศาสนาและเคารพพระพุทธรูปพระธรรมเป็นที่สูงสุด ส่วนพระสงฆ์บางองค์ท่านปฏิบัติตนไม่น่าเคารพนับถือ ทำให้ความศรัทธาเสื่อมลง เลยขาดความเคารพนับถือพระสงฆ์ทั่วไป ข้าพเจ้าเคยพูดว่าเป็นธรรมดาพระสงฆ์ก็คือบุคคลธรรมดา เพียงแต่ปลงผมโกนหัวทำพิธีนุ่งห่มผ้าเหลืองซึ่งเป็นเครื่องหมายว่าเป็น

กาสาวพัศตร์ เราก็กราบไหว้ท่านเพราะท่านก็เป็นหนึ่งในสามของไตรรัตน์ สงฆ์บางองค์ก็เป็นมนุษย์ปุถุชนที่ยังมีกิเลสหนา แต่สงฆ์ส่วนมากท่านบวชเพื่อดับกิเลส กำจัดความโลภความโกรธความหลง ศึกษาหลักธรรมเพื่อนำไปเผยแพร่ให้รู้บุญบาปชั่วดีให้ผู้ที่ยังไม่รู้ แต่บางองค์ท่านบวชเพื่อสร้างกิเลสประพฤตินให้เสื่อมเสียก็ต้องมีบ้างเป็นธรรมดาของคนหมู่มาก จะดีทั้งหมดนั้นหาไม่ได้ แต่เรามีสติปัญญาก็ต้องพิจารณาดูว่า องค์ไหนควรแก่การเคารพกราบไหว้เพราะท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อย่าไปเหมาเสียทั้งหมดก็เสียความเป็นธรรม องค์ที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็จะพลอยรับความมัวหมองไปด้วย

ข้าพเจ้าเคยบอกให้ท่านเหล่านั้นฟังว่าเคยบวชเณรเป็นสงฆ์มาหลายองค์แล้วที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในปัจจุบันก็มี ที่ขอลาสิกออกไปเป็นครูบาอาจารย์หาเลี้ยงพ่อแม่มีครอบครัวก็มี ไม่เคยพบท่านปฏิบัติตนเป็นที่เสื่อมเสียในเวลาเป็นสงฆ์เลยล้วนแต่ปฏิบัติตนอยู่ในขอบเขตของศีลวินัยและได้ศึกษาเล่าเรียนในทางธรรม เพื่อนำมาใช้ประโยชน์เผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ส่วนรวมต่อไป นี่ข้าพเจ้าเคยบวชให้เณรเป็นพระที่ตีมาแล้ว

ท่านที่พูดว่าขอเคารพนับถือบูชาพระพุทธกับพระธรรมเท่านั้น ส่วนพระสงฆ์นั้นมีความเลื่อมใสน้อยมาก ขอให้พิจารณาด้วยปัญญาอย่าเอาแต่อารมณ์ คิดเสียใหม่เคยมีสุภาพสตรีมาหาข้าพเจ้าผู้หนึ่ง เมื่อสนทนากันแล้วบอกว่าครั้งแรกชอบไปทำบุญที่วัดและได้รู้จักกับพระองค์หนึ่ง ท่านพูดว่า “อาตมานี้ไม่ได้ตั้งใจจะอยู่ในผ้าเหลืองจนตายหรือกระนั้น หากใครรับเลี้ยงอาตมาได้ก็จะสึกออกไปอยู่ด้วย” สตรีผู้นั้นท่านเป็นหม้ายแต่ก็เป็นผู้ที่มั่งคั่งผู้หนึ่ง ได้มาแล้วและยังแสดงกิริยารังเกียจได้บอกว่า “นับแต่บัดนั้นมาความเลื่อมใสในพระสงฆ์ก็น้อยลง”

ข้าพเจ้าก็บอกกับสตรีผู้นั้นว่า “นั่นไม่ใช่สงฆ์ เราเห็นแต่นุ่งเหลืองห่มเหลืองปลอมแปลงแต่ภายนอกจิตใจแฝงไปด้วยกิเลสตัณหา อย่าเพิ่งไปโทษพระสงฆ์ทั่วไปว่าเหมือนนั้น จงเลือกเคารพบูชาแต่สงฆ์ที่ท่านปฏิบัติตนสะอาดทั้งภายนอกและภายในยังมีมาก เราไปพบพระที่เสื่อมทรามก็ไปท้อใจเสียก่อน โลกนี้ย่อมมีทั้งของดีของเลวเป็นธรรมดา ถ้าเมืองไทยเรามีแต่พระสงฆ์ที่เลว ศาสนาก็คงไม่ได้อยู่ถึงปัจจุบันนี้ สมัยก่อน

หากสงฆ์ถูกกล่าวหาอาบัติเป็นปราชิก ได้ความจริงก็จะถูกจับสึกแล้วสึกหน้าเป็นเครื่องหมาย จะบวชอีกไม่ได้ตลอดชีวิต ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ พระธรรมคำสั่งสอน พระสงฆ์ท่านศึกษาเรียนรู้ เพื่อเผยแพร่ว่าศาสนาให้ถาวรต่อไป ฉะนั้นเราจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ครบองค์ ๓ ไม่ได้ ขอให้คิดว่าสงฆ์ที่ติดหนึ่ท่านมุ่งหวังแต่จะศึกษาธรรม และได้นำไปเผยแพร่ว่าประชาชนที่ยังไม่รู้ในการปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ เพื่อสืบพระศาสนา ต่อ ๆ กันไปในเรื่องพระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เป็นทีที่เสื่อมเสียในทางศาสนานั่นก็มีเป็นธรรมดา ข้าพเจ้าได้รับบันทึกจากผู้รู้เห็นยังไม่ได้เขียน ก็มีแต่ข้าพเจ้าคิดว่าสงฆ์ที่ติดหนึ่มีมาก และพระที่ทำความเสื่อมเสียที่ข้าพเจ้าได้ไปพบด้วยตนเองกับเพื่อนก็มีเช่น

เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้ากับพวกเพื่อน ๆ ไปทางภาคอีสาน วันนั้นจำได้ว่า พวกเราได้แวะไปเที่ยวในงานช่างที่จังหวัดสุรินทร์ ได้เห็นพวกทัศนาศร ทั้งไทยและต่างประเทศไปจากกรุงเทพ ฯ มากมาย เมื่อเข้าไปในเขตสนามรอบนอกก็มองเห็นรถทัศนาศรบางคนมีพระยืนอยู่บนหลังการรถเป็นกลุ่ม ๆ มีทั้งหลวงพี่หลวงน้อง หลวงลุงชะเง้อมองดูช่างอยู่ภายนอกสนาม เห็นมีชาวต่างประเทศยกกล้องขึ้นถ่ายรูปไว้ ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบเจตนาของผู้ถ่ายจะร้ายหรือดีแต่ก็ทำให้เราไม่สบายใจ

คราวนั้นเราแวะหลายแห่ง สิ่งที่มองเห็นเศร้าใจมากชิ้นก็คือ ได้เห็นผู้หนึ่ง เหลืองห่มเหลืองโกนหัวโกนคิ้ว ถ้าจะพูดทางพระก็มีทั้งหลวงพี่หลวงอาหลวงน้อง ท่านเหล่านั้นก็สพายกล้องถ่ายรูปคนละกล้องเป็นกลุ่ม ทำกิริยาทำทางคล้ายจะเป็นช่างภาพ ผู้ชำนาญ ทั้งยังขอร้องให้สุภาพสตรีหรือสีกาสาว ๆ แต่งตัวทันสมัย เข้าใจว่าจะร่วมเดินทางไปด้วยกัน ให้เป็นหุ่นประกอบกับทิวทัศน์เพื่อหามุมฉากงาม ๆ แล้วท่านก็ตั้งกล้องให้สีกาแสดงท่าหรือวางท่า ตาก็มองกล้อง มือก็โบกไปมาให้ชิตซ้ายชิตขวาเพื่อจะได้ทิวทัศน์ที่สวยงาม แล้วหมู่หลวงพี่หลวงอาหลวงน้อง (ข้าพเจ้าไม่ทราบที่ท่านอยู่วัดเดียวกันหรือคนละวัด) ด้วยกิริยาทำทางกล้องแคล้วว่องไวไม่มีกิริยาสำรวมที่พระสงฆ์ควรจะมีติดอยู่เลย ทำตัวคล้ายกับนักข่าวตากล้องหนังสือพิมพ์ ทั้งก้มทั้งเงย เปลี่ยนท่าโน้มน่าถ่ายรูปสีกา คนละแซ็กสองแซ็กในท่าต่าง ๆ ไม่สนใจใครจะมองดูคิดในแง่ไหนพวกเราสื่บกว่าคนมองดูแล้วต่างก็นึกละอายแทน เพราะเราก็ออยู่ในพุทธศาสนา

นึกสังเวชในใจ ยิ่งเห็นชาวต่างประเทศที่มาทำศนาจรแอบถ่ายรูปพระกำลังตั้งท่าตงทาง
 อย่างไม่น่าจะเป็นสงฆ์ ความเศร้าใจก็เกิดขึ้นมา และคิดเป็นห่วงว่าชาวต่างชาติเขาถ่าย
 รูปไปนั้นไม่ทราบว่าเขาจะนำภาพนั้นไปทำอะไร ยิ่งนึกก็มองไม่เห็นความดีมีแต่ความ
 เสียหาย เพียงจะมากหรือน้อยเพียงใดเท่านั้น หากฝรั่งเขานำรูปไปลงในหนังสือพิมพ์
 เมืองนอกที่เราไม่ได้รู้ไม่ได้เห็นไม่ได้อ่านก็ไม่มีใครแก้ไขหา ทำให้ผู้ไม่รู้ได้อ่านก็เข้าใจ
 ไปในทางไม่ดี ก็จะนำความเสื่อมเสียมาสู่ส่วนรวมของผู้ถือพุทธศาสนาในเมืองไทย และ
 สู่พระที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สรรวมกายวาจาใจอยู่ในขอบเขตศีลวินัย ๒๒๗ ข้อก็จะ
 พลอยมัวหมองไปด้วย เรามองดูทั้งอุจาดตาและเศร้าสลดใจ ที่ข้าพเจ้าพุดมานี้ก็พุดใน
 ฐานะของชาวพุทธคนหนึ่ง จิตใจเป็นกลางไม่ยากให้ส่วนรวมเสียหายเพราะคนหมู่น้อย
 เป็นเสียหนาม พวกเราก็ไม่เคยรู้จักพระสงฆ์ผู้มีศีลวิบัติเหล่านั้นว่าท่านอยู่วัดไหนที่ใด
 แต่เมื่อเห็นการปฏิบัติของสงฆ์ส่วนน้อยได้กระทบกระเทือนจิตใจผู้ถือพุทธศาสนา ทั้ง
 เกิดสังเวชแก่ผู้เห็นทั่วไปก็บันทึกไว้ เพื่อเตือนท่านว่าไม่ควรประพฤตินั้นเที่ยวชอกแซก
 ปฏิบัติสิ่งที่ผู้เห็นแล้วเกิดสังเวช ความจริงคนส่วนมากเมื่อเห็นแล้วก็เศร้าใจแล้วก็ผ่านไป
 เพราะคิดว่าชั่วชั่วชั้ ชั้ชั่วสงฆ์ ไปว่าท่านไม่ได้เพราะท่านเป็นสงฆ์ ท่านจะตกนรกหรือ
 ขึ้นสวรรค์ก็ตัวของท่านเอง เราไม่ได้ไปขึ้นสวรรค์หรือตกนรกกับท่านด้วย ถ้าทุกคนคิด
 แบบนี้ความเสียหายทางส่วนรวมก็จะกว้างออกไป เพราะปล่อยให้ทำไม่ทั้กท้วง พวก
 อาศัยพระศาสนาหากินจะมากขึ้นควรช่วยกันรักษา

ศาสนาพุทธในประเทศไทยในปัจจุบันนี้เป็นที่ยกย่องของชาวต่างประเทศชั้น
 ปัญญาชนสนใจกันมาก ว่าเป็นศาสนาที่ค้นคว้ามาจากธรรมชาติอันลึกลับ เป็นศาสนา
 ที่สอนคนให้หลุดพ้นจากทุกข์ด้วยใช้พลังปัญญา พลังจิตกำจัดความโลภ โกรธ หลง
 ทุกรูปรสกลิ่นเสียง ดับให้สิ้นซาก ได้ละสิ้นกามกิเลสตัณหาให้ยึดมั่นว่าสังขารร่างกาย
 เป็นตัวเป็นตน ก็จะเหลือแต่ความบริสุทธิ์สะอาดทางใจ ความสุขด้วยจิตใจสงบก็เกิดขึ้น
 ฉะนั้นในปัจจุบันนี้ชาวต่างประเทศหันมาสนใจในพระพุทธศาสนา และได้เข้ามาขอบวช
 เป็นพระภิกษุสงฆ์ไทยมีมากขึ้น ข้าพเจ้าเคยเดินทางไปวัดหนองป่าพง อำเภอวารินทร
 ชำราบ ได้พบหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท ท่านสอนทางปฏิบัติอยู่วัดกลางป่า ก็ได้เห็นพระฝรั่ง

ชาวต่างประเทศได้นั่งอาหารสำรวมอยู่ในวัดท่าน ได้ทราบว่าเวลานั้นมีเพิ่มขึ้นหลายองค์ หลวงพ่อท่านปฏิบัติปฏิบัติชอบ วัดอยู่ห่างไกลในป่าในดงก็ยังมีผู้อุตสาหะเข้าไปฝากกายศึกษารธรรม เมื่อนึกถึงพระผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบก็เกิดความปีติยินดีเลื่อมใส กราบไหว้ด้วยจิตใจเคารพบูชา แต่เมื่อเห็นพระปฏิบัติตนไม่อยู่ในขอบเขตศีลธรรม เพียงแต่มีเครื่องหมายนุ่งห่มผ้ากาสาวัตร ปฏิบัติแต่ภายนอก ภายนอกยังหนาไปด้วยกิเลสกำตันทหาเกิดความเศร้าใจเพราะท่านไม่ได้บวชใจมาก่อน สำนักท่านอาจารย์ชา สุภทฺโท เมื่อมีผู้ไปขอบวชท่านจะไม่ยอมบวชให้ทันที เพียงแต่ให้โกนผมนุ่งขาวห่มขาวอยู่วัดในพวกเตรียมบวชก่อนหลายเดือน ท่านให้ใช้เวลาศึกษาเล่าเรียนให้รู้ถึงหลักธรรม เราบวชเพื่ออะไรจนกว่าจะศึกษาบวชใจให้รู้เสียก่อน แล้วท่านจะบวชกายให้ภายหลัง ส่วนมากในยุคนั้นบวชแต่ตัวจิตใจไม่ได้บวช จึงมาทำตนและทะเลอยู่นอกวัดในที่ประชุมชน หากอยู่ในวัดท่านจะปฏิบัติอย่างใดก็ไม่มีใครรู้ เราเห็นแล้วต่างก็พากันสลดใจ ถ้าเราคิดว่าแต่เพียง ใครชู้ก็ตัวใคร ใครดีก็ตัวใคร ตัวใครตัวมัน แต่เสียหายพระศาสนาส่วนรวม

เมื่อพวกเรากลับมาถึงกรุงเทพฯ ก็ยังอดพูดถึงเรื่องนั้นไม่ได้ บางท่านก็บอกว่าเรื่องอย่างนี้ควรเขียนขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อป้องกันพระสงฆ์ที่ท่านตั้งใจปฏิบัติไม่รู้ไม่เห็นจะพลอยมัวหมองไปด้วย ข้าพเจ้าได้พยายามคิดว่าสมควรหรือไม่ควร เพราะการที่มีผู้ปฏิบัติส่วนเสียนั้นมีน้อยเป็นธรรมดา ข้าพเจ้ายังเคารพนับถือบูชาพระสงฆ์ผู้ทรงศีลบริสุทธิ์ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติเสื่อมเสียข้าพเจ้าไม่ถือว่าเป็นพระสงฆ์แท้ เช่นพระที่ถ่ายรูปสีกาและพระที่เที่ยวหาซื้อสลากกินแบ่ง ถือว่าท่านยังโลกเป็นสงฆ์ไม่ครบบริบูรณ์พิจารณาแล้ว หากเขียนขึ้นจะได้ประโยชน์เพียงใด คิดแล้วคิดอีกก็ยังไม่ตกลงใจ เมื่อกลับจากภาคอีสานแล้วก็ต้องเร่งหนังสือใหม่ให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเดือนธันวาคม

บังเอิญเมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน ท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภณและคุณตรี จินตยานนท์มีความประสงค์จะให้เขียนประวัติของท่านพระภิกษุ “ธมฺมวิทกโก” และคุณตรีได้มอบบันทึกประวัติของท่านให้ข้าพเจ้ามาตรวจดู ทั้งที่ข้าพเจ้าเคยทราบมาก่อนแล้วและเคารพบูชาท่าน เพราะท่านเป็นพระสงฆ์ที่ควรแก่การเคารพบูชาและเป็นตัวอย่างที่ปฏิบัติ ได้สละทรัพย์สินหมดทุกสิ่งทางโลก ปลูกความโลภ โกรธ หลง

ตลอดกาล ยศ สรรเสริญ รูปรสกลิ่นเสียง ให้หมดสิ้นไป แม้อาหารของท่านฉันเพื่ออยู่
เท่านั้น ไม่มีรสควรแก่การอยู่เพื่อกินเลย เพียงแต่ฉันอาหารวันละมื้อเดียว อาหาร
เพียงเพื่อให้อยู่ได้พอเลี้ยงร่างกาย ก็ยากที่จะมีผู้ใคร่ปฏิบัติได้ กินเพื่อตัดกิเลส ตัณหา
ราคะ ท่านถือความไม่ยึดมั่นถือมั่น ทุกสิ่งไม่เที่ยง อยู่เพื่อปฏิบัติให้หลุดพ้น เป็นทาง
ไปสู่ความสงบเป็นสุขอันแท้จริงในทางธรรม เป็นเนืองนาบุญของพุทธศาสนาที่ยังมีพระ
ภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่างสูงสุด ข้าพเจ้าผู้เป็นศาสนิกชนผู้หนึ่ง ขอเคารพ
บูชาพระรัตนตรัยมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ เป็นดวงแก้วทั้ง ๓ ที่
บริสุทธิ์ใสสะอาดปราศจากราคี

พุทธรัตนะ อันมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะ พระศาสดาผู้ทรง
ค้นพบสัจธรรม และตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เพราะรู้แจ้งความจริงว่า สัตว์โลกยังยึดมั่น
ถือมั่นในสิ่งทั้งปวง พระองค์รู้แจ้งสภาพสัจธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นดับไปไม่เที่ยงมิได้ยึด
มั่นในสิ่งใด ทรงสอนให้มีสติรู้ลักษณะของนามและรูปคือมรรคองค์ ๘ การเจริญมรรคมี
องค์ ๘ เป็นทางบรรลุนิพพาน ต้องเจริญด้วยตนเอง ใครจะเจริญแทนไม่ได้ แม้องค์
พระศาสดาจะทรงดับขันธปรินิพพานแล้ว เมื่อผู้ใดมีความเลื่อมใสในพระธรรม เจริญ
ปฏิบัติตามพระธรรมก็จะบรรลุดุจรรณ นำสู่พระนิพพานเป็นชั้นสูงสุด

พระธรรมรัตนะ พระธรรมหมายถึงคำสอนสัจธรรมของพระศาสดาสัมมา
พุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ มิใช่เพียงแต่คำสั่งสอน องค์พระศาสดายังรู้แจ้งความจริงตลอด
แห่งกำหนดแห่งสัตว์โลกทั้งหลาย ตลอดแห่งโลกธาตุแห่งจักรวาล ตลอดดวงดาว
บนท้องฟ้า พระองค์ทรงตรัสรู้แจ้งความจริง ก่อนวิทยาศาสตร์ปัจจุบันจะค้นคว้าหา
เหตุผลได้ภายหลัง และยังมีอีกมากมายที่พระองค์ทรงตรัสรู้จากหลักธรรมชาติอันลึกลับ
แต่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ยังเข้าไม่ถึง นับว่าองค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น
ยอดบุรุษแห่งจักรวาล ตลอดสองพันกว่าปีผ่านมายังไม่มีบุรุษใดเทียมเท่าได้

สังฆรัตนะ คำว่าสงฆ์ในที่นี้หมายถึงสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นหมู่สงฆ์
ที่เป็นสังฆรัตนะนี้ แตกต่างผิดกับสงฆ์ที่เราเคยเห็นปฏิบัติในทางที่ผิดมาแล้ว สังฆ
รัตนะนี้ได้แก่พระสงฆ์ผู้บรรลุดุจรรณ ท่านอาจรู้แจ้งความจริงในอริยสัจธรรม

ชั้นแรกก็คงเข้าถึงชั้นโสดาบันบุคคล และสูงขึ้นที่สุดก็บรรลุนิพพาน สำหรับอุบาสกอุบาสิกาเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักธรรม ก็สามารถจะบรรลุอริยสัจธรรมได้เช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะโดยมิได้สนใจสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติตนในทางผิด หากจะผิดถูกประการใดข้าพเจ้าขออภัย และขอความกรุณาได้รับความเห็นในทางถูกต้องกว่านั้นจะเป็นพระคุณยิ่ง

บัดนี้ท่านผู้เคยคิดเหมาว่าพระสงฆ์ที่ปฏิบัติไม่ดี ประพฤติตนไม่อยู่ในศีลธรรม เป็นที่รังเกียจของสังคมที่ได้พบได้เห็น เป็นที่ดูถูกดูหมิ่นของชาวต่างประเทศ ที่ท่านได้พูดว่าจะเคารพพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์อันถือว่าเป็นอมตะ ผู้ใดได้มีโอกาสปฏิบัติถูกต้อง โปรดกรุณาพิจารณาว่าในรัตนตรัยนั้นมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นั้นจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดมิได้ เพราะต่างก็มีความสำคัญตามลำดับ ถ้าไม่มีพระสงฆ์ พุทธศาสนาก็ไม่สามารถจะเผยแพร่ออกไป พระพุทธศาสนาก็ไม่ยั่งยืนสืบต่อกันมา เราก็คงไม่ได้รับมรดกตกทอดมาถึงในปัจจุบันนี้ ฉะนั้นขอให้ท่านจงพิจารณาศึกษาหาเหตุผล พระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดีเป็นที่เคารพนับถือทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศยังมีอีกมาก อย่าได้เอาบุคคลที่มุ่งเหลือองห่มเหลือองปฏิบัติตนเหมือนโจรปล้นเงียบตามตลาดและที่ชุมนุมชนเวลาเช้า เสียงกระซิบดังกว่าเสียงปืนเที่ยง เป็นพระแต่ภายนอกส่วนใจนั้นชั่วช้าเต็มไปด้วยกิเลสตัณหา เราตัดออกไปเสีย พิจารณาพระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีศีลบริสุทธิ์สะอาด บวชทั้งภายนอกภายในเคร่งในศีลและวินัย ให้ความเคารพบูชา ให้ครบองค์รัตนตรัย พวกเราฆราวาสก็จะเป็นมหากุศลอันยิ่งใหญ่การปฏิบัติชอบที่จะครองชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ต่อไป

สวัสดิ์

โขนหนังกับธรรมชาติ

ของ ท. เลียงพิบูลย์

เมื่อสมัยข้าพเจ้ายังเป็นเด็กชอบดูโขนดูหนังตะลุงมากกว่าการละเล่นอย่างอื่น
ในเวลานั้นเพียงแต่ชอบดูเพราะเห็นว่าตลกขบขันสนุกสนาน หนังตะลุงพูดตลกให้คนฮา
มาก เราดูอย่างธรรมดาไม่เคยเอาเนื้อเรื่องมาคิดมาพิจารณาหาเหตุผลหลักธรรมประกอบ
เข้ากับธรรมชาติ เห็นจะเป็นเพราะยังผ่านชีวิตเห็นเหตุการณ์มาน้อย แต่เมื่อได้อ่าน
ประวัติการปฏิบัติของท่านพระภิกษุเจ้าคุณนรรัตน ฯ แล้ว ทำให้ข้าพเจ้ากลับย้อนไปนึก
คิดถึงเมื่อครั้งสมัยยังเด็ก ๆ เวลาดูโขนดูหนังตะลุงแล้วมาพิจารณาในเวลานี้ก็เห็นว่าเข้า
กับหลักปฏิบัติธรรม หูตาสว่างขึ้น เพราะเนื้อเรื่องในรามเกียรติ์เต็มไปด้วยกิเลสตัณหา
เหมือนว่าคนสมัยโบราณท่านได้แต่งไว้สอนให้เราคิด ยิ่งคิดก็ยิ่งเห็นตัวทุกข์ ตัวกิเลส
ตัณหา เนื้อเรื่องมากไปด้วยความโลภรักโกรธหลงกว่าเรื่องใด ๆ ที่เคยผ่านสายตา
ข้าพเจ้ามาแล้ว

สมัยนั้นตามปกติธรรมดานาน ๆ ตามวัดจะมีงานศพ ผู้ที่มีเงินคนมีชื่อเสียง
เขาก็ปลูกโรงโขนโรงหนังชั่วคราว การระดมคนสร้างเป็นการใหญ่ทั้งโรงหนังและเมรุ
กลางแจ้ง เมื่อถึงเวลาวันงานก็มีผู้มาชุมนุมกันมากมาย เสียงกลองดังไปทั่วหมู่บ้าน
ใกล้วัด ชาวบ้านอุ้มลูกอุ้มหลานมาดูโขนดูหนังไปเที่ยวกันล้นหลาม มีพ่อค้าแม่ค้าขาย
อาหารจุดตะเกียงเจ้าพายุ และตะเกียงวอชิงตันสว่างไสวทั่วไป เป็นงานศพที่สนุกสนาน
เฮฮา ซึ่งวันธรรมดาที่ในวัดก็จะเงียบสงบ คนที่กลัวผีมักจะไม่ชอบเดินผ่านคนเดียว
ในยามดึก นี่ก็เห็นว่าทุกสิ่งไม่เที่ยง เมื่อมีงานก็มีคนเดินกันขวักไขว่ไปมา เมื่อหมดงาน
สถานที่เงียบสงบตามเดิมกลายเป็นสิ่งน่ากลัว นี่ก็เห็นความเจริญความเสื่อมเป็นของ
คู่กันไม่เที่ยง

สำหรับโรงโขน จำได้ว่าพอโหมโรงยังไม่ทันจะปล่อยตัว พวกเด็ก ๆ ก็จะไป
นั่งออกันแน่น บางครั้งก็ต้องมีคนคอยไล่ให้เด็กออกไปห่าง ๆ เพราะแน่นจนไม่มีทาง

ที่ตัวโชนจะเดินออกมาจากในโรงและไม่มีที่เดินตามบท ส่วนมากเป็นเด็กอายุระหว่าง ๑๐ ถึง ๑๒ ขวบ จะมีเล็กกว่าหรือโตกว่าก็มีส่วนน้อย ไม่ว่าจะไปเล่นที่วัดไหนก็แน่นไปด้วยพวกเด็กนั่งบนเวที ส่วนเนื้อเรื่องเขาก็เล่นแต่รามเกียรติ์เรื่องเดียวตลอดมา เอกตัวก่อเรื่องยุ่งก็มีเพียงทศกัณฐ์และนางสีดา พระลักษมณ์ พระราม มีแต่รบราฆ่าฟันกันตลอดเรื่อง ต้นเหตุเกิดขึ้นเพียงผิศศีลช้อกามา ๆ ข้อเดียวที่ทศกัณฐ์ไปลักนางสีดาเมียพระราม แล้วต่างก็ยกพลเข้าประหัตประหารกัน ยกทัพลิงทัพยักษ์ เสียงร้องเสียงกลองเสียงบีเสียงพิณพาทเสียงคนพากย์ ตัวโชนเพียงแสดงกิริยาท่าทางตามคนบทพากย์ คนสมัยก่อนจึงเรียกว่าโชนใบ้ละคอนบ้า ถึงบทตกคนดูฮาหัวเราะชอบใจ เมื่อหมดงานแล้วสถานทั่วคนนั้นก็เงียบส่งตต่อไป วันเวียนเช่นนี้ตลอดมา นาน ๆ ก็จะมีพวกผู้ดีมีเงินตายก็จะได้ดูโชนดูหนังกันสักครั้งหนึ่ง ในงานศพบางคราวก็มีสามคืนติดกัน

เมื่อพิจารณาดูเนื้อเรื่องซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในโชนก็คิดในหนังตะลุงแล้วก็เข้าหลักธรรมชาติตามธรรมดาสอนให้เราเห็นหลักใหญ่ของโลก มีความรัก ความหึงหวง ความเห็นแก่ตัว เป็นกิเลสอยู่ในตัวมนุษย์เราทุกคน เช่นในเนื้อเรื่องมีแต่ต่างฝ่ายต่างโกรธกระทั่งบาททวาดล้น แล้วก็ยกทัพออกรบราฆ่าฟันทำลายชีวิตกันตลอดเรื่อง ต้นเหตุก็เพราะความโกรธทำให้พลรบทั้งสองฝ่าย มีฝ่ายพระรามและทศกัณฐ์ต่างรบราฆ่าฟันกัน จนฝ่ายทหารยักษ์ทหารลิงล้มตายกันมากมาย ทั้งที่ดูซ้ำ ๆ ซาก ๆ มักจะนำตอนรบกันสนุก ๆ มาเล่น คนดูก็ชอบรบกันมาก ๆ ก็พอใจ ดูแล้วไม่เบื่อตามนิสัยเด็ก ๆ เมื่อเข้าวัยนี้แล้วเข้าพ่อแม่ไม่มีโอกาสดูมานานแล้ว แต่ยังจำท่าทางตัวโชนแสดงท่าพระท่านางท่าลิงท่ายักษ์ได้ดี ยังไม่เลือนลืม แต่เมื่อได้พิจารณาดูแล้วก็จะรู้ว่าชีวิตมนุษย์เราทุกวันนี้มีแต่โลภรักโกรธหลงก็เช่นเดียวกับโชนหนัง มนุษย์เรามีแต่โมโห โทโสแรง โทสะความหึงหวงอยู่ในกิเลสกำตันทหา เมื่อโกรธขึ้นมากก็ไม่ยอมฟังเสียงใครทัดทานไม่ว่าถูกหรือผิด เพราะถือว่ามีฤทธิ์เดช อำนาจเวทมนต์คาถาล่องหนหายตัวสามารถจะเหาะเหิรเดินอากาศและสามารถจะแปลงศรให้เป็นไฟเผาผลาญข้าศึก ดำดินดำน้ำ ต่างก็มีของวิเศษมีฤทธิ์เดชมากมายที่จะทำลายฝ่ายตรงกันข้าม นี่เป็นนิยายบรมโบราณเมื่อครั้งสมัยโบราณซึ่งยังไม่มีรถไฟเรือไฟ คนสมัยนั้นยังไม่รู้จักเรือเหาะ

เรือบินลูกระเบิดปรมาณู ยังไม่รู้ว่าจะมีมนุษย์สามารถเหาะขึ้นไปบนดวงจันทร์ แต่ใน
 ยุคนักกลางจะเป็นความจริงจนแล้ว ที่มนุษย์มฤตยูเดชสามารถขยับปีกกว่าครึ่งสมัยราม-
 เกียรติ และมนุษย์แบบท่านท้าวทศกัณฐ์ มักจะทำตามอารมณ์ของตัว เพราะความ
 โลกรักโกรธหลงแต่แล้วก็พบกับความพินาศฉิบหายในปลายมือ ทศกัณฐ์ได้พาวงศา
 คณาญาติมาถูกฆ่าตายหมดทั้งโคตร ไม่ว่าจะเป็ลึงหรือยักษ์จะเป็นฝ่ายแพ้หรือชนะ
 ต้องได้รับความกระทบกระเทือนด้วยกัน ทั้งผู้คนล้มตายจำนวนมากบ้านเรือนพังทลาย
 ผู้คนอดอยากอดอาหารขาดที่อยู่ ที่ไหนมีสงครามที่นั่นคือนรกของมนุษย์ ประชาชนที่
 ต้องผจญภัยร้ายแรงเหมือนตกรอก ส่วนมากไม่ได้รู้ได้เห็นการก่อสงคราม แต่ต้องได้รับ
 ก็คือความทุกข์ยากลำบากด้วยกันทั้งสองฝ่ายไม่มีใครหนีทุกข์ไปได้ นี่เป็นหลักสัจธรรม
 หรือหลักธรรมชาติที่ทุกท่านพอจะนึกนึกเห็นว่าเป็ลความจริง

เมื่อเราต่างรู้ว่าความโกรธเป็นทางก่อทุกข์ด้วยกันทุกคนแล้วเช่นตัวอย่างใน
 เรื่องรามเกียรติ์ การรบราฆ่าฟันกันตลอดเรื่องไม่เคยมีความสงบ ก็แสดงถึงว่าต่างก็มี
 ความทุกข์หนักด้วยกันตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นพระรามหรือทศกัณฐ์ หากความสุขไม่ได้
 ทั้งสองฝ่าย ชี้ให้เห็นว่านี่แหละโลกของกิเลสต้นหาพาให้มัวเมาหลงไหล ผู้หญิงคือสีดา
 คนเดียวรบกันตลอดเรื่อง หากทศกัณฐ์มีศีลมีสัจเพียงถือศีล ๕ ก็ไม่ไปลักพานางสีดา
 สงครามก็ไม่เกิดขึ้น พวกไพร่พลก็ไม่ล้มตายมากมาย ก็ไม่ตกอยู่ในทุกข์ยากลำบากภัย
 ของสงคราม หลักธรรมของพุทธศาสนาก็ได้ให้เรารักษาศีล ใช้สมาธิปัญญากำจัด
 ความโลภความโกรธความหลง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทางนำเราไปสู่ความทุกข์ แต่ความโกรธ
 ได้เป็นสื่อสำคัญส่วนมากเป็นต้นเหตุให้เกิดความทุกข์ ถ้าพิจารณาดูแล้วก็จะรู้ว่ามนุษย์
 เราเกิดมามีทุกข์ติดมาประจำทุกคนเพียงแต่มากรหรือน้อย หรือทำจิตใจตามหลักธรรม
 ของพุทธศาสนา คือทำให้ใจให้อยู่กลาง ๆ ไม่ทุกข์ไม่สุขเท่านั้น จุดที่เกิดทุกข์นั้นอยู่ที่ความ
 รู้สึกทางใจ ความห่วงความกังวลกระวนกระวายใจ จิตฟุ้งซ่าน เบื่อชีวิตเบื่ออาหาร
 ก็เกิดทุกข์กินไม่ได้นอนไม่หลับ ทุกข์เกาะภายในเกิดความรู้สึก ใจคอหงุดหงิด อารมณ์
 เสียง่าย ก็เบื่อหน่ายชีวิตไม่ยอมมีชีวิตอยู่ต่อไป ที่สุดก็ทำลายตัวเองเพราะหาทางออก
 ที่ตั้งงามไม่ได้

นี่ก็จะเห็นได้ว่าอำนาจของความทุกข์ แทรกเข้าไปอยู่ในจิตใจของมนุษย์เราทุกคนเมื่อไม่รู้จักสลัดบั้ตมันให้ไกล ความโกรธกับความทุกข์นั้นคอยผลาญชีวิตและทำลายอนาคตมนุษย์เราลงทุกวัน ฉะนั้นหากเราตั้งใจขอร้องให้ผู้ที่สนใจพยายามกำจัดมันให้สิ้นสุดไปเสียจากความรู้สึก แต่ก็ยาก เมื่อไม่สามารถจะกำจัดได้ก็ขอให้เราตั้งต้นใหม่คือปฏิบัติตัวเองแล้วยกเลิกความโกรธความทุกข์ อย่าไปคำนึงถึงมันอีก เพราะความโกรธความทุกข์เป็นความชั่วร้าย หากเรายังไม่สามารถก็ให้ไปพิจารณาดูตามโรงพยาบาลห้องขัง สถานีตำรวจ และศาลสถิตยุติธรรม ตามเรือนจำ ที่เหล่านี้จะเรียกว่าสุขสบายไม่มีเลย เราจะเห็นด้วยตา เมื่อใช้สติปัญญาพิจารณาก็จะรู้ด้วยใจ พวกคนป่วยที่ถูกยิงถูกฟันถูกแทง พวกเหล่านี้ล้วนแต่เกิดจากความโกรธเป็นต้นเหตุ ความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะความทรมาณติดตามมาภายหลัง หรือพวกที่ถูกฟ้องเป็นคดีในศาล ก็เกิดจากความโกรธความโลภความหลงเป็นต้นเหตุ หากท่านยังไม่สามารถจะเลิกได้ก็จงใช้คาถา ๙ คำของท่านพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต พิจารณาด้วยปัญญาให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านมาแล้วก็คงจะเกิดผลตามมาเมื่อเราได้ปฏิบัติแล้ว ดังที่ข้าพเจ้าได้นำจดหมายบางตอนของคุณประสิทธิ์ การุณยวานิชตอนหนึ่งได้กล่าวถึง

เนื่องจากผมได้ยินกิติศัพท์พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต (ธมมวิตกโกภิกขุ) สละทุกสิ่งในทางโลกอย่างเด็ดขาด เวลานี้ได้มุ่งศึกษาปฏิบัติสังฆกรรมเพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ พ้นจากความโลภรักโกรธหลงซึ่งเป็นกิเลสเศร้าหมอง ซึ่งทางโลกมนุษย์ยังหลงมกมาย แต่ท่านได้ปฏิบัติได้ธรรมชั้นสูงแล้ว ผมจึงเกิดศรัทธาจึงหาโอกาสไปพบท่านเพื่อขอคติธรรมบางข้อจากท่าน จึงตกลงไปพบท่านเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้ทราบที่ท่านไม่รับแขกในกุฏิ ผมจึงคอยรอพบท่านเวลาลงจากกุฏิจะเดินไปโบสถ์เพื่อสวดมนต์ทำวัตรเย็น เพื่อพบท่านจึงกราบแล้วนำผ้าไตรไปถวาย ๑ ไตร แต่ท่านบอกบั้ตว่า “อาตมาไม่รับของ ๆ โครमानานแล้ว อาตมาก็ไม่มีอะไรจำเป็นใช้ ขอให้โยมนำไปถวายพระภิกษุรูปอื่นที่จำเป็นเถิด” แต่ผมกราบนมัสการอ้อนวอนท่านถึง ๓ ครั้งว่า “ใต้ตั้งใจศรัทธามาถวายท่านอยู่แล้ว และเพื่อจะอุทิศกุศลไปให้คุณแม่ที่ล่วงลับไป” เมื่อท่านทราบก็ไม่ขัดศรัทธา รับไว้แล้วก็ให้ศีลให้พรเสร็จ ท่านก็ยื่นผ้าไตรคืนมาพลา

พูดว่า “ขอโยมช่วยนำผ้าไตรนี้ไปถวายพระภิกษุที่ท่านจำเป็นต้องการใช้ สำหรับอาตมานั้นมีใช้แล้ว ตามแต่โยมจะเห็นดีเห็นชอบว่ารูปไหนสมควร”

เมื่อท่านรับแล้วก็นำไปถวายของก่อน ก็ดีกว่าท่านมีทางออกที่งดงามสำหรับผู้ศรัทธาในตัวท่าน ผมได้นมัสการขอให้ท่านให้ศีลธรรมเพื่อเป็นแนวจะปฏิบัติในชีวิตประจำวันต่อไป ท่านจึงได้ให้โอวาทเป็นศีลธรรมแก่ผม ๙ คำมีข้อความว่า “ทุกสิ่งไม่เที่ยง อย่ายึดมั่นถือมั่น” ๙ คำนี้เป็นหัวใจของธรรม ขอให้ท่องจำไว้แล้วพิจารณาอยู่เสมอก็จะเห็นความจริง แลปฏิบัติตามแล้วจะเกิดความสุขไม่เดือดร้อนต่อไปตลอดชีวิต

เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านแล้วพิจารณาดูในความรู้สึกสำหรับตนเองซึ่งยังเป็นมนุษย์เดินดินอยู่เพื่อกิน ยังห่างไกลจากท่านผู้ได้ปฏิบัติแล้วในคาถา ๙ คำนี้ ก็จะบรรลุนิพพานอันสูงยิ่ง ข้าพเจ้าเพียงรู้ว่าผู้ปฏิบัติตามได้ ก็จะเห็นทางไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสงบ เมื่อใดผู้คนปฏิบัติหลักธรรมอันนี้ได้ทั่วไป โลกก็จะสุกสันสงคราม มนุษย์ก็จะอยู่กันด้วยความสงบสุข เพราะต่างเห็นอกเห็นใจกันทั่วไป มนุษย์จิตชั่วก็จะสูญสิ้นไป เมื่อนั้นก็เข้าถึงยุคพระศรีอารย เพราะมนุษย์เจริญทั้งทางโลกและทางธรรม โลกมนุษย์ก็จะเปลี่ยนเป็นสวรรค์ ผิดจากยุคในปัจจุบันนี้โลกกำลังจะเป็นนรก ปัจจุบันนี้เราก็พอจะเห็นทุกข์แทรกอยู่ทุกหนทุกแห่ง นับแต่ท่านผู้มีบุญอำนาจวาสนา นับแต่ชั้นสูงสุดจนต่ำสุดย่อมจะมีทุกข์อยู่ทั่วทุกตัวตน ผิดแต่ทุกข์คนละแบบ ทุกข์คนละอย่างฉะนั้นข้าพเจ้าเพียงแต่คิดเล็กทุกข์ ปฏิบัติตนเองยกเล็กความทุกข์และเล็กโกรธ เมื่อเราไม่มีทุกข์ ไม่มีโกรธอยู่ในตัวเราแล้ว เราลองคิดว่าคงจะมีโอกาสปฏิบัติตามคาถา ๙ คำคือ “ทุกสิ่งไม่เที่ยง อย่ายึดมั่นถือมั่น” เราโกรธทำให้เกิดทุกข์ เพราะเรายึดมั่นถือมั่น ถ้าเราไม่โกรธเราไม่มีทุกข์ เราทำได้ก็หมายถึงเราปฏิบัติใกล้ท่านเข้าไปครึ่งทางแล้ว เราใช้สติปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง ก็จรรู้ว่า “ผู้ให้แสงสว่างในทางปฏิบัติ” นั้นท่านให้ข้อคิดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในยุคปัจจุบันนี้อย่างมากมาย ถ้าได้อ่านแล้วคิด ผู้เฒ่าผู้แก่สมัยก่อนท่านทำบุญแล้วอธิษฐานขอให้เกิดในยุคพระศรีอารยก็จะเป็นความจริงขึ้นมา เพราะคนดีจะอยู่ได้ คนชั่วจะสูญไป เป็นเรื่องที่น่าคิด

ชุม/

ของดั่งนี้

ได้พบหนังสือเล่มหนึ่ง. พระราชโอรสใหม่ได้รับรางวัล
 เห็นว่าหนังสือชื่อว่า มนุษยวิทยา ซึ่งตรงกับ
 ภาษาอังกฤษว่า "The Science of Human Nature"
 ซึ่งฉันสนใจและชอบอ่านอยู่เสมอ จึงได้ขอซื้ออ่านดู
 มีข้อความ เกี่ยวกับกรรมวิหการกาย เกี่ยวกับ Healthy
 body และกรรมวิหารใจ เกี่ยวกับ Moral mind.
 รวมความว่า ใจความของหนังสือเล่มนี้เป็นที่ตกใจฉัน
 มาก เพราะคุณสมบัตินี้เหล่านี้เกิดขึ้นในนิสัยสันดานของ
 มีมเองหมกหมมาแล้ว ตั้งแต่ฉันได้พบเห็นสำหรับตำรา
 เหล่านี้ทั้งไทยและฝรั่ง เมื่อได้มาพบเห็นเข้าภายหลัง
 จึงรู้สึกพอใจใจตัวเองว่า คุณสมบัตินี้เหล่านี้ฉันได้ปฏิบัติ
 ศึกษามาแล้ว ใจฉันรู้สึกสันดานอย่างนั้นมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว
 ถึงจะกล่าวตรงๆ ก็ได้ว่า "ก็ตัวฉันได้ประกอบกิจ
 ราชกรในทางโลก อยู่นานแล้ว ตลอดอายุที่ฉันดำรง
 ใจดีดีกับฝ่ายแม่ ตลอดมาได้ประกอบกิจสำเร็จ
 งามพ้นจากอุปสรรคความขัดข้องทั้งปวง เอาตัวรอด
 มาได้จนบัดนี้ โดยปราศจากอุปสรรคทั้งหมัดทีเดียว
 ซึ่งเรื่องมิได้มีราดมาของ เคย เช่นนี้ ก็อาศัย
 ด้อยฉันตั้งมั่นอยู่ในคุณสมบัตินี้เหล่านี้ จึงได้ตลอด
 ลอดอยู่ไว้ตามใจ แต่เมื่อตัดสินออกแล้วอด
 ระลึกถึงชุมไม่ได้ อดทราให้ชุมได้อ่าน และจดจำ
 ไว้ปฏิบัติบ้าง เสมอเหมือนกันได้ได้ฉันร่วมหนทางปฏิ
 บัติอันเดียวกัน แต่จะขอเตือนว่า คุณสมบัตินี้เหล่านี้
 นี้สามารถจะประกอบกิจให้สำเร็จได้เฉพาะในทางโลก

ผู้เลวี่ดกฏ ๒ มาตฐานนี้ แต่ก่อนใครอย่างหนึ่ง ละตัว
วิโยกชด้า ปฺร: กอบการไม่วีฬายบุคคล กฏนี้ธรรมตถ์
ไว้เหมือนถ่ม!

๔. ความสังเวิ (ความพลาด)

มาตรา ๙. คนตั้งตามเหมือนคนผู้เอาก: เป็ดไป
ในปร: ตู้อมีหม่อมอแหม่ม ท่างคนท่างเอาก: เป็ดไป
ไป เกร็งยมีให้แหม่ม แลแหวกเทวีไปเต็มแรง เอายม
หนึ่งร้อย เกรง: ก่งเซมมีนเปมเทวีใน สันที่หอง!

มาตรา ๑๐. เกร็งยตั้งอตนาห: เกร็งยปร: กอบการตาม
อย่างยาดยั้งให้ตั้งนากรทัก: ก่งได้ คนเปมคนในทวย
อตนาห ก่งตามแจง ระวังอย่าให้ล่องดรา คนเปมคนซึ่ง
ตาง อย่างเซมवाद เกร็งยใจเกร็งยให้ตั้งที่นด ผู้ปร: กอบการ
ลวดดยเซมว่านี้ แม้ทวดไป ไม่ถึงตั้งที่นดแห่งความ

- ปุทธน เจ้ากักกักการวิโยกด้วยรู ^{ฐมใจ} สดัก ใดก่งตั้งที่นด
นี้แลอย่างทักเปมความสังเวิอหม แกกตั้งที่นด ซึ่งตนาห: ก่ง
ปร: กอบการได้!

๕. ความสังเวิ (แก้ ความสังเวิที่ยม)

มาตรา ๑๑. เมื่อทวยตั้งใดท่งเปมท่งที่ขอมตามแล้ว ก่ง
มุ่งหมายก่งตั้งที่นดให้ตั้งที่นด โดยเต็มปร: ตู้ออตนาห: !

มาตรา ๑๒. คนเปมผู้ริบด: ตั้งที่นดมีหม่อมเทวีใน
เกร็งยให้ทรมมีสังเวิโดยชอบ ทัก: ปร: กอบการให้สังเวิมิได้
โดยแก้แล้ว ถ่มก่งให้ตั้งที่นด ตามการตั้งเจ: ก่งก่งได้
รองเปมลวดมลงมา!

ผู้เลวี่ดกฏ ๒ มาตฐานนี้ ละตัววิโยกชด้า ทวช่อ
ไว้ยมิได้ กฏนี้ธรรมตถ์ไว้เหมือนถ่ม!

ข อ ง ดี ชั้ ว ไ น ตั้ ว เ ร า

ผู้มื่อารมณั้เ่ยน โกรชยาก แก่ช้า อายุยืนยาว

ผู้มื่อารมณั้อนรุ่ณแรง โกรชง่าย แก่เร็ว อายุสั้น

อย่ามัวเมา

หลงอำนาจ

และลาภยศ

เมือตายก็หมด

สูญสิ้น

ไม่มีเหลือ

จงสร้างบุญ

สร้างกุศล

มันจนเจือ

นนแหละเหลือ

เป็นสิทธ

ติดตามเรา

กฎแห่งกรรม

โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม ซอยมันั้สิน 2 ถนนพระราม 6

พระนคร โทร. 825629

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา นายมณี รุ่งเรืองธรรม